

MEDIAŞ – 750

FORUMUL DEMOCRAT AL GERMANILOR DIN MEDIAȘ
ASOCIAȚIA ISTORICILOR DIN MEDIAȘ
PRIMĂRIA MUNICIPIULUI MEDIAȘ

BIBLIOTHECA HISTORICA MEDIENSIS

XXIV

MEDIAȘ – 750

STUDII

VOLUMUL I

Volum îngrijit de:
Vasile Mărculeț și Helmuth Julius Knall

EDITURA CRISSERV
MEDIAȘ, 2015

Concepția copertei: **Arnold Harald Jürgen Knall**

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Mediaș - 750 : studii / vol. îngrijit de Vasile Mărculeț și Helmuth Julius

Knall. - Mediaș : Crisserv, 2015 -

5 vol.

ISBN 978-973-8990-37-1

Vol. 1. - 2015. - ISBN 978-973-8990-38-8

I. Mărculeț, Vasile (ed.)

II. Knall, Helmuth Julius (ed.)

94(498 Mediaș)

Carte tipărită cu sprijinul financiar al Departamentului pentru Relații Interetnice din cadrul Secretariatului General al Guvernului României, prin Forumul Democrat al Germanilor din România. Volumul se distribuie gratuit.

INTRODUCERE

În anul 1967 s-au aniversat 700 de ani de la prima atestare documentară a Mediașului având la bază un document datat de editorii colecției „*Documente privind istoria României*” la 3 iunie 1267. Atunci Ștefan, regele tânăr al Ungariei, ducele Transilvaniei, pentru a răsplăti „*credința și slujbele lui Nicolae, fiul lui Jula, omul nostru credincios*”, îi înapoiază acestuia moșiile bunicului său Jula cel Mare, și anume „*pe cele numite Jula, Mediaș, Micăsasa, Furkeschdorf (praedium Nicolai) și Dupușul, împreună cu toate folosințele și cele ce țin de ele, pe care le-a stăpânit sus-numitul bunic prin drept de moștenire*”¹. A urmat apoi aniversarea a 725 de ani de la prima atestare documentară a Mediașului. Manifestările organizate cu acest prilej s-au desfășurat în perioada 19-23 octombrie 1992.

Manifestări dedicate aniversării „*Mediaș 735*” au fost organizate în anul 2002: Simpozionul „*Mediaș 735*” (Cercul Militar Mediaș, 11 mai), Expoziția „*Mediașul în viziunea artiștilor plastici*” (Casa Schuller, 2 iunie) și Simpozionul „*Evenimente și personalități din istoria Mediașului*” (Casa Schuller, 16 noiembrie). În același an a fost editat și volumul bilingv „*Mediaș – pagini de istorie (1267-2002)*”, îngrijit de Helmuth Julius Knall².

Acțiunile dedicate aniversării a 740 de ani de la prima atestare documentară a Mediașului s-au desfășurat în perioada 2-9 iunie 2007. Amintim aici numai Simpozionul „*Mediaș – 740 de ani*” (Sala Daniel Thellmann din Primărie, 9 iunie). Conferințele prezentate în cadrul acestui

¹ *Documente privind istoria României. Veacul XIII, C. Transilvania*, vol. II (1251-1300), București, 1952, p. 98, nr. 87; Cf. *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, Erster Band: 1191 bis 1342, Nummer 1 bis 582, Hermannstadt, 1892, p. 528, nr. 579, unde editorii documentelor publicate, Franz Zimmermann și Carl Werner, datează actul de atestare al localității Mediaș în 25 mai 1268.

² *Mediaș – Pagini de istorie (1267-2002) / Mediasch – Blätter aus der Geschichte (1267-2002)*, Mediaș, 2002, 285 p.

simpozion au fost publicate, un an mai târziu, în volumul „Mediaș – 740”, îngrijit de Helmuth Julius Knall³.

În anul 2017 Mediașul se pregătește să aniverseze 750 de ani de atestare documentară. Venind în întâmpinarea acestui eveniment important din istoria orașului, am inițiat publicarea a câte unui volum de studii în anii 2015 și 2016, care vor fi urmate de un volum omagial în anul 2017. Dacă va fi posibil intenționăm să publicăm câte un volum de studii și în anii 2018 și 2019. Cele cinci volume ar putea reprezenta un bun punct de pornire pentru realizarea unei monografii a Mediașului.

Prezentul volum, primul din serie, cuprinde un număr de 10 studii din domenii variate: arheologie, istorie, istoria muzicii și geografie. Ne folosim de prilejul editării sale pentru a mulțumi, în primul rând, autorilor pentru amabilitatea cu care au răspuns cererii noastre de a participa la realizarea lui, precum și pentru promptitudinea cu care ne-au pus la dispoziție studiile solicitate. Fiecare autor a avut deplină libertate în tratarea subiectului ales, asumându-și întreaga responsabilitate pentru conținutul materialelor publicate. Editorii volumului au intervenit în text doar pentru a proceda la mici ajustări de formă ale acestuia.

Mulțumim de asemenea Forumului Democrat al Germanilor din România pentru ajutor, precum și Departamentului pentru Relații Interetnice din cadrul Secretariatului General al Guvernului României pentru sprijinul financiar acordat. În mod deosebit mulțumim domnului primar Teodor Neamțu și domnului viceprimar George Petrescu pentru implicarea lor în pregătirea proiectului „Mediaș 750”. În sfârșit, adresăm mulțumiri firmei Schrader Mediaș S.R.L. – doamnei economist Petra Schrader, administrator, și domnului Marian Dobre, director general.

Editorii

³ *Mediaș – 740*, Mediaș, 2008, 214 p.

SCURTE CONSIDERAȚII ICONOGRAFICE ASUPRA UNUI FRAGMENT DE MONUMENT SCULPTURAL ROMAN DESCOPERIT ÎN AȘEZAREA DE LA MEDIAȘ – GURA CÂMPULUI

Dr. Mihai Chiriac

În anul 1971, la 0,5 km vest de cartierul „Gura Câmpului”, cu ocazia săpăturilor edilitare făcute în curtea cetățeanului Mihai Cioară, s-au descoperit mai multe artefacte arheologice inedite, dintre care amintim un fragment din partea superioară a unei stele arhitectonice⁴. Stela funerară fragmentară păstrează colțul drept rupt în formă de triunghi, având următoarele dimensiuni: latura stângă – 52 cm, latura dreaptă – 48 cm, lungimea maximă este de 64 cm, iar înălțimea maximă este de 40 cm. Pe margine, piesa reprezintă un chenar bombat, aplatizat având sculptat în câmpul interior un călăreț. Calul păstrează doar partea anterioară a corpului cu piciorul stâng anterior ridicat la pas și dreptul rupt de la nivelul gleznei, iar fruntea este împodobită cu un ornament conic, care poate fi considerat o piesă de harnașament. Călărețul văzut din față și redat pe suprafața bombată a pietrei ține în mâna stângă o lance, iar lângă acesta nu se distinge un ornament în formă de U (care ar simboliza imaginea unui taur) așa cum consideră M. Blăjan⁵, ci este imaginea unui *calo*, valetul de arme. Așadar imaginea care se poate vedea pe acest fragment de monument rectangular (stelă arhitectonică sau mai degrabă un perete de aediculă) îl reprezintă pe defunctul călare însoțit de *calo*, valetul său de arme⁶.

⁴ Winkler et alii 1983, p. 147. Fragmentul de monument antic este menționat și în Popa 2002, p. 119; Rep. Arh. Sib. 2003, p. 134.

⁵ Blăjan 1989, p. 300.

⁶ Cu această ocazie doresc să adresez mulțumiri colegului Sorin Nemeti, de la Universitatea Babes-Bolyai, Cluj-Napoca, pentru sfaturile pe care mi le-a oferit.

În arta funerară tema călărețului a fost interpretată ca o scenă de eroizare a defunctului, prin asimilarea acestuia *heros*-ului mitologiei tracice. Călărețul monumentelor votive, „Cavalerul trac”, este în general interpretat ca un personaj semidivin, un *heros*, așa cum îl și numesc inscripțiile în majoritatea cazurilor. În același timp este posibil ca personajul călare cu diferite atribute să reprezinte o modalitate de exprimare, o *interpretatio Thracica* iconografică a unor zei locali, astfel unele iconografii și legendele iconografice îl identifică pe acest „Cavaler trac” cu Apollo, Aesculapius sau Silvanus⁷.

Simbolistica și iconografia defunctului călare este prezentă pe un areal geografic larg, atât în Europa Centrală cât și în Europa de est, astfel se poate observa că purtătorii acestui simbol sunt traci, iliri, dar și celți dunăreni din Noricum și Pannonia. În actualul stadiu al cercetărilor nu se poate preciza, cu siguranță, dacă imaginea defunctului călare este o temă predilectă pentru soldații auxiliari recrutați din provinciile Dunării mijlocii și inferioare, dar mulți specialiști în domeniu sunt de această părere⁸. Mai degrabă imaginea defunctului călare trebuie căutată în „lumea de dincolo” sugerată de prezența acestei teme iconografice care stă sub semnul unei *cavalcade funebre*, al unui alai al morților călare, un *exercitus feralis*, o armată dezlănțuită și, în același timp, o vânătoare sălbatică a morților. Această *exercitus feralis*, a cărei existență la germanicii antichi este atestată de prestigiosul istoric latin Tacitus, este o prezență obișnuită în lumea occidentală a evului mediu, în țări precum: Germania, Anglia sau Spania. Este o armată dezlănțuită (*wutischend Heer*) și o vânătoare sălbatică (*wilde Jagd*) unde sunt prezente activități masculine, precum războiul sau vânătoarea, conduse de zeități germanice principale ca Wotan, Odin sau Arthur⁹.

⁷ Nemeti 2005, p. 185-208.

⁸ Nemeti 2003, p. 295.

⁹ Nemeti 2003, p. 295.

Monumentele funerare din Dacia cu reprezentarea unui călăreț aparțin, ca tip arhitectonic și sculptural, categoriilor celor mai răspândite, și anume: edicula (19 exemplare), stela (12 exemplare) și un singur coronament funerar. O observație importantă este că această imagine este prezentă doar în repertoriul atelierelor din Dacia Superior și Dacia Porolissensis, ea lipsind cu desăvârșire în Dacia Inferior, deși în Oltenia există multe plachete votive cu imaginea Cavalerului trac¹⁰. Până în prezent s-au descoperit 31 de reprezentări ale *Defunctului Călăre*, dintre care doar 2 au loc de descoperire necunoscut. S. Nemeti¹¹ grupează reprezentările acestui călăreț în mai multe categorii distincte, iar eu consider că reprezentarea de față se încadrează în categoria :*Heros călare* și în subcategoriile: *Heros* în epifanie, ținând o lance în mâna dreaptă, fără alte attribute, respectiv *Heros* în epifanie cu alte personaje, în cazul nostru este vorba de calo, valetul de arme.

Aplicând o schemă similară celei adoptate de cercetătorul bulgar G. Kazarov, în cazul cavalerului trac și a acoliților acestuia, S. Nemeti adoptă același sistem în cazul *Defunctului Călăre* și grupează reprezentările de călăreți în următoarele categorii: I. *Heros* în picioare în fața calului; II. *Heros* călare, în mai multe ipostaze: a) *Heros* în epifanie, singur, ținând calul de frâu, b) *Heros* în epifanie, ținând o lance în mâna dreaptă și c) *Heros* în epifanie cu alte personaje, cu un calo – valetul său de arme; III. *Heros* vânător singur sau însoțit de un câine și IV. *Heros* soldat / războinic având un dușman (barbar) căzut la picioarele calului¹².

Fragmentul de stelă arhitectonică care face obiectul discuției noastre se încadrează, din punct de vedere tipologic, în categoria a II, în care *Heros* în epifanie ține o lance, în cazul nostru în mâna stângă, fiind însoțit și de un calo, valetul de arme. Analogii pentru acest tip iconografic al *Defunctului Călăre* avem la Cristești și Alba-Iulia, unde calul este

¹⁰ Nemeti 2003, p. 296.

¹¹ Nemeti 2003, p. 297, 298.

¹² Nemeti 2003, p. 296, 297, 298, 300, 301.

reprezentat la pas, iar atitudinea eroului nu este aceea a unui învingător, lancea având, mai degrabă, rolul unui atribut simbolic al eroului. Mai mult decât atât prezența valetului de arme trimite spre o alegorie a statutului profesional al defunctului care era, foarte probabil, cavalerist într-o trupă auxiliară. În ceea ce privește piesa pe care o discutăm, datorită corodării și stării de degradare nu ne putem da seama dacă sub copitele calului există, sau nu, un personaj uman în ipostaza de dușman (barbar) căzut la pământ, așa cum susținea M. Blăjan¹³. Astăzi se cunoaște faptul că imaginea inamicului mort deasupra căruia trece un cal reprezintă un motiv frecvent atestat în arta asiriană, pe reliefurile anatoliene, dar și în arta greacă¹⁴, dar și în limba traco - dacică acolo unde calul este desemnat prin doi termeni diferiți, și anume: *espo* care derivă din radicalul indo european *eku-o*, întâlnit în antroponimele Vetespo sau Esbenus, respectiv termenul *marko* (*marco*) întâlnit în antroponimele Zimarcus, Zimarce¹⁵. Plecând de la aceste considerații unii lingviști și istorici consideră că importanței calului în lumea traco-dacică îi putem atribui și transmiterea în limba română a cinci termeni care ar fi aparținut fondului autohton dacic; acești termeni sunt: baligă, buiestru, mânz, murg și nechează¹⁶. De asemenea, motivul este foarte popular în secolele I-IV, fiind răspândit în arta funerară renană, în arta oficială acolo unde împărații sunt prezentați în atitudinea de învingători ai barbarilor (pe reversurile monetare, în statuaria majoră de bronz) și în cultul unor divinități locale, populare în mediul cazon din zona limesului. În cazul în care am avea, totuși, imaginea barbarului căzut cele mai apropiate analogii ar fi cele de la Șeica Mică¹⁷ și Târnăveni-Botorca¹⁸.

¹³ Blăjan 1989, p. 300.

¹⁴ Nemeti 2003, p. 301.

¹⁵ Nemeti 1999-2000, p. 108.

¹⁶ Nemeti 1999-2000, p. 108; Russu 1981, p. 257-258, p. 267-277, p. 358-359, p. 362-363, p. 365-366.

¹⁷ Țeposu Marinescu 1982, AE 74; Macrea 2007, p. 295; Nemeti 2003, p. 300-301.

¹⁸ Țeposu Marinescu 1982, S113; Piso, Pepelea 1972, p. 474, fig.3.; Nemeti 2003, p. 300-301.

În concluzie suntem de părere că prezentarea acestui fragment de monument roman provincial vine să completeze repertoriul, și așa slab, al artefactelor de epocă antică din zona bazinului celor două Târnave, o regiune slab înzestrată din acest punct de vedere comparativ cu alte regiuni. În ultimii ani am reușit să publicăm o serie de artefacte aparținând epocii în discuție, și anume: un presupus cap de împărat roman databil la mijlocul secolului III¹⁹, o piesă reprezentând un prototip provincial, ruralizat al lui Apollo Belvedere²⁰ și, bineînțeles, am putea afirma fără pretenția de a greși, un adevăr pe cât de obiectiv, pe atât de dureros, și anume: numărul redus al descoperirilor de epocă romană, și prin extrapolare, de perioadă antică, reprezintă, în acest context, pentru spațiul precizat mai sus, un stadiu al cercetărilor, care, din nefericire, se bazează mult prea puțin pe săpăturile arheologice cu caracter sistematic ci mult mai mult pe descoperirile întâmplătoare, cu caracter sistematic.

Bibliografie

- Blăjan 1989 – M. Blăjan, *Contribuții la repertoriul arheologic al așezărilor rurale antice (secolele II-III) din Dacia Romană*, în „Apulum”, XXVI, 1989, pp. 283-333.
- Chiriac, Ștefu 2014 – M. Chiriac, V. Ștefu, *Cap de statueta romană aflat în colecțiile Muzeului Municipal Mediaș. Scurte considerații istorice și arheologice*, în „Comunicări Științifice”, XIII, 2014, Mediaș, p. 7-9.
- Macrea 2007 - M. Macrea, *Viața în Dacia Romană*, ed. revizuită, București, 2007.
- Țeposu Marinescu 1982 - Lucia Țeposu Marinescu, *Funerary Monuments in Dacia Superior and Dacia Porolissensis*, Oxford, 1982.
- Nemeti 1999-2000 – S. Nemeti, *Zei cavaleri în spațiul nord balcanic (sec. V a. Chr. - I p. Ch)*, în „Ephemeris Napocensis”, IX-X, 1999-2000, p. 107-129.
- Nemeti 2003 – S. Nemeti, *Cavalcada funebra*, în „Funeraria Daco-Romana”, Cluj-Napoca, 2003, p. 294-330.

¹⁹ Sonoc, Chiriac 2010, p. 448-462.

²⁰ Chiriac, Ștefu 2014, p. 7-9.

- Nemeti 2005 – S. Nemeti, *Interferențe spirituale în Dacia Romană*, Cluj-Napoca, 2005.
- Piso, Pepelea 1972 – I. Piso, V. Pepelea, *Două piese romane din Botorca (Târnăveni)*, în „Acta Musei Napocensis”, 9, 1972, p. 471-474.
- Popa 2002 – D. Popa, *Villae, vici, pagi. Așezările rurale din Dacia romană intracarpatică*, Sibiu, 2002.
- Rep. Arh. Sib. 2003 – Z.K. Pinter, S.A. Luca, A. Georgescu, *Repertoriul arheologic al județului Sibiu*, Sibiu, 2003.
- Russu 1981 - I.I. Russu, *Etnogeneza românilor*, București, 1981.
- Sonoc, Chiriac 2010 – A. Sonoc, M. Chiriac, *Un cap de statuie imperială de la mijlocul secolului al-III-lea din colecțiile Muzeului municipal din Mediaș (jud. Sibiu)*, în „Studia Archaeologica et Historica in honorem magistri Dorin Alicu”, Cluj-Napoca, 2010, p. 448-462.
- Winkler et alii 1983 - Iudita Winkler, M. Blăjan, G. Servatius, G. Togan, L.Giura, *Cercetări arheologice în așezarea romană de la Mediaș - „Gura Câmpului” (jud. Sibiu)*, în „Apulum”, XXI, 1983, p. 121-156.

CONSIDERAȚII PRIVIND RAPORTURILE DINTRE DECANATUL MEDIAȘ ȘI EPISCOPIA TRANSILVANIEI ÎN SECOLELE XIII-XIV

Dr. Răzvan Mihai Neagu

Preliminarii. Sașii au avut o organizare ecleziastică particulară, fapt similar cu organizarea lor politică distinctă în cadrul Transilvaniei medievale. Prima atestare a organizării ecleziastice a sașilor din Transilvania datează din 20 decembrie 1191, fiind menționată într-un document emis de papa Celestin al III-lea prin care se confirma existența unei Biserici a sașilor sub forma unei prepozituri libere (*ecclesia Theutonicorum Vltransiluanorum in praeposituram sit liberam instituta*¹). Suveranul pontif preciza în același act statutul juridic al acestei instituții ecleziastice, ea fiind *prepositurae exemptae*, adică era scoasă de sub jurisdicția canonică a episcopului local, respectiv a ierarhului de la Alba Iulia. Documentul din 1191 nu făcea decât să întărească această prepozitură, trecută în registrul papal (*liber censuum*) și să-i întărească funcționarea sa legală, din punct de vedere canonic, separată de episcopia de Transilvania. Se mai afirmă faptul că prepozitura sașilor a fost sancționată și de regele Bela al III-lea (1172-1196), dar și de legatul papal în Ungaria, Grigore, devenit între timp cardinal-diacon al bisericii Santa Maria in Portico. Așadar, crearea prepoziturii sașilor a avut loc în intervalul cuprins între începutul domniei regelui Bela al III-lea și anul anterior emiterii documentului papal mai sus citat (1172-1190)². Organizarea ecleziastică particulară a sașilor ardeleni venea să confirme încă o dată statutul special al acestora în Transilvania, de oaspeți (*hospites*) ai regalității. Din punct de vedere

¹ Zimmermann, Werner 1892, p. 1-2.

² Philippi 2003, p. 13.

geografic, inițial teritoriul prepozitiei cuprindea ținuturile de la nord de râul Olt, care corespund viitoarelor capitluri Sibiu, Nocrich și Cincu. Această formă de organizare bisericească prezintă caracteristici de autonomie sporită, chiar independență, în raport cu episcopia de Transilvania. Conducătorul unității ecleziastice era prepozitul, demnitar bisericesc cu prerogative de ajutor al episcopului: supervizează activitatea membrilor capitlului, pe care îl prezidează, conduce ceremoniile în absența episcopului, fiind primul ajutor al acestuia. Dacă în cazul episcopilor de Transilvania și Oradea, prepozitul capitlului de la Alba Iulia și cel al capitlului mare din Oradea îl asistau pe episcopul respectiv, prepozitul de la Sibiu este asistentul episcopului Romei, al papei. Astfel, prepozitura de la Sibiu este reprezentanta directă Sfântului Scaun și reprezintă interesele Romei³. Era evident că această evoluție de natură ecleziastico-instituțională afecta grav autoritatea episcopului de Transilvania, astfel că la sfârșitul secolului al XII-lea ierarhul de la Alba Iulia a reușit să limiteze teritoriul prepozitiei de la Sibiu la așezările fondate de coloniștii sași veniți în timpul regelui Geza al II-lea (1141-1162), urmând ca cei veniți ulterior, în al doilea val al colonizării germane, să fie așezați sub jurisdicția episcopului de Transilvania⁴. Această măsură i-a afectat pe sașii, care s-au stabilit în sudul Transilvaniei și nu numai, după 1200: locuitorii capitlurilor Rupea, Șighișoara, Mediaș, Șeica, Bistrița, dar și o parte a celor așezați pe *Fundus Regius*. O situație similară o aveau capitlurile Orăștie, Sebeș, Bălcaci și Băgaci localizate între Târnave pe teritoriul comitatens, precum și capitlurile Șpring, Teaca, Șieu și Reghin⁵.

O situație aparte avea capitlul Țara Bârsei (al Brașovului). Acest teritoriu fusese donat în 1211 de regele Ungariei, Andrei al II-lea ordinului teuton, care a zăbovit în colțul de sud-est al Transilvaniei până în 1225. Deoarece ordinele de călugări militari erau exempte, iar orice teritoriu pe

³ Turcuș, 2010, p. 28-29.

⁴ Philippi 2003, p. 15.

⁵ Philippi 2003, p. 15.

care acestea îl dețineau era supus papalității, din punct de vedere ecleziastic Țara Bârsei era sub autoritatea pontifului roman. Acest statut era, într-o oarecare măsură, identic cu cel al prepoziturii de la Sibiu. Era firesc ca episcopul de Transilvania să nu fie de acord cu această situație. În 1213 episcopul Wilhelm statua jurisdicția sa asupra ungarilor și secuilor din Țara Bârsei, care îi datorau dijma și instituia un fel de protectorat spiritual asupra bisericii din teritoriul donat teutonilor, în sensul în care preoții hirotoniți acolo trebuiau să fie recomandați de ierarhul de la Alba Iulia, care considera că are dreptul de a fi găzduit pe teritoriul teuton. De asemenea, Wilhelm era de părere că pricinile de factură criminală, precum și caterisirea preoților intră sub jurisdicția sa⁶. Cu toate acestea, dorințele episcopului Wilhelm au rămas simple declarații de intenție deoarece la 12 ianuarie 1223 papa Honoriu al III-lea intervine și reglementează statutul canonic al Țării Bârsei. Astfel, pontiful cere episcopului Toma de Eger să se îngrijească în numele său de instalarea unui decan al Țării Bârsei, care să-i coordoneze pe clericii locali, deoarece potrivit lui Honoriu al III-lea *această țară, potrivit privilegiilor hărăzite acestui ordin de către scaunul apostolic, nu are alt episcop sau prelat afară de pontificele roman*⁷. În fața pretențiilor episcopului de Transilvania, papa Honoriu al III-lea intervine ferm și le invalidează, la 12 decembrie 1223 îl somează pe episcopul Wilhelm să nu mai supună Țara Bârsei jurisdicției sale și să ridice orice afurisenie pronunțată contra credincioșilor de acolo, iar dacă nu o va face pontiful îl însărcinează pe arhiepiscopul de Esztergom să retragă osândeale bisericesti⁸. Decanul Țării Bârsei a primit în 1224 de la Honoriu al III-lea dreptul de a deține jurisdicție ecleziastică peste cler și popor, care se prelungea și peste munții Carpați în teritoriile în care s-au extins teutonii⁹.

⁶ DIR C, XI, XII, XIII, I, p. 157-158.

⁷ DIR C, XI, XII, XIII, I, p. 195.

⁸ DIR C, XI, XII, XIII, I, p. 201-202.

⁹ DIR C, XI, XII, XIII, I, p. 206.

Prepozitura Sibiului și decanatul Țării Bârsei sunt două constructe ecleziastice sustrate definitiv de sub autoritatea episcopului de Transilvania, prepozitul, respectiv decanul exercitând funcțiuni cvasiepiscopale sub autoritatea arhiepiscopului de Esztergom¹⁰, în calitate sa de *legatus natus* al suveranului pontif. Se constituie astfel două zone ecleziastice distincte față de Episcopia Transilvaniei.

Unitatea ecleziastică de bază în cadrul comunității săsești era capitlul în varianta sa colegială, fiind condus de un decan ales prin vot. Un capitlu (decanat) era alcătuit din mai multe parohii. Pentru secolul al XIV-lea, istoricul Thomas Năgler amintește 24 de capitluri colegiale, conduse de un decan, care era numit prin votul liber al clericilor. Aceste capitluri erau: Bahnea, Bistrița, Băgaciu, Orăștie, Bălcaciu, Țara Bârsei, Sibiu, Calvasăr, Chiraleș, Sighișoara, Laslea, Nocrich, Pelișor, Mediaș, Sebeș, Reghin, Rupea Șeica, Cincu-Sibiu, Cincu-Rupea, Șieu, Teaca, capitlul celor patru sate, Șecașelor sau Șpring¹¹. După cum deja am anticipat unele dintre aceste capitlurile săsești erau sub jurisdicția episcopului de la Alba Iulia, după cum reiese din analiza registrului de dijme papale dintre anii 1332-1337¹², fiind incluse în arhidiaconatele componente ale episcopiei de Transilvania. Astfel, arhidiaconatul de Dăbâca îngloba decanatul de Bistrița, arhidiaconatul de Ozd decanatul de Reghin, arhidiaconatul Târnava avea decanatele Târnava Mare și Târnava Mică, iar arhidiaconatul de Alba decanatele Orăștie, Sebeș, Șpring, Șeica, Laslea, Sighișoara, Rupea și Mediaș¹³.

Decanatele sașilor, incluse în episcopia de Transilvania, se bucurau, în general, de o autonomie largă, situație, care a dus în repetate rânduri la conflicte cu arhidiaconii sau chiar cu episcopul de Alba Iulia. Pe de altă parte privilegiile ecleziastice ale coloniștilor germani au fost recunoscute

¹⁰ Philippi 2003, p. 16.

¹¹ Năgler 1992, p. 221-223; Pop, Năgler coord. 2003, p. 271.

¹² DIR C, XIV, III, p. 41-253.

¹³ Philippi 2003, p. 18.

și de regalitate în documentul numit *Bula de Aur a sașilor* emisă de Andrei al II-lea în 1224: *Sacerdotes vero suos libere eligant et electos repraesentent et ipsis decimas persolvant et de omni iure ecclesiastico secundum antiquam consuetudinem*¹⁴. Dreptul de a-și alege liber preoții îl aveau, așadar, prepozitura Sibiului și decanatul Țării Bârsei. Credincioșii sași trebuiau să le achite preoților lor dijma, care rămânea în comunitatea locală și nu era dată în administrarea arhidiaconilor sau a episcopului așa cum se întâmpla pe teritoriul episcopiei de Transilvania¹⁵.

Conflictul dintre decanii de la Mediaș și episcopia de Transilvania. Relațiile dintre episcopia de Transilvania și sași au îmbrăcat uneori forme violente, așa cum s-a întâmplat în 1277, când reprezentanții acestei comunități conduși de Gyan, fiul lui Alard din Ocna Sibiului au atacat, incendiat și jefuit catedrala din Alba Iulia¹⁶. În urma atacului sașilor și-au pierdut viața mai mulți clerici, printre care Agapit, arhidiaconul bisericii, Mihail, arhidiaconul de Ozd, Bartolomeu, arhidiaconul de Târnava și canonicul Racha¹⁷.

Dacă ne referim la jurisdicția decanatului de Mediaș, aceasta se întindea asupra localităților Mediaș, Ațel, Biertan, Richiș, Moșna, Brateiu, Șaroș pe Târnavă și Copșa Mare. Aceste localități sunt pomenite de un document episcopal emis la Alba Iulia în 1283, asupra căruia vom reveni. Într-un alt act episcopal emanat în 1289 decanatul Mediaș includea și satul Alma. Așadar, decanatul Mediaș cuprindea 9 localități, 8 dintre ele fiind așezate pe malul stâng al Târnavei Mari (Mediaș, Ațel, Biertan, Richiș, Moșna, Brateiu, Șaroș pe Târnavă și Copșa Mare), în timp ce localitatea Alma se afla pe malul drept al Târnavei Mari¹⁸. Remarcăm faptul că toate

¹⁴ Zimmermann, Werner 1892, p. 34-35.

¹⁵ Philippi 2003, p. 18-19.

¹⁶ Popa-Gorjanu 2006, p. 143-174.

¹⁷ DIR C, XIII, II, p. 187.

¹⁸ Mărculeț, Mărculeț 2011, p. 15-16.

localitățile descrise de cele două acte, inclusiv Mediașul, sunt desemnate cu termenul *villa* (sat) ceea ce denotă o organizare rurală, dar și caracterul incipient al unității ecleziastice decanale.

Decanatul Mediaș se afla sub autoritatea episcopului de Transilvania, iar preoții sași trebuiau sfințiți de ierarhul de la Alba Iulia, căruia îi datorau și o serie de prestații, precum dijma. Preoții sași din decanatul Mediaș doreau să obțină aceleași drepturi ca omologii lor din cadrul prepoziturii de la Sibiu și din decanatul Țara Bârsei, dar mijloacele prin care au înțeles aceștia să lupte au fost cele ale dialogului și ale justiției. Profitând de contextul politic din Ungaria generat de victoria regelui Ladislau al IV-lea Cumanul împotriva clanului Aba, preoții din decanatul Mediaș au negociat raporturile cu episcopul Petru de Transilvania, obținând o poziție mult mai favorabilă decât cea anterioară. Astfel, la 23 iunie 1283, episcopul și canonicii capitolului catedral de la Alba Iulia au acceptat ca în schimbul sumei de 40 de mărci de argint, preoții sași să răscumpere $\frac{3}{4}$ din dijele pe cereale, vin, albine și miei datorate. Suma de 40 de mărci urma să fie achitată în 3 rate: 10 mărci în ajunul sărbătorii fericitului Mihail, 15 mărci în a cinsprezecea zi după sărbătoarea fericitului Martin, iar ultimele 15 mărci în a cinsprezecea zi după praznicul Intrării în biserică a Maicii Dnului¹⁹. Înțelegerea dintre episcop și decanii sași reprezenta o noutate absolută, iar punerea ei în practică era dificilă. Din această cauză conflictul dintre cele două părți a continuat, ajungându-se chiar până la Sfântul Scaun, în calitatea acestuia de instanță canonică supremă. Date despre neînțelegerile dintre preoții sași din decanatul Mediaș și episcopia de Transilvania aflăm dintr-un document emis la Alba Iulia la 28 mai 1289, prin care episcopul Petru confirma înțelegerea anterioară referitoare la dijele din 1283. Conflictul fusese aplanat cu medierea prepozitului Ioan de Sibiu și a priorului conventului dominicanilor din Alba Iulia²⁰. Actul din 1289 survenea într-un alt context favorabil pentru preoții sași din decanatul Mediaș marcat de

¹⁹ DIR C, XIII, II, p. 249-250; Sălăgean 2007, p. 282-283.

²⁰ DIR C, XIII, II, p. 308-309.

respingerea noii invazii a mongolilor din 1285. La alungarea invadatorilor asiatici comunitatea săsească a avut o importantă contribuție²¹. Putem afirma pe baza celor două acte că preoții din decanatul Mediaș au obținut din partea episcopului diecezan un important grad de autonomie, cu toate că dependența față de scaunul de la Alba Iulia nu a fost pusă în discuție, fiind vizibilă prin plata celor 40 de mărci de argint. Înțelegerea dintre episcopul Petru și preoții din decanatul Mediaș a primit și confirmarea papei Clement al V-lea, printr-un act emis la Poitiers, la 11 octombrie 1307²².

Dacă raporturile dintre preoții din decanatul Mediaș și episcop au fost reglementate, confirmate și aprobate de instanța supremă, care era pontiful roman, relațiile dintre ei și arhidiaconul de Alba erau departe de a fi regularizate. După cum am afirmat mai sus, decanatul Mediaș era inclus în arhidiaconatul de Alba. Prin urmare, arhidiaconul avea dreptul de a efectua vizitația canonică în teritoriul supus jurisdicției sale, prilej cu care ridica taxa de găzduire. Acest impozit bisericesc poate fi privit și ca o încercare a atenuare a privilegiilor obținute de preoții din decanatul Mediaș în urma înțelegerii cu episcopul de Transilvania, iar arhidiaconul de Alba nu s-a eschivat în impunerea la plată a preoților sași. Aceștia s-au plâns din nou Sfântul Scaun de faptul că arhidiaconul de Alba abuzează de dreptul său și chiar le cere bani suplimentari. Clement al V-lea a dispus la 13 ianuarie 1307 ca litigiul în cauză să fie cercetat de prepozitul de Sibiu. În actul respectiv acuzația adusă arhidiaconului de Alba este următoarea: *caută să stoarcă de la numiții cârmuitori și de la decan fără deosebire, atunci când cercetează bisericile despre care spune că țin de arhidiaconatul său, pe lângă găzduirea ce i se cuvine pentru astfel de cercetări și alte sume de bani, asuprindu-i și în alte chipuri cu cereri neîntemeiate și împotriva dreptății*²³. Acest nou conflict nu s-a stins ușor, papa Clement al V-lea

²¹ Sălăgean 2007, p. 283.

²² DIR C, XIV, I, p. 58-59.

²³ DIR C, XIV, I, p. 49.

emițând la 13 ianuarie 1308 din Poitiers un act cu un conținut identic²⁴. Din păcate nu cunoaștem rezultatul investigației prepozitului de la Sibiu în litigiul din preoții din decanatul Mediaș și arhidiaconul de Alba.

Comunitatea săsească din Mediaș a căpătat un rol politic deosebit de important în contextul impunerii definitive a dinastiei angevine în Ungaria, la începutul secolului al XIV-lea. O comunitate săsească favorabilă angevinilor ar fi reprezentat un important punct de sprijin în Transilvania pentru noua dinastie. Regele Carol Robert a avut o atitudine condescendentă la adresa comunităților din Mediaș, Șeica și Biertan, iar la 12 august 1315 le acorda acestora dreptul de a se alipi la provincia Sibiului, bucurându-se de privilegiile acesteia din urmă²⁵. Această măsură a întâmpinat opoziția vehementă a nobilimii din Transilvania, iar în anul 1318 regele a fost nevoit să o anuleze.

În plan bisericesc conflictul dintre preoții sași din decanatul Mediaș și nu numai cu episcopia Transilvaniei s-a perpetuat, făcându-se din nou apel la Scaunul Papal pentru rezolvarea diferendului. Despre noul conflict aflăm informații dintr-un document emis la Avignon la 4 mai 1328. În cauză era din nou problema dijmelor, a dărilor care trebuiau plătite către episcop și capitol, dar și problema bunurilor decanilor decedați. Decanii sași din decanatele Mediaș, Sebeș, Sighișoara, Rupea, Târnava Mare și Târnava Mică s-au adresat din nou papei reclamând abuzurile episcopului Andrei de Transilvania și a membrilor capitolului catedral din Alba Iulia: *robirile și jafurile la care sunt supuși zișii decani și rectori din partea pomeniților episcopi și arhidiaconi în timpul vizitațiilor acestora, la întreținerea pe care trebuie s-o primească aceștia și la niște sume de bani pe care pomeniții episcop și arhidiaconi, după spusa împluterniciților susnumiților decani și rectori, le-au luat de la pomeniții decani și rectori pentru întărirea sau hirotonisirea ori pentru moartea lor*²⁶. Speța în cauză a fost dată spre soluționare de către

²⁴ DIR C, XIV, I, p. 63-64.

²⁵ DIR C, XIV, I, p. 240-241.

²⁶ DIR C, XIV, II, p. 253.

papa Ioan al XXII-lea lui Dino, prepozit de Geneva, capelan papal și auditor al palatului papal, iar documentul afirmă că această pricină datează *de multă vreme* ²⁷. Așadar, conflictul dintre decanii sași și episcopul Transilvaniei era cunoscut la curtea papală. Din păcate acest document nu oferă și soluția problemei, ci este numai un act prin care prepozitul de Geneva interzice să se ia vreo nouă măsură în pricina dintre episcopul de Transilvania și capitulul din Alba Iulia cu decanatele săsești înainte de terminarea judecării dintre aceștia la curia papală ²⁸. Lipsa unor noi documente face imposibilă reconstituirea completă a conflictului dintre episcopie și decanii sași din Mediaș. Cu toate acestea avem motive să credem că el s-a încheiat în favoarea instituției episcopale și capitulare. Într-un act emis la o dată necunoscută între 1330-1356 preoții sași din decanatul Rupea cer episcopului Andrei ierarea unor datorii și sfințirea preoților aleși²⁹. De asemenea, printr-un act emis în 30 mai 1330 de capitulul catedral din Oradea, se confirma o înțelegere între episcopul de Transilvania și capitulul din Alba Iulia cu preoții sași din decanatul Sebeș, referitoare la plata dărilor³⁰.

Regalitatea angevină a recunoscut subordonarea preoților din decanatul Mediaș față de episcopul Transilvaniei. Astfel, printr-un document emis la 17 septembrie 1365 la Buda, regele Ludovic I cel Mare confirma această stare de fapt referitoare la scaunele Mediaș și Șeica: *îngăduim ca episcopul bisericii Transilvaniei sau vicarul lui, adică cel de acum, ca și cel ce va fi în viitor, să aibă totdeauna din încuviințarea noastră de față prin mărturia acestei scrisori care poartă pecetea noastră cea de taină neîndoielnicul și slobodul drept de a întări-fără a mai cere învoierea noastră-la bisericile cu dijme obișnuite sau cu pătrimi de dijme, pe toți preoții pe care sus-zișii noștri credincioși din pomenitele scaune, alegându-și-i împreună,*

²⁷ DIR C, XIV, II, p. 253.

²⁸ DIR C, XIV, II, p. 253-256.

²⁹ DIR C, XIV, II, p. 305-306.

³⁰ DIR C, XIV, II, p. 324-327; Zimmermann, Werner 1892, p. 433-435.

*într-un cuget și cu dimpreuna lor învoire, i-ar înfățișa fără a ne mai cere nouă voie, spre întărire la bisericile parohiale*³¹.

Considerații finale. Din punct de vedere ecleziastic decanii sași de la Mediaș au ținut în Evul Mediu (secolele XIII-XIV) de episcopia catolică de Transilvania, fiind înglobați în arhidiaconatul de Alba, alături de alte decanate săsești. Prin urmare, preoții sași datorau instituțiilor ecleziastice centrale ascultare canonică, dar și anumite prestații precum dijma. De asemenea arhidiaconii de Alba aveau dreptul la vizitația canonică, prilej cu care ridicau o taxă de întreținere. Aceste impozite bisericești au făcut obiectul unui conflict între decanii de Mediaș și episcopii de la Alba Iulia, care s-a derulat între secolele XIII-XIV. Acest conflict a fost cunoscut inclusiv la curtea papală, preoții medieșeni apelând la Sfântul Scaun, în calitate de acestuia de instanță ecleziastică supremă. Precaritatea documentelor conservate nu permite o analiză în profuzine a acestui diferend, însă este fără dubiu că principala sa componentă a fost una jurisdicțională, dublată de una fiscală. De asemenea, suntem de părere că acțiunile decanilor sași vizau ca finalitate supremă obținerea independenței ecleziastice față de episcopia de la Alba Iulia și accederea la un statut identic cu al prepoziturii de la Sibiu și a decanatului Țării Bârsei.

Bibliografie

- DIR C, XI, XII, XIII, I – *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul: XI, XII, XIII, vol. I (1075-1250), București, 1951.
- DIR C, XIII, II – *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul: XIII, vol. II (1251-1300), București, 1952.
- DIR C, XIV, I – *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul XIV, vol. I (1301-1320), București, 1953.

³¹ DRH C, XII, p. 444.

- DIR C, XIV, II – *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul XIV, vol. II (1321-1330), București, 1953.
- DIR C, XIV, III – *Documente privind istoria României, seria C Transilvania*, veacul XIV, vol. III (1331-1340), București, 1954.
- DRH C, XII- *Documenta Romanae Historica, seria C Transilvania*, vol. XII, București, 1985.
- Mărculeț, Mărculeț 2011 – V. Mărculeț, I. Mărculeț, *Mediaș. Istorie, Demografie, Personalități*, Brăila, 2011.
- Nägler 1992 – T. Nägler, *Așezarea sașilor în Transilvania*, București, 1992.
- Philippi 2003 – P. Philippi, *800 de ani Ecclesia Theutonicorum Ultrasilvanorum* în vol. *800 de ani Biserica a Germanilor din Transilvania* editat de Thomas Nægler, Wort und Welt, Thaur bei Innsbruck, 2003, p. 13-34.
- Pop, Nægler 2003 – I.A. Pop, T. Nægler, (coordonatori), *Istoria Transilvaniei*, vol. I, Institutul Cultural Român. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2003.
- Popa-Gorjanu 2006 – C. Popa-Gorjanu, *Conflict și memorie în Transilvania secolelor XIII-XIV: Episcopia Transilvaniei și Gyan, fiul lui Alard* în Adrian Andrei Rusu (editor), *Secolul al XIII-lea pe meleagurile locuite de către români*, Cluj-Napoca, 2006, p. 143-174.
- Sălăgean 2007 – T. Sălăgean, *Transilvania în a două jumătate a secolului al XIII-lea. Afirmarea regimului congregațional*, Academia Română. Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2007.
- Turcuș 2010 – Ș. Turcuș, *Fondarea prepoziturii sașilor ca proiect transilvan al Sfântului Scaun* în Anuarul Institutului de Istorie George Barițiu din Cluj-Napoca, XLIX, series Historica, 2010, p. 21-37.
- Zimmermann, Werner 1892 – F. Zimmermann, C. Werner, *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I (1191-1342), Hermannstadt, 1892.

DOMNI MUNTENI LA MEDIAȘ: VLAD ȚEPEȘ ȘI PETRU CERCEL

Dr. Vasile Mărculeț

Legăturile orașelor săsești din Transilvania cu Țările Române extracarpătice în Evul Mediu, sunt bine cunoscute. În acest context, pentru perioade scurte de timp și în anumite condiții, unii domni români și-au legat destinul și de Mediaș. Între aceștia, în articolul prezent îi reținem pe domnii munteni Vlad Țepeș (1448, 1456-1462, 1476-1477) și Petru Cerceș (1583-1585), două figuri aparte în peisajul politic românesc medieval.

Vlad Țepeș și Mediașul. Personalitate marcantă a Evului Mediu românesc și a cruciadei antiotomane târzii, Vlad Țepeș a fascinat secole de-a rândul, și nu întotdeauna în sens pozitiv, imaginația și mentalul societății apusene. Au contribuit, din plin, la aceasta atât propaganda denigratoare la adresa domnului Țării Românești pusă în circulație de curtea regală a Ungariei lui Matyás Corvin (1458-1490), cât și informațiile despre domnia lui, una cu puternice aspecte violente.

Ca domn și pretendent la tronul Țării Românești, Vlad Țepeș a întreținut relații și complexe cu orașele săsești din sudul Transilvaniei. În acest context se înscrie și prezența lui la Mediaș.

În mentalul comunității medievale s-a impus irefutabil faptul că pentru scurtă vreme, la începutul celei de-a doua decade a lunii decembrie 1462, Vlad Țepeș, ca prizonier al regelui Ungariei, Matyás Corvin, a poposit pentru scurtă vreme în orașul de pe Târnava Mare. Asemenea teorii, formulate exclusiv pe baza tradiției locale, fără nicio bază documentară, au fost perpetuate, mai ales, de unii istorici locali¹.

Problema prezenței lui Vlad Țepeș la Mediaș, în decembrie 1462, în calitate de prizonier al regelui Ungariei, Matyás Corvin, se constituie în una din controversele încă neelucidate ale istoriei locale. A contribuit la aceasta, în primul rând, absența unor informații certe referitoare la acest aspect.

¹ Togan 1944, p. 23; Ionescu f.a., p. 72; Knall 2007, p. 328.

În literatura de specialitate s-au conturat trei curente de opinie cu privire la acest aspect: unul reprezentat de istoricii care ignoră această problemă²; altul care-i cuprinde pe specialiștii care resping teza cu privire la prezența la Mediaș a lui Vlad Țepeș, ca prizonier a lui Matyás Corvin³; ultimul care-i include pe cercetătorii afirmă prezența domnului muntean în orașul de pe Târnava Mare, ca prizonier al regelui Ungariei⁴.

Fundamentul documentar al opiniilor care susțin prezența lui Vlad Țepeș la Mediaș în iarna anului 1462 îl reprezintă sumarele informații cu privire la itinerarul urmat de Matyás Corvin, de Brașov la Buda, care a inclus și orașul de Târnava Mare, unde regele Ungariei este atestat la 11 decembrie 1462⁵.

Nu vom insista cu prezentarea detaliată a acestor opinii, deoarece făcut acest lucru într-un studiu anterior⁶. Semnalăm doar faptul că unele opinii conțin exagerări lipsite de orice suport documentar. Spre exemplu, Ștefan Ionescu afirmă că fostul domn al Țării Românești a fost încarcerat la Mediaș „*timp de patru ore*”, în Turnul Mariei⁷. Interesant este faptul că însuși autorul amintit, constient de fragilitatea teoriei sale afirmă clar că temeiul acesteia îl constituie „*logica și legenda (din păcate nu și documentele)*”⁸.

În ceea ce ne privește, ne vom limita să reiterăm vechea noastră concluzie cu privire la această problemă controversată. Conchidem, deci, că nu considerăm absolut imposibil faptul ca domnul captiv să-l fi însoțit pe regele Matyás Corvin la reîntoarcerea lui în Ungaria, pe itinerarul cunoscut, care a inclus și orașul Mediaș, după cum credem că este, cel puțin, la fel de posibil ca el să fi fost expedit spre Buda imediat după capturarea sa, pe un alt itinerar decât ce urmat de suveranul maghiar. În concluzie, din punctul nostru de vedere, „*o prezență (ca detenței) a lui Vlad Țepeș la Mediaș, oricât de scurtă va fi fost ea, în decembrie 1462, ca prizonier al regelui Ungariei, este posibilă, ipotetică, dar nu certă*”⁹.

² Iorga 1937, p. 142; Andreescu 1998, p. 150; Andreescu 1999, p. 132

³ Ciobanu 1979, p. 216; Mărculeț 2008, p. 27-28.

⁴ Stoian 1989, p. 122; Ionescu f.a., p. 72, Togan 1944, p. 23; Knall 2007, p. 328.

⁵ *Urkundenbuch*, VI, p. 136, nr. 3.305; Hurmuzaki, II/2, p. 137-138, nr. CXVII.

⁶ Mărculeț 2008, p. 23-27.

⁷ Ionescu f.a., 72.

⁸ Ionescu f.a., 72.

⁹ Mărculeț, 2008, p. 28.

Un scurt moment din viața lui Vlad Țepeș în care aceasta s-a împletit cu cea a comunității din Mediaș s-a consumat cu certitudine în vara anului 1476. În iulie-august 1476, în calitate de pretendent la tronul Țării Românești, înaintea ultimei sale domnii, Vlad Țepeș și-a petrecut câteva zile în orașul de pe Târnava Mare. Prezența fostului domn muntean la Mediaș în vara anului 1476 se circumscrie acțiunilor și măsurilor politico-militare care au pregătit campania antiotomană din toamna acestui an, la finalul căreia, fostul domn ocupa pentru scurtă vreme tronul Țării Românești.

Prezența lui Vlad Țepeș la Mediaș, la sfârșitul lunii iulie 1476, este confirmată de o sursă certă. Este vorba de raportul prezentat la 7 august regelui Matyás Corvin de un anume Ladislau, slujitorul și omul de încredere al lui Vlad Țepeș, care îi relatează regelui Ungariei că *„sunt opt zile de când a plecat din Mediaș, oraș din Transilvania, unde se afla Ștefan Báthory, căpitanul regesc, și voievodul Draculea, stăpânul său, și în noaptea următoare plecării sale trebuiau să pornească și ei, căci cu patru zile în urmă, toate trupele din provincia Transilvania, despre care se zvonea că erau peste treizeci de mii de oameni, erau pornite și se aflau pe drum și el la venirea sa a întâlnit pe cei mai mulți și s-a trimis răspuns din partea suspomeniților Ștefan Báthory și Draculea să-i spună voievodului Ștefan (Ștefan cel Mare, n.n.) să nu pornească nicio luptă cu turcul până nu vor fi uniți cu el cu trupele și că cel mult în șase zile după plecarea lui se vor fi regăsit cu toții și cu voievodul amintit, care nu aștepta altceva afară de venirea trupelor pomenite mai sus, și că în afară de armele obișnuite fiecare din [oamenii] voievodului Transilvaniei va purta cu el o secure, și aceasta după câte a înțeles pentru a putea astupa drumurile cu arbori și lemne spre a închide calea turcului ca să nu aibă puțința de a se întoarce înapoi”*¹⁰.

Informațiile cuprinse în relatarea numitului Ladislau, slujitorul lui Vlad Țepeș permite concluzia că prezența fostului domn muntean la Mediaș, în vara anului 1476 se situează în contextul pregătirilor militare ungaro-transilvănene realizată cu scopul de a veni în ajutorul lui Ștefan cel Mare, domnul Moldovei, angajat în marea lui confruntare cu Imperiul Otoman. În consecință, prezența lui Vlad Țepeș la Mediaș nu a avut un alt mobil sau vreo altă determinare, decât faptul că orașul de pe Târnava Mare fusese ales locul de concentrare a oștilor regale și transilvănene, care, reunite apoi,

¹⁰ *Călători străini*, I, p. 143.

sub comanda căpitanului regesc, Ștefan Báthory, și a lui Vlad Țepeș, urmau să intervină în Moldova, în sprijinul lui Ștefan cel Mare.

În opinia noastră, alegerea orașului Mediaș drept loc de concentrare a oștilor Transilvaniei s-a datorat, foarte probabil, poziției sale geografice, relativ centrale, în cadrul provinciei, fapt care asigura posibilitatea sincronizării mișcărilor corpurilor de oaste venite din diferitele părți ale acesteia¹¹. Aici urma apoi să se realizeze joncțiunea cu oștile regale, comandate de Ștefan Báthory, și Vlad Țepeș, care se reuniseră la Turda, în 25 iulie 1476¹². Totodată, din această poziție centrală, de la Mediaș, forțele expediționare ungaro-ardelene puteau urma ruta cea mai scurtă spre Moldova, prin Sighișoara-Brașov-Pasul Oituz¹³.

Aceeași relatare a lui Ladislau ne permite să identificăm calendarul expediției, până în momentul joncțiunii forțelor ungaro-transilvănene cu cele ale lui Ștefan cel Mare, precum și durata rămânerii lui Vlad Țepeș la Mediaș, problemă centrală a demersului nostru. Conform relatării lui Ladislau, care părăsise Mediașul în 31 iulie, încă din 27 iulie, oștile Transilvaniei se aflau în plină afluire spre Mediaș. De aici, la 1 august, oștile regale, reunite cu cele ale voievodatului, urmau să pornească spre Moldova, urmând ca, cel mai târziu, la 5 august să facă joncțiunea cu cele ale lui Ștefan¹⁴.

Nu insistăm asupra detaliilor privind derularea campaniei antiotomane din vara anului 1476, întrucât ea nu prezintă însemnătate în economia studiului nostru. Precizăm doar faptul că din cauza întârzierilor din timpul marșului forțele ungaro-transilvănene nu au mai ajuns în Moldova, de unde, la 10 august, sultanul dăduse ordin de retragere¹⁵. Împreună cu cele ale lui Ștefan, forțele comandate de Ștefan Báthory, și Vlad Țepeș¹⁶ au pătruns în Țara Românească impunându-l pe ultimul pentru a treia oară domn al acesteia (noiembrie 1476-decembrie 1476/ianuarie 1477).

Revenind la problema analizată de noi, informațiile furnizate de relatarea lui Ladislau permit concluzia că între 27 iulie și 1 august, Vlad

¹¹ Mărculeț 2008, p. 29.

¹² Stoicescu 1976, p. 162.

¹³ Mărculeț 2008, p. 29.

¹⁴ Stoicescu 1976, p. 162; Mărculeț 2008, p. 29-30.

¹⁵ Stoicescu 1976, p. 162.

¹⁶ Cf. Treptow 2000, p. 162.

Țepeș s-a aflat, cu siguranță, la Mediaș¹⁷. Din păcate, informații despre activitatea lui în această perioadă, precum și despre relațiile sale cu autoritățile locale nu avem. O dată cu plecarea spre Moldova, orice lăgătură a fostului și viitorului domn cu Mediașul a încetat definitiv.

Petru Cercel la Mediaș. Un secol mai târziu, un alt domn muntean, Petru Cercel (1583-1585), își lega și el numele de Mediaș. Prezența lui Petru Cercel la Mediaș, consumată în condițiile ostile care au urmat mazilirii sale, s-a constituit într-un moment extrem de dificil din viața din viața fostului domn al Țării Românești.

Mazilit în aprilie 1585, Petru Cercel a căutat refugiu în Transilvania. Spera să obțină din partea consiliului nobiliar, format din Alexandru Kendy, Wolfgang Kowachöczy și Ladislau Zombori, care guverna în numele principelui minor Sigismund Báthory, libertatea de a tranzita Transilvania către Ungaria¹⁸.

Sosirea fostului domn muntean în Transilvania fusese însă precedată de porunca sultanului către autoritățile principatului de a-l aresta și trimite la Constantinopol, împreună cu toate averile sale. În această atmosferă ostilă a ajuns Petru cercel în Țara Bârsei. După trei zile petrecute la Râșnov, în casa parțurului lutheran Simion Massa, se îndreaptă spre Brașov, unde conducerea orașului îi interzice intrarea. La Codlea, unde află de intențiile autorităților de a-l aresta, fostul domn se desparte de însoțitorii săi și, travestit în haine țărănești, pentrece vreo 10-12 zile într-un „*sat de români*”, în casa unui cioban, sau a unui țigan („*cum misero quodam rustico*”), potrivit *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*¹⁹.

Pe la mijlocul lunii mai, trecând prin Hălchiu și Măgheruș, Petru Cercel se îndreaptă spre Mediaș. Potrivit relatării lui Franco Sivori, secretarul genovez al fostului domn, „*aproape de Mediaș*”, chiar la Măgheruș, conform consemnării din *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, îl întâlnește, pe Thomas Koch, fiul judei Joachim Koch²⁰. Petru Cercel îl

¹⁷ Mărculeț 2008, p. 30.

¹⁸ Luca 2000, p. 90-91.

¹⁹ *Călători străini*, III, p. 52; *Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76.

²⁰ *Călători străini*, III, p. 53; *Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76; Cf. Pascu 1944, p. 70; Cf. Luca 2000, p. 90.

cunoscuse pe Thomas Koch la începutul anului 1585 cu prilejul unei ambasade transilvănene la Târgoviște. Cu această ocazie, relatează Franco Sivori, secretarul genovez al fostului domn, Thomas Koch, „*mulțumită ocrotirii nui camerist german cu mare trecere la domnie, fusese bine primit de alteța sa și dăruit cu un cal frumos*”²¹.

Avem toate motivele să credem că întâlnirea lui Petru Cercel cu Thomas Koch a fost una întâmplătoare și ne dorită de domn. Franco Sivori este categoric când consemnează că atunci „*când a ajuns aproape de Mediaș, Mediaș, soarta cea rea i-a scos înainte pe acel sas care era fiul judei din Mediaș*”²². Bazat însă pe prezumtivele sentimente de recunoștință, ale lui Thomas Koch, Petru Cercel, relatează Franco Sivori, considerând „*că putea să aibă încredere în el, i s-a destăinuit și dăruindu-i un diamant, l-a rugat să-i găsească un car ca să poată merge în taină, în chip de negustor, prin Transilvania spre Ungaria*”²³.

Întâlnirea cu Thomas Koch s-a dovedit însă de rău augur pentru Petru Cercel. Totodată, încrederea arătată acestuia, un om „*foarte rău și nerecunoscător*”, după cum îl caracterizează *Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum*²⁴, s-a arătat a fi o mare greșeală.

În pofida angajamentelor luate de a păstra secretă prezența fostului domn în zonă, Thomas Koch i-a destăinuit totul tatălui său, judele Joachim Koch. Potrivit relatării lui Franco Sivori, „*deoarece nveniseră porunci strașnice din partea regenților ca acel care ar găsi pe principe să-l prindă, acest judecător fără să mai spună altceva a trimis douăzeci de oșteni înianțe aprincipelui care l-au prins, ținându-l în acea cetate până ce vor lua o altă hotărâre*” (mijlocul lunii mai 1585)²⁵.

În acest punct al demersului nostru, ne vedem obligați să facem unele precizări. Conform Registrului funcționarilor din Mediaș (1575-1868), studiat de istoricul Helmuth Julius Knall, Joachim Koch a încetat din viață la 19 februarie 1585²⁶. Această informație, face plauzibile două posibilități, fie informațiile din sursele amintite cu privire la implicarea lui Joachim Koch în

²¹ Pascu 1944, p. 223; *Călători străini*, III, p. 72.

²² *Călători străini*, III, p. 52-53.

²³ *Călători străini*, III, p. 53.

²⁴ *Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum*, p. 76.

²⁵ *Călători străini*, III, p. 53.

²⁶ Knall 2002, p. 275.

arestarea lui Petru Cercel sunt eronate, fie data privind decesul acestuia este greșită. Dacă această ultimă informație, la care facem referire, este veridică și judele Joachim Koch decedase la 19 februarie 1585, cu două luni înainte de mazișirea lui Petru Cercel, atunci cel care a dispus arestarea și încarcerarea fostului domn trebuie să fi fost succesorul acestuia la funcția de primar al Mediașului, Johannes Weisz, aflat la aldoilea mandat²⁷.

Cu concursul unui gardian pe care-l cumpărase, Petru Cercel reușește să le scrie lui Franco Sivori și Francisc Kendy, la curtea acestuia de la Iernut, rugându-i să facă tot posibilul pentru a-l elibera. Francisc Kendy, care se pregătea să plece în Polonia, la curtea regelui Ștefan Báthory, era rugat să intervină pe lângă acesta pentru a-i obține eliberarea. Răspunsul regelui Poloniei la demersurile lui Francisc Kendy, venit oricum prea târziu, la începutul lunii iulie 1586, nu a fost unul favorabil. Suveranul Poloniei, care pretindea că turcilor l-a fost ascunsă prezența principelui în Transilvania, preciza într-o scrisoare către nuniul papal Antonio Posevino, că era imposibil eliberarea lui în acel moment, urmând ca acest lucru să se facă mai târziu, când lucrurile se vor mai fi liniștit²⁸.

Cu un an înaintea sosirii răspunsului lui Ștefan Báthory, detenția lui Petru Cercel la Mediaș se sfârșise. Schimbările produse la nivelul guvernării Transilvaniei au fost decisive din acest punct de vedere.

La scurt timp după încarcerarea fostului domn muntean la Mediaș, același Ștefan Báthory l-a numit guvernator al Transilvaniei pe Ioan Géczy, „bărbat grosolan, foarte aspru și pornit și cu o fire foarte primitivă”, conform caracterizării făcute de Franco Sivori²⁹. Acesta, considerând Mediașul insuficient de sigur pentru detenția lui Petru Cercel a decis transferarea acestuia în cetatea Chioarului. Măsura a fost pusă în aplicare anterior datei de 4 iulie 1585, când bailul Lorenzo Bernardo îi raporta dogelui Nicolò da Ponte că „il qual principe s'intende essersi salvato in una fortezza dell'Imperator alli confini di ongaria”³⁰.

În concluzie, suntem în măsură să conchidem că trista prezență a lui Petru Cercel la Mediaș s-a consumat între mijlocul lunii mai și ante 4 iulie

²⁷ Knall 2002, p. 275.

²⁸ Veress 1931, p. 69, nr. 31.

²⁹ *Călători străini*, III, p. 53.

³⁰ Hurmuzaki, IV/2, p. 129, nr. LVIII.

1585. Odată cu transferul lui la Chioar, dureroasele sale legături cu cetatea de pe Târnava Mare încetează definitiv.

Bibliografie

- Andreescu 1998 – Șt. Andreescu, *Vlad Țepeș (Dracula). Între legendă și adevăr istoric*, București, 1998.
- Andreescu 1999 – Șt. Andreescu, *Vlad the Impaler (Dracula)*, Bucharest, 1999.
- Călători străini, I, III – *Călători străini despre Țările Române*, vol. I, îngrijit de Maria Holban, vol. III, îngrijit de Maria Holban et alii, București, 1968, 1971.
- Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum – Chronicon-Fuchsio-Lupino-Oltardinum sive Annales Hungarici et Transsilvanici*, editat Josephus Trausch, Pars I. *Complectens Annales ann. 990-1630*, Coroneae, MDCCCXLVII.
- Ciobanu 1979 – Șt. R. Ciobanu, *Pe urmele lui Vlad Țepeș*, București, 1979.
- Hurmuzaki, II/2, IV/2 – *Documente privitoare la istoria românilor* culese de Eudoxiu de Hurmuzaki, vol. II, partea 2: 1450-1510, vol. IV, partea 2: 1600-1650, București, 1884-1891.
- Ionescu f.a. – Șt. Ionescu, *Mediaș. Monumente medievale*, fără loc de apariție, fără an.
- Iorga 1937 – N. Iorga, *Istoria românilor*, vol. IV: *Cavalerii*, București, 1937.
- Knall 2002 – H.J. Knall, *Primarii Mediașului (1552-1944) / Die Mediascher Bürgermeister (1552-1944)*, în vol. *Mediaș - Pagini de istorie (1267-2002) / Mediasch – Blätter aus der Geschichte (1267-2002)*, Mediaș, 2002, p. 275-279.
- Knall 2007 – H.J. Knall, *Chronik der Stadt Mediasch*, în vol. *Mediasch, Beiträge zur Geschichte des Stadt aus vier Jahrhunderten*, Meiasch, 2007.
- Luca 2000 – C. Luca, *Petru Cercel un domn umanist în Țara Românească*, București, 2000.
- Mărculeț 2008 – V. Mărculeț, *Unele considerații asupra prezenței lui Vlad Țepeș la Mediaș în 1462 și 1476*, în vol. *Mediaș - 740*, îngrijit de H.J. Knall, Mediaș, 2008, p. 21-32.
- Pascu 1944 – Șt. Pascu, *Petru Cercel și Țara Românească la sfârșitul sec. XVI*, Sibiu, 1944.
- Stoian 1989 – E. Stoian, *Vlad Țepeș. Mit și realitate istorică*, București, 1989.
- Stoicescu 1976 – N. Stoicescu, *Vlad Țepeș*, București, 1976.
- Togan 1944 – G. Togan, *Mediaș. Istorie romanțată*, București, 1944.
- Treptow 2000 – K.W. Treptow, *Vlad III Dracula. The Life and Times of the Historical Dracula*, Iași, Oxford, Portland, 2000.

- Urkundenbuch*, VI – *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. VI: 1458-1473, doc. nr. 3099-3979, București, 1981.
- Veress 1931 – A. Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. III. *Acte și scrisori (1585-1592)*, București, 1931.

UN PRIVILEGIU REGAL PENTRU ROMII DE LA MEDIAȘ (1522)

Dr. Dragoș Lucian Țigău

Cercetarea istoriei Pământului Crăiesc are o tradiție îndelungată, iar rezultatele s-au concretizat în numeroase cronici, diplomatarii, monografii și studii. Acumulările istoriografice au luminat aspecte importante și variate, inclusiv din trecutul medieval al orașului Mediaș și al Celor Două Scaune învecinate (Mediaș și Șeica Mare). În mod firesc, există mereu posibilitatea de a clarifica și descoperi ipostaze încă puțin sau deloc cunoscute din societatea secolelor apuse. Una dintre aceste chestiuni privește începuturile prezenței romilor la Mediaș. Dificultatea de a desluși această problemă este rezultanta nefericită a unor factori care s-au alimentat și condiționat reciproc. Consemnările despre această etnie sunt rare și tardive, iar lacunele de informație se datorează atât distrugerii inerente a fondului documentar medieval, cât și poziției marginale pe care societatea a impus-o etniei romilor, timp îndelungat. Atitudinea ostilă s-a manifestat inclusiv prin ignoranță, iar această realitate se reflectă în numărul mic de mărturii referitoare la țigani. Inconsistența surselor a devenit un obstacol major pentru demersurile istoriografiei moderne și contemporane de investigare și restituire obiectivă a evoluției acestei minorități. Sinteze de istorie a comunităților de romi din spațiul carpato-dunărean s-au alcătuit abia în secolul al XX-lea, contribuțiile aparținând, cu precădere, istoricilor români¹ și maghiari².

Prezența romilor la Mediaș este confirmată explicit abia prin scrisoarea regelui Ludovic II Jagiello, din 12 ianuarie 1522. Documentul face referire la o altă dispoziție în favoarea romilor medieșeni, dată cu aproximativ o jumătate de secol în urmă, pe timpul domniei regelui Mathia Corvin. Conținutul diplomei din 1522 poate fi apreciat mai bine printr-o analiză preliminară a situației romilor medievali, pe baza informațiilor rămase din acele veacuri.

¹ Serboianu 1930; Gebora 1932; Potra 1939; Achim 1998; Hasan 2009.

² Barna coord. 1986; Nagy 2004; Tóth 2006.

În mod cert, existența romilor la Mediaș este mult mai veche decât lasă să se întrevadă amintitul act din 1522. Momentul stabilirii ȝiganilor lângă oraș poate fi plasat la începutul secolului al XV-lea sau chiar către sfârșitul celui anterior, pe temeiul documentelor care îi semnalează în regiunile învecinate. A fost demonstrat și recunoscut faptul că romii erau nomazi de origine indiană, care au petrecut un timp destul de îndelungat în cuprinsul Imperiului bizantin, unde li s-a dat numele de ȝigani. De aici s-au răspândit în zonele centrale și apusene ale continentului³, fiind semnalați, succesiv, în Țaratul sârb (1348)⁴, Țara Românească (1385–1388)⁵, Moldova (1414–1428)⁶, Ungaria (1423)⁷, Bavaria (1423)⁸ etc. Pentru teritoriul intracarpatic, primele atestări sigure datează numai din a doua jumătate a secolului al XV-lea, cu referire la colectivități sau la persoane distincte. Comunitățile de romi poartă numele generic de ȝigani sau egipteni (aluzie la patria lor legendară), fiind consemnate la marginea orașelor Sibiu (*cziganos in suburbio ipsius civitatis residentes*, 1476) și Brașov (*egiptii sew cigani*, 1500) sau pe domeniul Branului (1500)⁹. În această epocă, nominalizarea persoanelor de etnie romă este rară, un exemplu fiind scrisoarea privilegială din 18 ianuarie 1455, emisă de lancu de Hunedoara în favoarea nobililor Petru și Toma de Bârcea (*Barchali*). Aceștia au primit drepturi depline asupra a patru ȝigani (amintiți cu numele lor mic), pentru a-i folosi ca iobagi, oriunde pe moșiile lor¹⁰. Alte documente enumeră persoane ale căror patronimice le indică apartenența sau măcar originea etnică. Doi suspecți de crimă și furt, pe numele lor Bărbat și Țigănuș (*Barbath et Cyganwsch*) figurează în conceptul unei instrucțiuni diplomatice, redactată la Sibiu, după 24 septembrie 1453¹¹. La Brașov, registrul de impozite al orașului confirmă faptul că *Czyganen*

³ Potra 1939, p. 10-13, 18-19, 25; Achim 1998, p. 18-20, 24-25.

⁴ Hasdeu 1867, p. 120 (text) și 191-193 (comentariul savantului despre „ȝigani”);

⁵ DRH-B 1966, p. 21, nr. 7; p. 27, nr. 9.

⁶ DRH-A 1975, p. 52, nr. 37 (antroponim); p. 108, nr. 75 (sălașe de ȝigani).

⁷ CD 1844, p. 532-533, nr. CCXXI (datat 1422); ZsO 2007, p. 193-194, nr. 407 (datat corect, 1423).

⁸ Szalay 1914, p. 89.

⁹ UB 1991, VII, p. 113, nr. 4146; DF 247087, 247089.

¹⁰ DF 244543.

¹¹ UB 1975, V, p. 425-426, nr. 2883.

Endris a plătit taxe vreme îndelungată (1475–1500)¹². Diversitatea etnică transpare și din scrisoarea lui Ștefan Báthori, judele Curiei regale, către autoritățile comitatului Arad (1 decembrie 1485), unde sunt menționați Radych *Bosnyak*, Dacho et Johannes *similiter Razko*, Paul, Ladislau și Ursan *similiter Czygan*¹³. Pe baza acestor dovezi, se conturează ipoteza foarte plauzibilă a prezenței romilor la Mediaș, pe parcursul secolului al XV-lea. Confirmarea vine la 12 ianuarie 1522, odată cu scrisoarea privilegială a regelui Ludovic II Jagiello în favoarea comunității de romi medieșeni.

Sursele secolelor XVI–XVII oferă informații mult mai ample despre romii ardeleni. De o mare importanță sunt descrierile călătorilor străini, rapoartele diplomaților și misionarilor, scrierile umaniștilor. Din zona Banatului montan provine și un prețios izvor lingvistic, anume Dicționarul româno-latin compus de Mihai Halici-tatăl (1615–1671). Aici sunt cuprinși câțiva termeni din familia cuvântului *țigan*: substantivul de bază *Czigan* = *Zingarus*, *Cingarus*; derivatele *Czigenie* = *Zingarismus* (cu sensul de comunitate a romilor), *Czigenesk* = *Zingaricus* (specific romilor), *Czigenesk* = *absque rubore et quiete peto* (a cere fără rușine și cu insistență; obrăznicie). Umanistul bănățean surprinde și fenomenul nomadismului, inserând în dicționar cuvântul *Shatra* = *tentorium*¹⁴.

Toate aceste însemnări îi prezintă pe romi într-o lumină defavorabilă, exprimând nu doar antipatiile personale ale autorilor, ci și prejudecăți și sentimente bine ancorate în mentalul colectiv al epocii. Aversiunea societății față de această etnie a fost determinată, în principal, de diferențele în privința modului de trai, a comportamentului și mentalităților. Ele au constituit piedica majoră pentru acceptarea și integrarea romilor în societatea medievală.

Nomadismul romilor și pripășirea lor temporară lângă orașe au rămas fenomene foarte vizibile și stânjenitoare pentru ceilalți locuitori. Migrația permanentă alimentează impresia de etnie numeroasă și neadaptabilă la valorile societății civilizate. Mercenarul italian Giovan Andrea Gromo (1518 – post 1567) prezintă Transilvania anilor 1566–1567 ca fiind locuită de cinci „națiuni”: ungurească, sâsească, românească, leșească și

¹² Quellen 1896, p. 625, 632, 642, 654, 764, 794.

¹³ DL 19090-19092.

¹⁴ Dictionarium 2008, p. 79, 117 (facsimile la p. 301 și 350).

cea țigănească, „toate având obârșii, îndeletniciri și moravuri deosebite”¹⁵. Umanistul medieșan Laurențiu Toppeltin (1641–1670) a realizat o descriere a neamului romilor, care rămâne o prezentare de referință pentru epoca sa. Pe parcursul câtorva pagini, Toppeltin exprimă nu doar părerea sa personală, foarte critică la adresa romilor, ci și toate prejudecățile societății față de această etnie. Aceste stereotipuri au perpetuat spiritul de intoleranță, marginalizarea și segregarea romilor, până în epoca modernă. Toppeltin a remarcat traiul nomad al romilor, afirmând că „*misere victitant, multi sub tentoriis perpetuo, multi se civitatibus et pagis applicant*”¹⁶. El nu se rezumă doar la constatări obiective, ci amplifică și generalizează la nivelul întregii etnii rome o serie de defecte: „*iracundi sunt ad stuporem, versuti, agiles, superbi, garruli, ebriosi, fures, mendaces, praecipites, discordes ac in jurgiis insani*”!¹⁷ Marginalizarea este alimentată și de ocupațiile practicate de romi, apreciate ca neonorabile. Disprețul societății se întrevede prin folosirea țiganilor la aplicarea torturilor și a sentințelor capitale. Toppeltin a subliniat că această îndeletnicire ingrată era făcută, totuși, cu măiestrie: „*isti Zingari carnifices incredibilem ac per ulteriorem orbem Christianum insuetum, torturae modum introduxerunt*”¹⁸. Misiunea de călău rezervată romilor a avut și temeuri de ordin spiritual. Sursele medievale insistă asupra faptului că romii nu erau creștini și nici nu manifestau vreun interes pentru religie. Toppeltin notează malițios că „*Cyngari religiosos habent nullos. Infantes in caupona sacris suis initiant, quem actum nefarie Baptismum vocant*”¹⁹. Organizarea comunităților de romi apare pentru străini ca rudimentară și respingătoare. Funcția de voievod al țiganilor rămâne puțin cunoscută, pentru că descrierile sunt rare și foarte subiective. Din nou, Laurențiu Toppeltin oferă un exemplu de prezentare, mai mult în derâdere, a voievodatului romilor: „*habent in veneratione antiquas familias, quas ipsi vocant Vayuodales. Exinde eligunt Duces quos ingenti vociferatione correptos tribus vicibus efferunt exaltantque qua inauguratione commonefiunt meminisse se Praefectos. Simili ritu Ducissas suas creant. Penes ridiculos istos Vayuodas potestatis in suos parum est. Quidam*

¹⁵ Călători 1970, II, p. 333.

¹⁶ Toppeltin 1667, p. 57.

¹⁷ Toppeltin 1667, p. 57-58.

¹⁸ Călători 1971, III, p. 439; Călători 1973, V, p. 548; Toppeltin 1667, p. 58-59.

¹⁹ Toppeltin 1667, p. 56.

*ipsorum custodit privilegia olim a Bathoriis principibus ipsis collata. His cautum esse aiunt gravi poenae eos subesse, qui innocentes iniuria afficiunt. Certe consuetudine nostra receptum est, quo idem iustitiae forum actionumve civilium processus nobiscum agnoscant*²⁰.

Prejudecățile și stereotipurile medievale față de romi s-au transmis epocilor următoare. În mod nefericit, dar inevitabil, utilizarea surselor documentare din secolele XV–XVII a influențat discursul istoriografiei moderne. Teoriile enunțate în Epoca Luminilor au creat o viziune foarte durabilă în timp asupra originii și identității romilor, iar arhetipul schițat atunci a devenit, în mare măsură, un etalon după care romii au fost descriși, clasificați și apreciați de generațiile următoare de cercetători²¹.

Dacă societatea s-a arătat disprețuitoare față de romi, regalitatea maghiară a adoptat o politică de protejare a lor. În perioada Ungariei medievale (până la 1541), ȝiganii au constituit o autonomie etnică, având un statut socio-juridic statornicit, în mare măsură, de către Coroană. Începând cu privilegiul regelui Sigismund de Luxemburg pentru voievodul Ladislau și ȝiganii de sub autoritatea lui (18 aprilie 1423 – una din primele mărturii despre prezența romilor în Ungaria centrală)²², actele emise de autoritatea centrală subliniază situația de excepție a acestei etnii. Sistemul de privilegii a constatat în libertatea de circulație prin Regat și de staționare pe pământurile Coroanei, în obligații mai reduse decât cele ale populației sedentare, în absența obligațiilor militare și în toleranța față de neapartenența la creștinism. Regalitatea nu a permis ca această populație să intre în stăpânirea particularilor laici sau a instituțiilor ecleziastice²³. Mărturiile acelei epoci dovedesc în mod concludent faptul că dreptul unor nobili de a-i folosi pe ȝigani ca iobagi s-a bazat numai pe scrisori privilegiale emise de suverani ori de alte personaje foarte influente, de talia lui Ioan de Hunedoara. De asemenea, orașele au primit permisiunea de a-și extinde jurisdicția asupra romilor stabiliți în cuprinsul hotarelor lor. La 23 septembrie 1476, regele Mathia Corvin a interzis voievozilor și vice-voievozilor transilvani să intervină în jurisdicția Sibiului asupra ȝiganilor așezați la

²⁰ Toppeltin 1667, p. 58.

²¹ Suciu 2008, p. 133-145.

²² CD 1844, p. 532-533, nr. CCXXI; ZsO 2007, p. 193-194, nr. 407.

²³ Achim 1998, p. 46.

marginea orașului (*cziganos in suburbio ipsius civitatis residentes*), deoarece acest drept aparține doar comunității urbane. Sibiienii primiseră de la suveran dreptul de a-i folosi pe romi la diverse lucrări necesare orașului (*in subsidium et necessarios labores eiusdem civitatis deputavimus*)²⁴. Peste un deceniu, la 8 aprilie 1487, suveranul a repetat porunca, subliniind foloasele pe care romii le aduceau Sibiului (*cum sic quod Cigani sive Egiptii in sede Cibiniensi commorantes, qui videlicet pro defensione civitatis nostrae Cibiniensis certos labores facere sunt astricti*)²⁵. Dispoziții asemănătoare a dat și regele Vladislav II Jagiello. Pe 3 și 5 martie 1500, el a transmis voievodului transilvan Petru de Szentgyörgy și de Bozin două interdicții de a-și exercita autoritatea, o dată asupra ȝiganilor aflați din vechime pe domeniul cetății Bran (*ad illud castrum nostrum Thewrch ... certi egiptii sew cigani ab antiquo pertinuerint*), apoi peste romii orașului Brașov. În prima poruncă, se preciza faptul că ȝiganii erau supuși doar castelanilor locului (*quam castellani in ipso castro pro tempore constituti super illis iurisdictionem aliquam habuerint*), iar a doua scrisoare amintește de intervenția pe lângă rege a judeului, juraților și cetățenilor din Brașov pentru protejarea romilor folosiți la diverse lucrări²⁶. La fel de relevantă rămâne atitudinea regelui Vladislav II, de pedepsire exemplară a nobilului Ioan Arca de Densuș care a mutilat doi ȝigani prinși la furat (1504)²⁷. Sentința depozedării nobilului de toate posesiunile sale hunedorene, ar fi fost de neconceput în țările românești extracarpătice, fapt care subliniază că romii din Regatul maghiar s-au bucurat de un statut socio-juridic net superior celui statornicit peste munți, unde ȝiganii nu își puteau depăși condiția de robi.

O situație asemănătoare este evidențiată în cuprinsul documentului regal din 12 ianuarie 1522, emis în favoarea a cinci sălașe de ȝigani de la marginea orașului Mediaș (*in quinque tentoriis sub civitate nostra Megyesiensis*). În ordine cronologică, romii reprezintă a patra grupare etnică atestată documentar la Mediaș, după sași (*totius communitatis Saxonum de Medyes, de Selk, de Berethalm...*, 12 august 1315)²⁸, români și sârbi (*Wolachi, Serviani et aliarum diversarum nationum homines*, 7 martie

²⁴ UB 1991, VII, p. 113, nr. 4146.

²⁵ DF 245088.

²⁶ DF 247087 (Hurmuzaki-Iorga 1911, p. 152, nr. 278) și DF 247089.

²⁷ Pesty 1882, p. 477, nr. 355.

²⁸ UB 1892, I, p. 316, nr. 342.

1498)²⁹. Expresia folosită în ultimul act permite să se întrevadă și existența romilor printre acele multe etnii trăitoare la Mediaș către anul 1500. De altfel, privilegiul din 1522, precizează că reglementarea situației romilor se petrecuse încă din timpul domniei regelui Mathia Corvin.

Amintirea celor cinci șatre lasă să se înțeleagă faptul că lângă orașul Mediaș locuia o comunitate relativ numeroasă de romi, pe cale de sedentarizare. În lipsa informațiilor despre numărul locuitorilor din interiorul și din afara incintei orașului³⁰, un calcul precis al proporției romilor este imposibil de realizat. Mai sigur apare procesul de așezare definitivă a romilor lângă oraș. Între momentul acordării privilegiului regelui Mathia și cel al reconfirmării lui există un interval de patru până la șase decenii, în care s-au succedat două – trei generații. Potrivit practicilor judiciare, privilegiile se refereau strict la persoanele nominalizate și la descendenții/ rudele acestora, astfel că drepturile străvechi puteau fi reclamate doar de urmașii celor care le primiseră în mod expres. Pentru romi, înlesnirile vizează îndeosebi colectivitatea, mai rar o persoană anume. În cazul de față, beneficiarii scutirilor au fost ȣiganii așezați la Mediaș, iar privilegiul îi vizează doar pe aceștia și pe urmașii lor. Precizarea numărului de corturi își are importanța sa, deoarece numai cei care aparțineau de ele aveau înlesniri. Foarte probabil, cele cinci șatre nu reprezentau întreaga comunitate de ȣigani medieșeni. Pe lângă cei sedentarizați și scutiți de sarcini se aflau și alte grupuri de romi care, fie erau sosite mai recent, fie s-au oprit efemer din pribegia lor nesfârșită.

La fel de semnificativă este formularea „credincioșii noștri ȣigani” (*fidelium nostrorum Cyganos*), care se referă la o categorie bine individualizată sub aspect etnic și socio-juridic. Romii se diferențiază net de alte categorii sociale: ȣăranii din teritoriul stăpânit de oraș (*colonos Mwsnenses et Meggyesienses*, 17 noiembrie 1481)³¹, locuitorii de condiție modestă (*tota communitate plebis de Medies*, 18 iulie 1505)³², oamenii liberi și înzestrați cu drepturi, care populează cartierele din interiorul incintei (*Cives quartalis maioris/ minoris/ Stheyngas/ Czykesch*, 1508)³³.

²⁹ Gräser 1853, p. 199; Theil 1873, p. 83-84.

³⁰ Descrierea cetății construite între c. 1490–1534, la Greceanu 1968, p. 45-49.

³¹ UB 1991, VII, p. 297, nr. 4448.

³² Werner 1875, p. 308, nr. IX.

³³ Scharberg 1858, p. 59-60.

Utilizarea formulei de mai sus conferă documentului o notă specifică. Apelul la suveran a fost formulat chiar de către romi (*ex supplicacione nonnullorum fidelium nostrorum Cyganos*), pe când toate actele regale anterioare fuseseră emise la solicitarea autorităților săsești: „*Expositum extitit maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum circumsectorum civium et communitatis civitatis nostrae Czibiniensis...*” (1476); „*Ex significatione fidelium nostrorum circumsectorum iudicis et iuratorum ceterorumque civium civitatis nostrae Brassoviensis intelleximus*” (1500).

Scrisoarea regală din 1522 arată și motivele pentru care a fost emisă. Actul precedent, care cuprindea dispozițiile regelui Mathias, a intrat în păstrarea administratorului orășenesc (*villicus*) Mathias de Mușna, dar a fost distrus odată cu casa acestuia. Pierderea diplomei a deschis posibilitatea încălcării, deopotrivă, a drepturilor orașului și ale romilor. Principalul avantaj al orășenilor consta în exercitarea jurisdicției asupra comunității de romi stabilită la periferia Mediașului (*quas civitas ipsa super huiusmodi eorundem Cyganorum iurisdictione habuisset*). În schimb, romii erau exonerati de plata taxelor (*et propterea ab aliquo iam tempore ceppise quosdam manus suas preter ius et consuetum ad eorundem Cyganorum taxationem extendere*). Astfel, s-a impus restabilirea vechilor raporturi dintre orășeni și ȡigani printr-o nouă confirmare regală. Diploma lui Ludovic II îi are în vedere atât pe solicitanți, cât și pe urmașii acestora (*prefatos Cyganos in prescriptis quinque tentoriis sub eadem civitate residentes, simul cum omni eorum posteritate*), iar relațiile convenite de demult (*quo ab antiquo fuisse dicuntur*) sunt garantate și pentru timpurile viitoare (*perpetuis temporibus*). Mai mult, dorind să fie garantate atât înlesnirile pentru romi, cât și jurisdicția medieșenilor asupra acestora, suveranul a poruncit în mod expres voievodului Ioan Szapolya, vicevoievozilor și comandanților ardeleni, inclusiv altor voievozi ai ȡiganilor, să respecte amintitele scutiri și să nu îndrăznească a pretinde plăți sau servicii de la pomeniții „faraoni” și de la urmașii lor (*a predictis Cyganis ... eorumque posteritate nihil solucionis aut servitii petere et exigere audeatis*). Prin urmare, se constată faptul că dispozițiile regale care protejau interesele Brașovului, Branului și Sibiului față de ingerințele autorităților voievodale, au fost reiterate, peste ani, și în cazul Mediașului.

În perspectivă istorică, respectarea deciziei regale a depins de factori diverși, care au influențat însăși evoluția generală a spațiului

intracarpatic. Anul 1541 aduce nu doar crearea Principatului autonom transilvan, ci și o inovație în organizarea administrativă a romilor, prin instituirea demnității colegiale de voievod al ȝiganilor (*waywoda cziganorum*). Titularii erau nobili care nu aparțineau etniei, dar își exercitau autoritatea asupra tuturor ȝiganilor din principat. Atribuțiile lor erau foarte largi, iar conducătorii orașelor și târgurilor, precum și voievozii comunităților de romi trebuiau să le ofere întreaga lor colaborare. Voievozii colectau taxele datorate fiscului princiar, aplicau amenzi și rezolvau toate problemele apărute în raporturile romilor cu autoritățile³⁴. În general, dietele și principii țării au continuat politica predecesorilor regali, urmărind protejarea libertăților și obiceiurilor romilor. În cadrul Dietei de la Mediaș (8-23 decembrie 1588), principele Sigismund Báthori preocupat de „sărmanul și nenorocitul neam al ȝiganilor” (*az szegény nyomorúlt cigány nemzetsége könyörűlven*) i-a scos de sub jurisdicția voievozilor (care erau desființați) și i-a scutit cu totul de darea corespunzătoare (*adójakat is ngod teljességgel leszállította*)³⁵. Totodată, apărarea romilor s-a realizat și prin inițiativele conducerii orașelor. De exemplu, la 29 septembrie 1583, sibienii reușesc să obțină de la principele Sigismund Báthori reconfirmarea amintitei scrisori regale din aprilie 1487³⁶. Un demers similar al medieșenilor nu s-a lăsat descoperit până în prezent, astfel că scrisoarea privilegială din 1522 rămâne un exemplu singular al statutului romilor de aici.

Importanța acestui izvor documentar este evidentă: el confirmă ipoteza existenței în secolul al XV-lea a unei comunități de romi la Mediaș, menționează reglementarea raporturilor dintre orășeni și grupurile de romi pe timpul domniei lui Mathia Corvin, semnaleză tendința generală a încălcării drepturilor în absența privilegiului scris, precum și voința comunității de a-și apăra înlesnirile. Comparativ cu alte surse istorice, diploma din 1522 are avantajul de a oferi nu doar cele mai timpurii informații despre comunitatea romilor medieșeni, ci și o imagine mult mai veridică asupra unui neam mereu vitregit.

³⁴ Achim 1998, p. 62-63.

³⁵ MCRT 1877, p. 245, nr. 37.

³⁶ Királyi Könyvek 2005, p. 34-35, nr. 24; p. 130, nr. 357.

12 ianuarie 1522, Buda

Regele Vladislav II Jagiello reconfirmă pentru romii care locuiau în cinci corturi la marginea oraşului Mediaş, scutirile acordate în trecut de regele Mathia Corvin. Reactualizarea înlesnirilor a fost impusă de distrugerea scrisorii privilegiale originale.

[Commissi]o p[ro]p[ri]a d[omi]ni Reg[is]

Nos, Ludovicus, Dei gracia Rex Hungarie et Bohemie etc. Memorie com[m]endamus tenore presencium, significan[tes] quibus expedit universis, q[uod] nos, intelligentes ex supplicacione nonnullorum fidelium n[ost]rorum Cyganos, in quinq[ue] tentoriis sub civitate nostra Megyesien[si] a diuturnis temporibus degentes, consuetas soluciones et servicia debita ex indulto Serenissimi principis domini [con]dam Mathie Regis, predecessoris n[ost]ri bone memorie, nemini nisi dicte civitati Megyesyen[si] semper prestitisse et nullius unquam iurisdictioni subiectos fuisse nisi eiusdem civitatis esseq[ue] eciam de presenti, litteras tamen, quas civitas ipsa super huiusmodi eorund[em] Cyganorum iurisdictione habuisset, cum certis aliis l[itte]ris et l[itte]ralibus instrumentis predicte civitatis in eversione et distraccione domus circumspecti [con]dam Mathie Mwsnay, al[ia]s villici Megyesyen[sis], periisse et propterea ab aliquo iam tempore ceppise quosdam manus suas preter ius et consuetum ad eorundem Cyganorum taxationem extendere, Nos igitur, volentes prefatam civitatem n[ost]ram Megyesien[sem] (ad quod eciam ex suscepto regiminis n[ost]ri officio tenemur) in antiquis iuribus suis manutenere, statuimus prefatos Cyganos in prescriptis quinq[ue] tentoriis sub eadem civitate residentes, simul cum omni eorum posteritate, perpetuis temporibus denuo et ex novo iurisdictioni eiusdem civitatis n[ost]re Megyesien[sis] eodem modo, quo ab antiquo fuisse dicuntur, subicere et annectere, immo subicimus et annectimus presencium per vigorem. Quocirca vobis fidelibus n[ost]ris, Spectabili et Magni[fi]co Ioanni de Zapolya, Comiti perpetuo terre Scepusien[sis], Wayvode n[ost]ro Transs[ilva]nen[si] et Siculorum n[ost]rorum comiti ac Capitaneo n[ost]ro generali, eiusq[ue] Vicewayvodis, necnon quibuscunq[ue] prefectis et Wayvodis Cyganorum, ubivis in Transsilvania constitutorum, modernis

scilicet et futuris ac alterius eciam cuiusvis status et [con]dicionis subditis n[ost]ris p[re]sentes n[ost]ras l[ite]ras visuris, harum serie, sub indignacionis n[ost]re gravissime pena, mandamus firmissime q[uo]atenus amodo deinceps contra formam iurisdictionis antique praefate civitatis n[ost]re Megyesien[sis], ex ratione previa per nos eidem denuo concessa, a predictis Cyganis in quinque tentoriis modo premissis sub civitate n[ost]ra Megyesien[si] residentibus eorumque posteritate nihil solucionis aut servitii petere et exigere audeatis, sed per omnia ab illis immunes et vacui fieri debeatis. Secus gracie n[ost]re sub obtentu et pena premissae indignacionis n[ost]re facere non presumatis. P[re]sentib[us] perlectis exhibenti restitutus. Datum Bude, die domini inter Octavas Epiphaniarum Domini, anno eiusdem millesimo quingentesimo vigesimo secundo, Regnorum nostrorum Hungarie et Bohemie etc. anno sexto.

În colțul superior din dreapta s-a aplicat o ștampilă a Bisericii Evanghelice AB (probabil după anul 1900).

Însemnări ulterioare pe verso:

N[um]ero 14 Libertatis Cygano[rum]
Confirma[ti]o quinque tentoriis Czigano[rum]

Original păstrat la Serviciul Județean Sibiu al Arhivelor Naționale.
Copie la Magyar Országos Levéltár, Budapest, DF 285636.

Bibliografie

Fonduri arhivistice

DF – Magyar Országos Levéltár, Budapest, *Diplomatikai Fényképgyűjtemény*.
DL – Magyar Országos Levéltár, Budapest, *Diplomatikai Levéltár*.

Lucrări

Achim 1998 – Viorel Achim, *Țigani în istoria României*, București, 1998.

- AVSL - Archiv des Vereins für siebenbürgische Landeskunde, Neue Folge, Kronstadt, Hermannstadt, 1853-1944.
- Barna coord. 1986 – *A magyarországi cigánykérdés dokumentumokban. 1422–1985*, coord. Mezey Barna, Budapest, 1986.
- Călători – *Călători străini despre Țările Române*, II-VI, București, 1970-1976.
- CD 1844 – *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus ac civilis*, ed. György Fejer, X/6, Buda, 1844.
- Dictionarium 2008 – *Dictionarium Valachico-Latinum. Primul Dicționar al limbii române*, ed. Gheorghe Chivu, București, 2008.
- DRH-A 1975 – *Documenta Romaniae Historica A. Moldova*, I (1384–1448), București, 1975.
- DRH-B 1966 – *Documenta Romaniae Historica B. Țara Românească*, I (1247–1500), București, 1966.
- Gebora 1932 – Adalbert Gebora, *Situația juridică a țiganilor în Ardeal. Teză de doctorat*, București, 1932.
- Gräser 1853 – Andreas Gräser, *Ueber die Erbauungszeit der Mediascher Stadt- oder Ringmauern*, în AVSL, 1, 1853, p. 197-200.
- Greceanu 1968 – Eugenia Greceanu, *Monumente medievale din Mediaș*, București, 1968.
- Hasan 2009 – Mihai Florin Hasan, *Informații despre prezența țiganilor în voievodatul Transilvaniei și comitatele vecine în secolele XIV–XV*, în „Revista Bistriței”, 23, 2009, p. 111-113.
- Hasdeu 1867 – Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Resturile unei cărți de donațiune de pe la anul 1348, emanată de la împăratul sârbesc Dușan și relativă la starea socială a românilor de peste Dunăre*, în *Archiva istorică a României*, tom III, București, 1867.
- Hurmuzaki-Iorga 1911 – *Documente privitoare la istoria românilor*, ed. Nicolae Iorga, XV/1 (1358–1600), București, 1911.
- Királyi Könyvek 2005 – *Az Erdélyi fejedelmek királyi könyvei, I. 1569–1602. Báthory Zsigmond királyi könyvei 1582–1602*, ed. Fejér Tamás, Rácz Etelka, Szász Anikó, Kolozsvár, 2005.
- MCRT 1877 – *Monumenta Comitalia Regni Transsylvaniae*, ed. Szilágyi Sándor, III (1576–1596), Budapest, 1877.
- Nagy 2004 – Nagy Pál, „*Fáraó népe*”. *A magyarországi cigányok korai története (14–17. század)*, Pécs, 2004.
- Pesty 1882 – Pesty Frigyes, *Krassó vármegye története*, III, Budapest, 1882.
- Potra 1939 – George Potra, *Contribuțiuni la istoricul țiganilor din România*, București, 1939.

- Quellen 1896 – *Quellen zur Geschichte der Stadt Kronstadt in Siebenbürgen. Rechnungen aus dem Archiv der Stadt Kronstadt, III: Rechnungen aus (1475) 1541–1550 (1571)*, Kronstadt, 1896.
- Scharberg 1858 – Bedeus v. Scharberg, Freih. J., *Mittheilungen über ein Medwischer Stadtbuch aus dem 16. und 17. Jahrhundert*, in AVSL, 3, 1858, p. 31-123.
- Serboianu 1930 – C. J. Popp Serboianu, *Les Tsiganes. Histoire, ethnographie, linguistique, grammaire, dictionnaire*, Paris, 1930.
- Suciu 2008 – Cristian Suciu, G. H. M. Grellmann și sursele timpurii ale stereotipurilor științifice despre romi, în „Studia Universitatis Cibiniensis” Series *Historica*, 5, 2008, p. 133-145.
- Szalay 1914 – Szalay Béla, *Czigánytörténeti adatok*, în „Ethnographia. A Magyar Néprajzi Társaság értesítője”, Budapest, 25, 1914, p. 89-93.
- Theil 1873 – Rudolf Theil, *Zur Geschichte der „2 Stühle“ in der zweiten Hälfte des 15. Jahrhunderts*, in AVSL, 11, 1873, p. 63-97.
- Toppeltin 1667 – Laurentius Toppeltinus, *Origines et occasus Transsylvanorum*, Lugduni/ Lyon, 1667.
- Tóth 2006 – Tóth Péter, *A magyarországi cigányság története a feudalizmus korában*, Pécs, 2006.
- UB – *Urkundenbuch zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen*, vol. I–VII, Hermannstadt, București, 1892–1991.
- Werner 1875 – Carl Werner, *Geschichte der zwei Stühle unter Wladislaus II. und Ludwig II.*, in AVSL, 12, 1875, p. 270-311.
- ZsO 2007 – *Zsigmondkori Oklevéltár*, ed. C. Tóth Norbert, X (1423), Budapest, 2007.

**KURUZEN GEGEN KAISERLICHE: DIE SCHLACHT
UM MEDIASCH. DIE BELAGERUNG DER STADT
IM JAHRE 1705, BESCHRIEBEN VON EINEM
ANONYMEN ZEITGENOSSEN**

**CURUȚI VS. IMPERIALI: BĂTĂLIA PENTRU
MEDIAȘ. ASEDIUUL ORAȘULUI DIN 1705,
DESCRIS DE UN CONTEMPORAN ANONIM**

**Dr. Liviu Cîmpeanu
Dr. Hansotto Drotloff**

Einleitung.

Zu Beginn des 18. Jahrhunderts prägten die „Kuruzenkriege“ die Geschehnisse der Menschen in Siebenbürgen, in Ungarn und bis weit hinein nach Österreich¹. Acht Jahre lang, von 1703 bis 1711 zogen die wild zusammen gewürfelten Haufen von Einheimischen und fremden Söldnern aus vieler Herren Länder plündernd, brennend und mordend durch das Land, ohne dass es den kaiserlichen Truppen zunächst gelungen wäre,

¹ Der Name „Kuruzen“, auch „Kuruzzen“ oder „Kurutzen“ geschrieben, (ungarisch *kurucz/kuruc*, rumänisch *curuți*) steht heute begrifflich für „Aufständische“ oder „Rebellen“. Er wurde zum ersten Mal in dem von Dozsa György geführten Aufstand (1514) mit dieser Bedeutung benutzt. Im Mittelalter wurde dem Begriff die Bedeutung „Kreuzfahrer“ zugeordnet, da aber der Kreuzzug von 1514 sich in einen gewalttätigen Bauernaufstand verwandelte, dessen Protagonisten eben die „Kuruzen“ (= die Kreuzfahrer) waren, wurde er später für jederlei Aufständische im ungarischen und siebenbürgischen Raum verwendet. Zuletzt bezeichnete man die am Aufstand des Franz Rákóczy II. gegen die Herrschaft des Hauses Habsburg unter Franz Rákóczy II beteiligten Horden als „Kuruzen“.

ihnen Einhalt zu gebieten. So verwundert es nicht, dass ein zeitgenössischer Chronist die Marodeure mit der vielköpfigen Sagengestalt Hydra vergleicht². Die kaisertreue Stadt Mediasch wurde im Jahre 1705 Ziel der kuruzischen Angriffe, für die der General Simon Forgáts sage und schreibe 25.000 Mann rund um die Stadt zusammengezogen haben soll. Neun Wochen lang leistete die Stadt erbitterten Widerstand. Eine bemerkenswerte Leistung, denkt man an die Zahl der verfügbaren Verteidiger: Um die Wende zum 18. Jh. hatte Mediasch kaum mehr als 2500 – 3000 Bewohner³, hinzu kam eine kleine Garnison kaiserlicher Truppen, deren Stärke mit 700 Mann angegeben wurde (siehe Anhang I). Es gelang den Kuruzen trotz ihrer haushohen Überzahl nicht, Mediasch zu erobern; die Stadt ergab sich schließlich aus Mangel an Munition und Lebensmitteln und musste den Siegern eine bedeutende Brandschatzung von 8000 Fl. zahlen. Die Geschehnisse während der Belagerung sind in groben Zügen aus einem Mitte des 19. Jh. veröffentlichten Bericht des Marktschelker Pfarrers Thomas Scharsius bekannt⁴, der zur Zeit der Belagerung erster Stadtprediger in Mediasch war. Über die Aufstellung der einzelnen Abteilungen der Aufständischen gibt ein Bericht von Andreas Gräser Auskunft (siehe Anlage II). Von der Forschung weitgehend unbeachtet blieben mehrere Augenzeugenberichte⁵, die das Geschehen während der Belagerung

² „Hydra Transylvanica. Das ist: die durch den Rakotzischen Aufstand in Siebenbürgen entstandene und von dem Teutschen Hercules, d[as] i[st] Ihr Keyserl[ichen] und Königlichen Majestät gedämpfte Vielköpfige Land-Verderbliche Rebellionsschlange. Mit schlechter Feder entworfen Anno MDCCVIII Von Daniel Wolfio Fillatelekensi, Pastore Ecclesiae Nadaschien[is]“, DJAN Sibiu, Fond Brukenenthal, EE 1-4, Nr. 48.

³ Im Jahre 1698 hatte Mediasch 499 Wirte, es lebten also rund 500 sächsische Familien in der Stadt (Drotloff-Schuster, 2009, S. 315).

⁴ In *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Nr. 39 (1839), S. 330f.

⁵ Adolf Armbruster erwähnt das in dieser Arbeit vorgestellte Manuskript und bedauert „dass die linguistischen Zeugnisse in rumänischer Sprache, die die Sachsen abgeliefert haben, von den rumänischen Sprachwissenschaftlern noch nicht entdeckt wurden.“ (Armbruster, 1980, S. 369 f.)

tagebuchartig festhalten. Insgesamt vier Abschriften von bis zu drei verschiedenen Berichten sind im Staatsarchiv Hermannstadt und im Archiv der Schwarzen Kirche in Kronstadt erhalten geblieben. Die vorliegende Arbeit stellt einen dieser Augenzeugenberichte vor.

Der Autor: Der Text ist anonym. Das Manuskript enthält keinerlei Hinweise auf die Identität des Chronisten. Er hat sich mit Sicherheit während der gesamten Zeit der Belagerung in der Stadt aufgehalten. Es dürfte sich mit Sicherheit um einen sächsischen Bürger von Mediasch handeln, vielleicht sogar ein Mitglied der städtischen Verwaltung⁶. Für seine Zugehörigkeit zu den Siebenbürger Sachsen spricht vor allem die Tatsache, dass der in deutscher Sprache verfasste Text zahlreiche ortsspezifische Ausdrücke enthält (z. B. *Postey*, *Tach*, *iezo*, *dazumahl* usw.), aber auch aus der ungarischen Sprache entlehene Ausdrücke. Wie alle Mediascher Sachsen beherrschte der Autor auch die rumänische Sprache; in seinem Text hat der Autor eine glänzende „Probe“ des im 18. Jh. gebräuchlichen Rumänisch widergegeben.

Für seine Zugehörigkeit zur Gemeinschaft der Mediascher spricht auch die Selbstverständlichkeit, mit der er über Personen berichtet, die unter der kuruzischen Belagerung zu leiden hatten (*in Christian Schneiders Stube*, *zur Frau Gunthardin in den Schopfen*, *der armen Frau Buserin ihr Haus*, etc.). Auch war er mit den örtlichen Gegebenheiten inner- und außerorts bestens vertraut, so dass er die Einschläge des kuruzischen Bombardements exakt beschreiben kann (in den Trompeterturm, in die Margarethenkirche, in verschiedene Häuser, Höfe, Gärten und Straßen der Stadt, auf dem Großen Marktplatz erwähnt er die Kaufhalle, die er als „*Fleischer Leiff*“ bezeichnet). Ebenso genau beschreibt er Orte, an denen sich die Belagerten Gefechte mit den Kuruzen geliefert haben (die Bresche

⁶ Im Jahre 1705 war Daniel Femger Notar in Mediasch, das Amt eines Magistratssekretärs bekleidete Andreas Hann. Einer von Beiden käme als Autor des Textes in Frage, da in dem Manuskript eine quasi „offizielle“ Darstellung der Belagerung enthalten ist, d. h. dass der Autor die Auswirkungen auf die ganze Stadt festgehalten hat und nicht nur seine eigenen Erlebnisse bzw. jene seiner Familie.

unterhalb der Schneider Bastei, Tor und Turm in der Forkeschgasse, die Große Mühle an der Kokel, die Baderau, usw.) Außerdem enthält der Text zahlreiche Flurbezeichnungen aus der Umgebung, deren Kenntnis den Autor erst recht als Mediascher Bürger ausweist. Leider bleibt damit im Dunkeln, ob der Autor gebürtiger Mediascher war oder von anderswo kam. Das Einzige, was mit Bestimmtheit gesagt werden kann, ist dass er mit den Menschen und Orten in Mediasch gut vertraut war.

Die Tatsache, dass der Autor einige lateinische Ausdrücke und zahlreiche aus dem Französischen entlehene Worte benutzt (*Musquetier, communicieren, offeriere, force* etc.), weist auf eine höhere Ausbildung hin und untermauert die Behauptung, dass er zur Beamtenschicht gehörte, in der die französische Sprache gerne gesprochen wurde. Auf jeden Fall besaß er einen ausgeprägten Sinn für Humor. Immer wieder flieht er geschickt witzige Bemerkungen in seinen bitter ernsten Bericht, in dem es meist um blutige Wahrheiten geht (Bombardement, Todesopfer, gepfählte Kriegsgefangene).

Der Text. Wie der Titel des anonymen Manuskripts uns wissen lässt, enthält die vorliegende „kurze Beschreibung der, von denen Kuruzen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer Belagerung undt endtlicher Übergabe“ einen Augenzeugenbericht der militärischen Ereignisse während der Belagerung der Stadt Mediasch durch die Kuruzen, die vom 7. April bis zum 13. Juni 1705 dauerte. Gleichsam als Epilog wird noch über den Abzug der kaiserlichen Garnison aus der Stadt (16. Juni) und die erste „Großtat“ des Eroberers (19. Juni) berichtet. Mit Ausnahme einiger, nach der Mode des 18. Jh. aus dem Französischen entlehener Worte ist der Text in der seit etwa 1650 gebräuchlichen neuhochdeutschen Sprache verfasst.

Der Autor hält in dem Manuskript die wichtigsten militärischen Vorkommnisse eines jeden Tages fest und führt akribisch Buch über die Geschosse, die die kuruzische Artillerie in die Stadt hineinprasseln ließ. Somit handelt es sich um eine erzählende Quelle vom Typ „Tagebuch“. Es sieht so aus, als habe der Autor den Text als ein Konzept für eine spätere

ausführliche Geschichte der Belagerung niedergeschrieben, die er zwei Mal ausdrücklich ankündigt: “ ... ich alles weithlauftig zu *communicieren* mich *offeriere*” (S. 555), und “Eine weithlauftigere Beschreibung erwarthe ehr ehstens, weilen iezo die Zeith mir nicht zugelassen, alle *Particularitäten* deutlicher zu beschreiben” (S. 561). Ob der Autor diese „ausführliche Beschreibung“ der Belagerung später tatsächlich verfasst hat, dürfte so lange ungeklärt bleiben, bis sich ein solches Manuskript doch noch findet.

Für das Manuskript hat der Autor offensichtlich keine Quellen verwendet, vielmehr hat er den Hergang der militärischen Ereignisse so festgehalten, wie er sie täglich erlebt oder direkt erfahren hat. Die einzigen Quellen sind demnach die täglichen Erlebnisse und Erfahrungen des Autors.

Das Manuskript trägt den Titel: „Eine kurze Beschreibung der, von denen Kuruczen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer Belagerung undt endtlicher Übergabe.“ Grundlage dieser Arbeit ist ein Dokument, welches der Schrift nach ins 18. Jahrhundert zu datieren ist. Zunächst muss allerdings festgehalten werden, dass es nicht bekannt ist, ob es sich bei dem vorliegenden Manuskript um das Original handelt. Es lohnt sich sicherlich, in den einschlägigen Archiven (dem Mediascher Kapitelsarchiv, dem Staatsarchiv Hermannstadt und dem Archiv der Schwarzen Kirche Kronstadt) nach dem Original zu forschen. Die vorliegende Handschrift gehört zu einer Sammlung verstreuter Manuskripte aus dem Archiv der Schwarzen Kirche in Kronstadt und befindet sich dort unter der Signatur IV.F.1, T.f.4/79 auf den Seiten 555 – 561. Der Sammelband mit dem Titel: „Variorum Manuscriptorum a Simone Christoph congestorum. Volumen Primum“ wurde von dem bekannten Kronstädter Chronisten Simon Christophori zusammengestellt. Dieser war ab 1705 Richter und von 1713 – 1718 Orator und Mitglied des *Sanitäts-Direktoriums*. Er starb 1726. Es ist möglich, dass Christophori selbst den Text über die Belagerung von Mediasch 1705 abgeschrieben und in seine Sammlung übernommen hat. Der Band gelangte vor 1850 in die Manuskriptsammlung von Franz Joseph Trausch. Nach dessen Tod 1871 wurde das wertvolle Manuskript der

Bibliothek des Honterus-Gymnasiums einverleibt und kam von dort nach 1958 an ihren heutigen Aufbewahrungsort⁷.

Vieles deutet bereits auf den ersten Blick darauf hin, dass es sich bei dem vorliegenden Text um eine Kopie handelt. Während in tagebuchartigen Aufzeichnungen die Ereignisse in der Regel tageweise abgesetzt untereinander verzeichnet werden, hat der Kopist sie hier fortlaufend, ohne logische Absätze niedergeschrieben, möglicherweise um Platz zu sparen. Es entstand ein Textblock ohne die übliche Absatzstruktur. Der Text ist in der für das 18. Jahrhundert charakteristischen deutschen Schreibschrift sauber, beinahe kaligraphisch ausgeführt, es gibt nur wenige Durchstreichungen und Kleckse. Somit gab es auch keine nennenswerten Schwierigkeiten bei der Transkription.

Arbeitsmethode: Hansotto Drotloff besorgte die Transkription des Manuskripts, Liviu Cîmpeanu hat sie anhand von Fotografien des Originals kontrolliert und ins Rumänische übersetzt. Die Übersetzung wiederum wurde von H. Drotloff kontrolliert, wobei Wert darauf gelegt wurde, die rumänischen Entsprechungen der deutschen Strassen-, Gebäude und Flurbezeichnungen zu identifizieren und zu verwenden. Ergänzend wurden Informationen über die im Text erwähnten Personen aus der Mediascher Kirchenmatrikel herangezogen⁸.

Beide Autoren kamen überein, bei der Umschrift des Dokuments die Normen der Rumänischen Akademie für die Edition historischer Quellen zu verwenden. So wurde die Schreibweise aus der Vorlage exakt beibehalten, Zitate aus der rumänischen und französischen Sprache kursiv gesetzt, ebenso auch die französischen Lehnwörter, die der Autor einer Mode jener Zeit entsprechend verwendet. Ebenfalls kursiv sind Lehnwörter aus dem Französischen gesetzt, die eine deutsche Form besitzen, vom Autor am Anfang des 18. Jh. aber in ihrer französischen Schreibweise

⁷ Wir danken Herrn Gernot Nussbächer aus Kronstadt für diese Informationen.

⁸ Wir danken Albert Klingenspoehr, Genealogiereferent in der Heimatgemeinschaft Mediasch e.V. für die Mitteilung dieser Daten.

verwendet wurden (z. B. *Musquetier*, *Commendant* etc.). Lehnwörter aus dem Französischen, die bereits einen festen Platz im Deutschen hatten (z. B. *Bombe*) sowie offensichtlich verständliche Lehnwörter aus dem Ungarischen (z. B. *Kuruczen*) wurden nicht hervorgehoben. Auch Orts-, Flur oder Straßennamen wurden nicht hervorgehoben. Die ungewöhnliche Schreibweise einzelner Wörter wurde mit „(sic!)“ unterstrichen.

Bei der Übersetzung wurde versucht, so nahe wie irgend möglich am Sinn der Worte zu bleiben und bei den französischen Lehnwörtern wurde versucht, rumänische Entsprechungen zu finden, die möglichst nahe an den Sinn der Worte aus dem Manuskript herankommen. Die Schreibweise der Personennamen wurde in der Übersetzung exakt beibehalten, das gleiche gilt für Flurnamen, für die keine rumänische Entsprechung gefunden werden konnte. Ansonsten wurden Flur- und Ortsnamen in ihrer früheren und fallweise zusätzlich in ihrer heutigen rumänischen Form wiedergegeben. Zeittypische Ausdrücke wurden sinngemäß ins Rumänische übertragen, lateinische Zitate in den Anmerkungen übersetzt.

Die Fußnoten für beide Versionen wurden von den Autoren gemeinsam erstellt. In der deutschen Fassung enthalten diese Erklärungen einzelner Ausdrücke sowie Informationen über Personen und Ortsbezeichnungen. In der rumänischen Fassung enthalten die Fußnoten die Originalform bestimmter historischer Ausdrücke sowie die Übersetzung der Anmerkungen über Personen und Orte.

Neben der Edition des Manuskripts werden in zwei Anhängen ergänzende Informationen über die Belagerung der Stadt durch die Kuruzen mitgeteilt, die das Bild der Ereignisse abrunden. Es handelt sich einerseits um die Erinnerungen von Johann Schobel, der ebenfalls Augenzeuge der Ereignisse des Jahres 1705 war und darüber um die Mitte des 18. Jh. berichtete (Anlage I). Der Bericht gelangte in der zweiten Hälfte des 18. Jh.

zunächst in die Manuskriptsammlung von Daniel Georg Neugeboren⁹ und eine Abschrift daraus in die Kemeny-Manuskriptsammlung in der Akademiebibliothek in Klausenburg. Anlage II enthält in Tabellenform die Aufstellung des Kuruzenheeres unter dem Kommando von Simon Forgáts, General Feldmarschall und Plenipotentarius des Fürsten Franz Rácóczy II., rund um Mediasch, wie sie von Andreas Gräser im Jahre 1839 in den Blättern für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde mitgeteilt wurde.

Bedeutung des Textes: Die vorliegende ausführliche Beschreibung der Belagerung der Stadt Mediasch durch die Kuruzen im Jahre 1705 enthüllt Einzelheiten über eine bisher wenig beachtete Episode aus der Zeit des ungarischen Aufstandes unter der Führung von Franz Rácóczy II. in der Zeit 1703 – 1711. Das anonyme Manuskript ergänzt somit die Kenntnisse über die politischen und militärischen Ereignisse vom Anfang des 18. Jh.¹⁰ durch zahlreiche bisher unbekannte Details über das Kuruzenheer. Jenseits der politischen und militärischen Aspekte verzeichnet der Autor den Zustand der belagerten Stadt und ist gleichzeitig einer der wenigen erhaltenen Berichte aus Siebenbürgen, die aus der Perspektive des Belagerten verfasst wurden¹¹. Der Autor, der selbst ein Opfer der Widrigkeiten der Belagerung wurde, beschreibt die unseligen Folgen derselben mit vielen Details und hält auch den Gemütszustand der Belagerten fest: Anspannung, Unsicherheit, Angst und Grauen. Die Beschreibung der Belagerung aus dem Jahre 1705 ist weitaus mehr als nur ein Militärjournal, enthält sie doch pittoreske Einzelheiten über die Stadt und ihre Umgebung, aber auch über das Leben der Medischer am Anfang des 18. Jh. Wie bereits eingangs angemerkt wurde, hält der Autor auch einige durchaus witzige Episoden fest, deren Beste sicherlich jener in rumänischer

⁹ Der Augenzeugenbericht des Johann Schobel wurde von einem anonymen Autor Mitte des 18. Jh. verfasst. Diese Aufzeichnungen gelangten später in den Besitz D. G. Neugeborens (1759-1822).

¹⁰ Gündisch-Beer, 2005, S. 109-114; Magyar, 2003, S. 375-383; Bariț, 1993, S. 275-300; Göllner (Hg.), 1979, S. 233-236.

¹¹ Eine ähnliche Quelle siehe bei Albrich, 1884, S. 126-325.

Sprache (aber mit deutscher Orthographie) niedergeschriebene Dialog zwischen zwei Rumänen ist, die sich über den unerwarteten Effekt eines Projektils austauschen, das zufällig einen Abort oder eine Jauchegrube getroffen hatte. Wie auch andere sächsische Autoren jener Zeit hat der anonyme Chronist einen weniger dezenten rumänischen Ausdruck zitiert¹², damit aber gleichzeitig ein ausgezeichnetes Beispiel aus der rumänischen Alltagssprache vom Anfang des 18. Jh. konserviert. Die Existenz dieses Zitates belegt zudem, dass der Autor, wie auch die anderen sächsischen Stadtbewohner, die rumänische Sprache beherrschte und dass die Sachsen Geschehnisse aus dem Leben der Rumänen zur Kenntnis nahmen und daran Anteil hatten. Es ist dies für eine Stadt mit einem bedeutenden Anteil an rumänischen Bewohnern durchaus zu erwarten, doch gibt es nach wie vor nicht sehr zahlreiche Belege dafür.

Introducere.

La începutul secolului al XVIII-lea Războaiele Curuților au marcat soarta oamenilor din Transilvania, Ungaria și până în îndepărtata Austrie¹³. Timp de opt ani, din 1703 până în 1711, cetele pestrițe de mercenari locali și străini din diferite țări, au bântuit prin Țară jefuind, arzând și ucigând fără ca trupele imperiale să li se poată opune. Astfel, nu este de mirare faptul că un cronicar contemporan, Daniel Wolf i-a comparat pe soldații jefuitori cu

¹² S. Armbruster, 1980, S. 370.

¹³ Termenul de „curuț”, scris uneori „kuruzz” sau „kurutz” (în maghiară *kurucz/kuruc*) are astăzi accepțiunea de „răsculat” sau „rebel” și a fost folosit pentru prima dată cu sensul acesta în timpul răscoalei conduse de Gheorghe Doja (1514). În Evul Mediu sensul acestui termen era cel de „cruciat”, cum însă cruciada de la 1514 s-a transformat într-o răscoală țărănească foarte violentă, a cărei protagoniști au fost „curuții” (= cruciații), termenul a fost folosit ulterior pentru a desemna orice răsculat din spațiul maghiar și transilvănean. În cele din urmă a fost folosit pentru a desemna membrii hoardelor angrenate în răscoala lui Francisc Rakoczy al II-lea împotriva stăpânirii Casei de habsburg.

Hydra, personajul mitologic cu mai multe capete¹⁴. În acest context dificil din Europa Centrală, sașii transilvăneni au oscilat între alianța cu habsburgii și pacea forțată cu curuții. Orașul Mediaș nu a făcut excepție, fapt pentru care a devenit în anul 1705 ținta atacurilor curuțe, pentru care generalul Simon Forgáts ar fi adunat în jurul orașului circa 25.000 de oameni. Timp de nouă săptămâni orașul s-a împotrivit cu îndârjire. O realizare demnă de admirat, dacă se ia în considerare numărul apărătorilor disponibili: pe la începutul secolului al XVIII-lea orașul Mediaș nu avea mai mult de 2500-3000 de locuitori¹⁵, la care se adăuga și o mică garnizoană de trupe imperiale, ale cărei efective erau de 700 de oameni (vezi Anexa I). În ciuda numărului lor copleșitor, curuții nu au reușit să cucerească Mediașul; în cele din urmă, orașul s-a predat din lipsă de muniție și provizii și a trebuit să le plătească învingătorilor o răscumpărare consistentă de 8000 florini rhenani. Întâmplările din timpul asediului sunt cunoscute, în linii mari, dintr-o relatare publicată la mijlocul secolului al XIX-lea, scrisă de Thomas Scharsius, preot în Șeica Mare¹⁶, care în timpul asediului a fost arhidiacon în Mediaș. Despre dispozitivul fiecărui detașament de răsculați în parte, ne informează un articol de Andreas Gräser (vezi Anexa II). Cercetarea istorică a ignorat în

¹⁴ „Hydra Transylvanica. Das ist: die durch den Rakotzischen Auffstand in Siebenbürgen entstandene und von dem Teutschen Hercules, d[as] i[st] Ihro Keyserl[ichen] und Königlichen Majestät gedämpfete Vielköpfigte Land-Verderbliche Rebellionsschlange. Mit schlechter Feder entworfen Anno MDCCVIII Von Daniel Wolfio Fillatelekensi, Pastore Ecclesiae Nadaschien[sis]“ [„*Hydra Transsylvanica*. Acesta este Șapele Rebeliunii cu multe capete, năruitor de țară, iscat de Răscoala Rakociană, înăbușită de Hercules-ul teutonic, acesta este Maiestatea Sa Imperială și Regală. Concepută cu pană neîndemânatică în Anno 1708 de Daniel Wolf Fillatelekensi [= din Filitelnic], pastor al bisericii din Nadeș], DJAN Sibiu, Fond Brukenthal, EE 1-4, Nr. 48.

¹⁵ În anul 1698 Mediașul avea 499 de gospodari, așadar în oraș locuiau circa 500 de familii săsești. Vezi Droloff-Schuster, 2009, p. 315.

¹⁶ În *Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde*, Nr. 39 (1839), p. 330f.

mare măsură mai multe relatări ale unor martori oculari¹⁷, care au înregistrat întâmplările din timpul asediului sub formă de jurnal. S-au păstrat în total patru copii a trei mărturii diferite, la Arhivele Statului din Sibiu și la Arhiva Bisericii Negre din Brașov. Prezenta lucrare tratează una dintre aceste relatări de martor ocular.

Autorul. Textul este anonim. În text nu există niciun indiciu despre identitatea autorului. În orice caz, autorul s-a aflat în incinta orașului, pe toată durata asediului. Se poate deduce, însă, că acesta a fost un sas medieșan, poate membru al administrației orășenești¹⁸. Dovada peremptorie a apartenenței autorului la comunitatea săsească este faptul că textul este scris în limba germană, cu destule particularități lingvistice locale (ex. *Postey, Tach, iezo, dazumahl* etc.), dar și maghiarisme. Ca orice sas, autorul vorbea și limba română - consemnând în text o splendidă "probă" de limbă română de la începutul sec. XVIII.

În text există destule indicii că autorul anonim era un membru al comunității medieșene deoarece se referă, cu familiaritate, la unele persoane care au avut de suferit de pe urma asediului (*in Christian Schneiders Stube, zur Frau Gunthardin in den Schopfen, der armen Frau Buserin ihr Haus*, etc.). De asemenea, din tot textul reiese că autorul era un excelent cunoscător al locurilor din oraș și din afara lui, el numind cu exactitate locurile în care au căzut proiectilele curuților (la Turnul Trompeților, la Biserica Sf. Margareta, în diferite case, curți, grădini de pe ulițele orașului, în Piața Mare menționează hala comercială *Fleischer Leiff* etc.), ori locuri în care s-au dat bătălii (breșa de din jos de Bastionul

¹⁷ Adolf Ambruster pomeneste manuscrisul tratat în această lucrare și regretă că „probleme lingvistice românești furnizate de sași nu au fost încă descoperite de lingviștii români”, vezi Ambruster, 1980, p. 369.

¹⁸ În anul 1705 funcția de notar magistratual al Mediașului era ocupată de Daniel Femger, iar cea de secretar de Andreas Hann. Autorul textului ar putea fi unul din cei doi, atâta timp cât textul exprimă punctul de vedere „oficial” asupra asediului, adică autorul a consemnat urmările pe care asediul le-a avut asupra întregului oraș și nu numai asupra persoanei și a familiei sale.

Croitorilor, poarta și ulița Forkesch, moara de lângă Târnăvă, Bădăraua etc.). De asemenea, textul cuprinde mai multe toponime din afara zidurilor orașenești, un argument în plus pentru apartenența autorului la comunitatea săsească medieșeană. Din păcate, din toate amănuntele acestea nu se poate deduce dacă este vorba despre un sas născut la Mediaș sau dacă este venit din altă parte. Se poate afirma cu tărie că era o persoană foarte familiarizată cu oamenii și locurile din Mediaș.

Faptul că autorul folosește unele expresii latine și o sumedenie de neologisme de sorginte franceză (*Musquetier, comunicieren, offeriere, force* etc.) arată că el beneficia de o oarecare educație și că făcea parte din corpul de funcționari ai orașului, printre care franțuzismele erau foarte populare. De asemenea, autorul dă dovadă de un real simț al umorului prin inserția unor anecdote hazlii, armonios îmbinate cu un subiect foarte serios și, pe alocuri, sângeros (bombardamente, victime, trageri în țeapă).

Textul. Așa cum anunță titlul, *Eine kurze Beschreibung der, von denen Kuruczen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer Belagerung undt endtlicher Übergabe*, textul cuprinde o istorie a evenimentelor militare survenite în timpul asediului orașului Mediaș de către curuți, asediu care a avut loc între 7 aprilie și 13 iunie 1705. Ca epilog, este consemnată retragerea garnizoanei imperiale din oraș (16 iunie) și prima ispravă a cuceritorului (19 iunie). Cu excepția unor franțuzisme “la modă” în secolul al XVIII, textul este integral în limba germană, în *Neuhochdeutsch*, limba literară vorbită începând cu 1650.

Autorul anonim al textului a consemnat zilnic evenimentele mai importante și a ținut socoteala numărului proiectilelor aruncate cu artileria, de către curuți, în oraș. Această consemnare zilnică a evenimentelor încadrează textul în categoria de izvoare narative numite *Diarii*. Textul a fost gândit ca un concept pentru o istorie detaliată a asediului, pe care autorul o anunță de două ori în text: “ich alles weithlaufftig zu *communicieren* mich *offeriere*” (p. 555), “Eine weitlaufftigere Beschreibung erwarthe ehr ehistsens, weilen iezo die Zeith mir nicht zugelassen, alle *Particularitäten* deutlicher zu

beschreiben” (p. 561). Dacă autorul a apucat sau nu să mai scrie “descrierea pe larg” a asediului nu putem ști, până la eventuala ei descoperire.

În ceea ce privește izvoarele textului, autorul nu a folosit niciun fel de izvoare, dat fiind faptul că a consemnat zilnic principalele evenimente militare pe care le-a văzut și le-a auzit. Singurele izvoare sunt, așadar, experiențele și trăirile zilnice ale autorului.

Manuscrisul. Trebuie specificat de la început că nu se știe dacă manuscrisul original, scris în timpul asediului de la 1705, a ajuns până la noi. Cercetări viitoare în Arhiva Capitulară de la Mediaș, în Arhivele Statului din Sibiu și Brașov, sau în Arhiva Bisericii Negre din Brașov, ar putea scoate la lumină originalul. Pentru ediția de față am utilizat o copie databilă, după scris, în secolul al XVIII-lea. Această copie este cuprinsă într-un manuscris miscelaneu păstrat la Arhiva Bisericii Negre – Brașov, sub cota IV.F.1, T.f.4/79, p. 555 – 561. Titlul acestui ms. miscelaneu este *Variorum Manuscriptorum a Simone Christoph congestorum. Volumen Primum*, și a fost întocmit de cunoscutul cronicar brașovean Simon Christophori. Din 1705 acesta a fost jurat, apoi jude 1713-1718, orator și membru al comisiei împotriva ciumei. A murit la 1726. Ar putea fi chiar el copistul Descrierii asediului medieșan de la 1705, cuprins pe p. 555-561 ale miscelaneului său. Acesta din urmă a ajuns înainte de 1850 în colecția de manuscrise a lui Franz Joseph Trausch. După moartea acestuia din 1871, prețiosul manuscris a ajuns în Biblioteca Gimnaziului Evanghelic C.A. de la Brașov, de unde a ajuns la Arhiva Bisericii Negre din Brașov, după 1958¹⁹.

Că este vorba despre o copie se poate vedea la o primă privire: evenimentele consemnate zilnic de către autor și așezate, de obicei, în scrierile din categoria *Diarii* unele sub altele, au fost copiate, din economie de spațiu, unele după altele fără să se țină cont de înșiruirea lor logică. Astfel, copistul a creat un text-bloc, fără aliniate și fără paragrafe. Totuși, scrisul în

¹⁹ Pe această cale îi mulțumim frumos domnului Gernot Nussbächer din Brașov, care a avut amabilitatea să ne pună la dispoziție aceste informații.

cursivă gotică modernă, de secol XVIII, este îngrijit, chiar caligrafic, existând foarte puține ștersături și pete. Dat fiind caracterul îngrijit al scrisului nu au existat probleme majore de transcriere.

Metodă de lucru. Textul a fost transcris integral de către Hansotto Drotloff iar transcrierea a fost verificată, după fotografii ale originalului, de către Liviu Cîmpeanu. Textul transcris a fost tradus de L. Cîmpeanu și verificat de H. Drotloff, fiind completat de către cel din urmă, mai ales cu toponime vechi și noi din orașul Mediaș și din împrejurimi precum și cu informații despre diverși medieșeni menționați în text și găsiți în matricolele bisericii evanghelice C. A.²⁰

În conformitate cu normele Academiei Române de editare a izvoarelor istorice și din consensul ambilor autori, la transcrierea textului s-a păstrat forma originală a cuvintelor; citatele în latină și în română sunt redată cu *italice*, la fel și neologismele împrumutate din limba franceză. Tot cu *italice* sunt semnalate și cuvintele împrumutate din limba franceză care, deși au formă germană, autorul de la începutul sec. al XVIII-lea le-a redat în forma lor franceză (vezi *Musquetier*, *Commendant* etc.). Neologismele încetățenite în limba germană (ex. *Bombe*), precum și maghiarismele cu înțeles vădit (ex. *Kuruczen*) nu sunt marcate în niciun fel. Nici toponimele sau numele de străzi nu sunt marcate decât cu majuscula de rigoare. Forma neobișnuită a unor cuvinte este marcată cu “(sic!)”.

La traducere s-a încercat păstrarea sensului cât mai strict al cuvintelor iar în cazul neologismelor franceze s-a încercat găsirea unor corespondente românești cât mai apropiate de temenii folosiți de autorul de la începutul sec. al XVIII-lea. Antroponimele au fost păstrate în forma lor originală iar toponimele, acolo unde este cazul, au fost redată în corespondentul lor românesc vechi și nou. Toponimele medieșene fără corespondent românesc au fost păstrate ca atare dar și unora și celorlalte

²⁰ Îi mulțumim lui Albert Klingenspohr, referent în probleme genealogice, la Heimatgemeinschaft Mediasch e.V. (Asociația locului natal Mediaș din Germania) pentru comunicarea acestor date.

le-au fost adăugate explicații despre plasarea lor concretă în spațiu. Expresiile au fost adaptate în limba română iar citatele în limba latină au fost traduse în aparatul critic.

Ambele variante dispun de un aparat critic întocmit de cei doi autori. Aparatul critic al textului german cuprinde explicații ale unor termeni din text și informații despre unele personaje și toponime. Notele traducerii românești conțin forma originală a unor termeni istorici dar și traducerea românească a notelor explicative despre personaje și toponime care apar în text.

Prezenta ediție de document cuprinde și două anexe cu informații complementare pentru textul de bază. Este vorba despre mărturia Johann Schobel, participant la evenimentele din 1705, mărturie ajunsă în posesia lui Daniel Georg Neugeboren, în a doua jumătate a sec. XVIII²¹ și despre un tabel cuprinzând amplasarea trupelor de curuți, comandate de generalul Simon Forgács, locotenentul plenipotențiar al principelui Francisc Rakoczy al II-lea.

Importanța textului. Descrierea asediului orașului Mediaș de către curuți în anul 1705 relevă amănuntele unui episod mai puțin cunoscut din timpul răscoalei curuților conduși de Francisc Rakoczy al II-lea, care a răvășit Transilvania și Ungaria între 1703-1711. Textul anonim completează imaginea evenimentelor politico-militare de la începutul sec. XVIII²², cuprinzând o serie de detalii mai puțin cunoscute despre armata curuților. Dincolo de aspectele politico-militare, autorul anonim a consemnat starea unui oraș sub asediu și este unul dintre puținele izvoare istorice narative păstrate în mediul transilvănean, scrise din perspectiva asediatului²³. Autorul victimă a vicisitudinilor asediului, descrie cu lux de amănunt urmările nefaste

²¹ Mărturia lui Johann Schobel a fost înregistrată în scris de un anonim, la mijlocul sec. XVIII. Aceste însemnări au ajuns ulterior în posesia lui D. G. Neugeboren (1759-1822).

²² Gündisch-Beer, 2005, p. 109-114; Magyari, 2003, p. 375-383; Bariț, 1993, p. 275-300; Göllner (ed.), 1979, p. 233-236.

²³ Un izvor asemănător vezi la Albrich, 1884, p. 126-325.

ale unui asediu și consemnează până și stările celor asediați: tensiune, nesiguranță, groază. Descrierea asediului din 1705 nu este numai un jurnal militar, el conține și detalii pitorești despre Mediaș și împrejurimi dar și despre oamenii care au însuflețit locurile acelea, la începutul secolului al XVIII-lea. Așa cum arătam la început, autorul a consemnat și câteva anecdote hazlii, cea mai savuroasă scenă fiind dialogul în limba română (redat cu grafie germană) între doi români, uluiți de efectul neașteptat al unui proiectil. Ca alți autori din vremea aceea, autorul sas din Mediaș a reprodus, ca element comic, o expresie românească mai puțin decentă²⁴ dar care este un splendid exemplu de limbaj cotidian al românilor de la începutul sec. XVIII. Existența acestui citat este o dovadă a faptului că autorul, ca și ceilalți locuitori ai orașului, vorbea limba română și, mai mult, erau interesați de pățaniile din viața concetățenilor români. Acest lucru este de așteptat într-un oraș cu o populație românească precum cea a Mediașului din acea vreme, însă mărturiile directe în acest sens sunt destul de sumare.

555 **Eine kurze Beschreibung der, von denen Kuruczen A[nno] 1705 geschehenen Medwischer²⁵ Belagerung undt endtlicher Übergabe.**

Die 7. Aprilis langet der Forgats²⁶ mit denen Kuruczen, so ihrer Aussage nach in 25 M.²⁷ Mann bestanden²⁸, vor der Stadt an undt machet der Belagerung Anfang.

²⁴ Cf. Armbruster, 1980, p. 370.

²⁵ Die über Jahrhunderte gebräuchliche deutsche Namensform der Stadt ist lautmalerisch direkt aus dem sächsischen Namen „Medwesch“ hergeleitet. Die heute übliche Namensform „Mediasch“ taucht erst im 18. Jahrhundert auf.

²⁶ Simon Forgács, General des Fürsten Franz Rákóczy II, Kommandat der Kuruzzen in Siebenbürgen.

²⁷ 25.000.

²⁸ Für die Aufstellung der Kuruzzischen Truppen siehe Anhang II.

Die 9., *id est* gegen den Charfreytag, werffen sie eine lange Schanze auff, auff dem Berg die Vogelstang²⁹ genannt.

Die 11. *dito* als am Ostersonnabendt, werden 14 Bomben in die Stadt geworffen, doch ohne Verletzung einiges Menschen.

Die 12 *dito*, als am Heil[igen] Ostertag, ist auff der Schneider Posteyen³⁰ (sic!) mit 91 großen Stückkugeln, außer denen kleinen, die *Presse*³¹ geschossen worden, welche aber durch das hierinnige Contraschanzen denen Kuruczen zu keinem Vortheil gedienet.

[Die] 13. *dito* ist die *Presse* unterwerts der Schneider Posteyen (sic!) mit grausahmen Schießen geleet, undt unter wehrendem Schießen einem *Musquetier* das Bein durch eine Stückkugel weggenommen worden, welcher auch die anderte Stunde drauff gestorben [ist].

[Die] 15 *dito* wirdt abermahl mit Bomben und *Carcassen* Werffen *continuiert*, darunter eine Bombe in einen Keller gefallen undt alles im Keller zerschmettert, eine andere in des Christian Schneiders Stube, welche grausahme *Confusiones* in die Better gemacht, daß die Federn in der Gasse geflogen als wenn es schneyete, über diese noch 15, deren Orther Beschreibung, wo sie hingefallen, wegen Kürze der Zeith iezo hieher nicht beygesetzt, wird aber ehstens auch erfolgen, da ich alles weithlauftig zu *communicieren* mich *offeriere*.

Die 17. *dito* ist eine große Stückkugel durch die Schnecke³² an dem großen Thurm geschossen, welche auff dem Kirchengewölbe gefunden worden [ist].

²⁹ Berg im SW der Stadt, an dessen Hängen heute die Friedhöfe der Stadt liegen.

³⁰ Die „Schneider-Bastei“ oder „Neue Bastei“, die größte Bastei in der Stadtmauer, befand sich an deren Südseite zwischen dem Forkeschgässer und Kothgässer Turm. An dieser Stelle steht heute die reformierte Kirche.

³¹ Bresche.

³² Steht für „Wendeltreppe“. An der Südwestecke des Kirchenschiffes befindet sich einen Wendeltreppenturm, über den bis zur Renovierung ab 1927 der Zugang auf die Orgelempore und von da aus der Aufstieg auf den Turm erfolgte. Der Turm steht heute noch, ist aber nicht mehr im Gebrauch.

Dito wirdt eine große Stückkugel³³ an den großen Thurm neben das kleine Männchen³⁴ (sic!) geschossen.

D[ie] 20. *dito* fallen abermahl zwey Bomben herein, eine in die Langgasse³⁵ in einen Garthen, die andere zu einem Bürger namens Christoph Merten, aber ohne sonderbahren *Effect*. *Dito* ist eine *Karkaß* auff das Chorgewölb³⁶ gefallen, aber keinen Schad verursacht.

D[ie] 21. *dito* ist ein Pechkranz auff den Markt³⁷ geschossen worden, welchen, da die Bürgerschaft zu leschen hauffenweis zugelauffen, sie durch unmenschliches Stückschießen *secundiere*³⁸, doch ist durch die Allmacht Gottes niemandt beschädiget, aber der Pechkranz gedampft worden. Ein *Musquetier* aber, so die Schildtwache in der Badergassen³⁹ gehabt, wirdt von einer Stückkugel mitten von einander gerissen, undt also zerfleischt, daß das Fleisch auch bis außershalb die Stadtmauer geworffen worden [ist]. Wie denn auch die ganze

556 Nacht darauff *continuierlich*/ in die Stadt gefeuert wirdt.

D[ie] 24. *dito* wirdt abermahl mit einer großen Stückkugel die Mauer an der Schnecken durchschossen. *Item* wird ein Stük Tach⁴⁰ von der Schnecken durch eine Stückkugel weggenommen, welche von einer solchen *force*⁴¹ gewesen, daß sie nach deme noch durch einen Thurm namens den Binder-Thurm⁴² geschlagen undt in einem Hoff hinter dem Kirchhoff

³³ *Stück* nachträglich eingeschoben.

³⁴ Der hölzerne Turmwächter an der SO-Ecke des Trompeterturms, Turepitz genannt.

³⁵ Heute Str. Petru Rareş.

³⁶ Das Gewölbe über dem Chor der Margarethenkirche.

³⁷ Der Große Marktplatz (heute: Piaţa Regele Ferdinand I).

³⁸ Begleitet.

³⁹ Heute Str. Turnului.

⁴⁰ Dach.

⁴¹ Stärke.

⁴² In Mediasch ist kein Binderturm bekannt. Verbindet man die Position der Schanze auf der Vogelstange durch eine gedachte Linie mit dem Dach des Treppenturms, so

niedergefallen [ist]. *Item* eine andere große Stückkugel hat an dem Pfeiler⁴³ am großen Thurn harth angeschlagen. *Dito* ist eine Bombe in das Beinhauß⁴⁴ gefallen undt hatt alle toden Bein herausgeworffen. *Item* sein etliche *Karkassen* aber ohne mercklichen *Effect* undt Schaden gesprungen, so ist auch ein Pechkranz auff den Markt gefallen.

D[ie] 26. *dito* thut der Leutenant Wiedemann⁴⁵, ein sächsischer Edelmann undt ein Braver⁴⁶ Soldath, einen Ausfall zum Badergässer Thürchen, auff die in denen Gärthen *detachierte*⁴⁷ Talpaschen⁴⁸, wie er sie denn auch mit 30 bey sich habenden *Musquetiren reponssieret*, er aber wirdt von einer Kugel durch einen Talpaschen tödtlich verwundet herein gebracht, undt stirbet auch gleich drauff, undt lieget allhier in der Spittals-Kirche⁴⁹ begraben,

ist es am wahrscheinlichsten, dass der westlich des Seilerturms gelegene „Schulturm“ gemeint ist. (1888 wurden sein Dach und Obergeschoss abgetragen.)

⁴³ Gemeint ist vermutlich einer der beiden großen, bogenförmigen Stützpfeiler, die bereits Ende des 16. oder Anfang des 17. Jahrhunderts errichtet wurden, um ein weiteres Neigen des Turmes zu verhindern. Der Verlauf dieses Schusses bekräftigt die in der vorhergehenden Anm. gemachten Überlegungen.

⁴⁴ Möglicherweise im Kellergewölbe des Marienturms.

⁴⁵ In der Mediascher Matrikel der Todesfälle (hinfort: Totenmatrikel): *Veidemann Henricus Philippus, Leitnantius*, † 27.04.1705. *Vezi Colectia de registre de stare civila. Medias, 13, anii extremi 1618-1760 botezati, 1645-1761 casatoriti, 1645-1761 morti*, p. 255. [Matrikelsammlung. Mediasch 13, Taufen zwischen den Jahren 1618-1760, Eheschließungen 1645-1761, Todesfälle 1645-1761, S. 255]

⁴⁶ Kann auch „praver“ sein (die Handschrift ist an dieser Stelle bekleckst).

⁴⁷ Abgeordnet, aufgestellt.

⁴⁸ Talpasch: Spottname für ungarische Infanteristen des 17. Jahrhunderts: Talp heißt auf Ungarisch „Sohle, Fuß“ und talpas (sprich talpasch) bedeutet „breitfüßig“. So sollen ungarische Soldaten früher statt festem Schuhwerk breite, an den Fuß geschnürte Sohlen getragen haben, die ihnen die Bewegungsabläufe erschwerten. Demzufolge wurde mit dem auch heute noch gebräuchlichen Wort „Tollpatsch“ ursprünglich lediglich einen „ungeschickt und schwerfällig gehenden Menschen“, also jemand, der über seine eigenen Beine stolpert, bezeichnet. (http://www.rp-online.de/wissen/umwelt/abenteuer/Woher-stammt-der-Begriff-Tolpatsch_aid_407429.html, eingesehen am 25.01.2015).

⁴⁹ Die Kirche des ehemaligen Franziskaner-Klosters am Zekesch (heute: Str. Mihai Viteazu) wurde nach der Vertreibung der Franziskaner (1556) von der

welchen Mann sowohl die Militz als [auch die] Bürgerschafft herzlich betrauert.

D[ie] 29. *dito* halten abermahl die keyserlichen Soldathen einen Scharmezel vor dem Baderthürchen⁵⁰ mit denen Kuruczen, in welchem ein gemeiner *Musquetier* gefallen.

D[ie] 30. *dito* kombt eine Bombe undt fällt h. k. (?) in ein *Secret*, welche einen stinkenden *Effect* gehabt, undt nicht alleine die Sallath in denen nah herumb liegenden Gärthen mächtig befruchtet, sondern auch denen zur Frau Gunthardin⁵¹ sitzenden Wallachen⁵² die gekochte Speisen gepfeffert undt die Angesichter geschminket, darunter der eine gleichsahm erstaunendt den anderen angesehen und gesagt, *batye te Dumne Zeu, veß csche facsche acum Kuruczi, puscke schu ku kakat*⁵³, in [der] Meinung, dieses seye ja eine unerhörte *Maxim*⁵⁴ mit

557 dergleichen *Materialien* einen// Orth zu beschießen. *Hac jocora sed vera*⁵⁵. Die andere ist auff den Markt gefallen undt hat die Erdt grausahm umb sich geworffen, aber niemanden beschädiget. *Eodem* kombt abermahl eine

evangelischen Gemeinde genutzt; vermutlich wegen des in der Nähe gelegenen städtischen Spitals wurde sie „Spitals-Kirche“ genannt.

⁵⁰ Am Ende der Badergasse (heute: Str. Turnului) konnten Fußgänger durch ein Türchen in die sog. Baderau gelangen, wo zu jener Zeit die Kokel noch ganz nahe an der Stadtmauer vorbeifloss.

⁵¹ Sophia Gunthard geb. Honn († 02.11.1708), Witwe des Stadtpfarrers Stephanus Gunthard (1691-1698).

⁵² Die in Mediasch lebenden Rumänen, im Sprachgebrauch jener Zeit oft auch „Wallachen“ genannt, arbeiteten in den Meierhöfen und Gärten der sächsischen Familien. Die hier wiedergegebene Szene könnte darauf hin deuten, dass zumindest einige Rumänen sich während der kuruzzischen Belagerung in die Stadt geflüchtet hatten und dort weiter ihrer Arbeit nachgingen.

⁵³ „Bată-te Dumnezeu, vezi ce face (sic!) acum curuții, pușcă și cu căcat!“ (Möge Gott dich schlagen /strafen/, sieh was die Kuruzen jetzt machen: sie schießen auch mit Scheiße!“)

⁵⁴ Für: Masche, Art, Methode.

⁵⁵ *Ad litteram*: „Dieses ist ein Witz, aber es ist wahr!“

Menge Kuruczen undt lagern sich unter den Keppenberg⁵⁶ bey die Weingarthen. *Dito* wirdt eine neue Batterie jenseits der Kukelbrücken⁵⁷ (sic!) auffgeworffen undt Stück darauff gepflanzt.

Die 1ma May sein 5 Bomben herein gefallen, eine auff den Markt bey den niedersten Brunnen, die andere in die so genannte Schuster Leiff⁵⁸ (sic!) auff dem Markt, die dritte zur Frau Gunthardin in den Schopfen⁵⁹, die 4. genau an die Stadt Mauer, die 5. zum Johannes Ditrich, aber ohne *Effect*, aus welcher das Pulver genommen undt gegen die Kuruczen *employeret*⁶⁰ wirdt.

D[ie] 3. *dito* wirdt der Ingenieur Hauptmann Malherbe auff der Baderauen durch eine Kugel, als er einen Schanz denen *Fouragireren*⁶¹ zur Bedeckung anlegen wollen, aber nicht nüchteren⁶² gewesen, todt geschoßen. Er lieget in der Spitalskirche begraben⁶³.

D[ie] 4. *dito* werden drey Kundtschafter auff der Vogelstange von denen Kuruczen gespießt, undt an eine Reyhe gestellet.

⁵⁶ Keppenberg, am nördlichen Kokelufer zwischen Mediasch und Großprobstdorf gelegen.

⁵⁷ Kokelbrücke, gemeint ist die nach Norden an der Straße Richtung Baaßen (Şoseaua Baznei) befindliche Brücke.

⁵⁸ Wörtlich „Schuster Laube“, eine bisher unbekannte Bezeichnung; gemeint ist wohl die vor 1872 abgetragene große Kaufhalle in der Südostecke des Großen Marktplatzes; die hier verwendete Bezeichnung könnte ein Hinweis darauf sein, dass die Kaufhalle ursprünglich offene Laubengänge hatte (auf den Bildern des 19. Jh. sind diese zugemauert.)

⁵⁹ Umgangssprachlich für „Schuppen“.

⁶⁰ Verwendet, siehe französisch „employer“.

⁶¹ Fourage: veraltet für „Pferdefutter“.

⁶² Vielleicht im Sinne von „nicht umsichtig“ oder „unvorsichtig“, oder war er etwa betrunken im Dienst?

⁶³ Die Kirche des ehem. Franziskanerklosters am Zekesch.

D[ie] 7. wirdt abermahl einer gespiest undt neben die anderen gesezt. *Eodem* hat man der armen Frau Buserin ihr Haus angefangen abzubrechen⁶⁴.

D[ie] 8. *dito* wirdt ein Kuruczischer *Officier* von denen Raaczén⁶⁵ hinter dem Closter erschossen.

D[ie] 11te *dito* wirdt der General *Adjutant* von den Kuruczen herein geschickt, undt mit zugebundenen Augen ein undt hinaus geführt; daß er keine gutte *Resolution* auff seine Anforderung, daß die Stadt sollte übergeben werden, bekommen, hat das grausahme Schießen bezeuget, maßen 16 *Karkassen* und vielle Pechkranze herein geworffen, auch unerhöret mit Stücken gefeuert worden, doch ohne Verletzung einiges Menschen.

D[ie] 12. *dito* werden abermahl *Karkassen* undt Bomben herein geworffen, undt als die Bürger hauffenweis zugelauffen, die eine Bombe zu löschen, wirdt ein Bürger, als die Bombe

558 gesprungen, mit einen Stück auff die Brust [getroffen], undt zur/ Erden geschlagen worden, aber gottlob wieder genesen. Einem Büchsenmeister aber nahmens Puscher, welcher alleine zwischen den Bürgern gewesen, werden beyde Beine entzwey geschlagen, worauf derselbe auch gestorben.

[Die] 13. *dito* wirdt der *Commendant* Herr Hauptmann Gerz⁶⁶ bey der großen *Presse*⁶⁷, allwo er bey denen Bürgern, so herinnen zur *Defension* der Stadt geschanzet, beschäftigt gewesen, von einer fünffpfündigen Kugel getroffen, undt ihme das Ingeweid⁶⁸ aus dem Leibe gerissen, wessentwegen er auch allsogleich entseelet liegen blieb. Ist in unserer Stadtkirche begraben bey dem Tauff stein, wiewohlen sein Begräbnis, wegen des Sturmes, ohne

⁶⁴ Aus dem Text ist nicht ersichtlich, ob das betreffende Haus sich *extra muros* befand und von den Kuruczen abgerissen wurde oder *intra muros* und von der kaiserlichen Garnison aus strategischen Gründen entfernt wurde.

⁶⁵ Raitzen = Serben, die als Söldner im kaiserlichen Heer dienten.

⁶⁶ Im Ms. Neugeboren-Kemeny (s. Anhang I) wird der Kommandant von Mediasch „Retz“ genannt – ein offensichtlicher Fehler.

⁶⁷ Bresche.

⁶⁸ Eingeweide.

559 Gesang undt Glockenklang geschehen. Wie auch eben dazumahl einer Witwe namens Bartsch Kirschnerin die Kniescheibe mit einer Stückkugel weggeschossen worden, woran sie auch gestorben⁶⁹. *Dito* lauffen die Kuruczen bey der *Presse* oberhalb der Schneider Posteye zu Sturm, werden aber mit Hinterlaßung vieler Toden, deren Anzahl auff 400 *comput*⁷⁰ wirdt, zurück undt abgetrieben. Von denen auf das Farkasthor⁷¹ *Commandierten* Teutschen⁷² aber, welche schon würcklich an dem Thor mit Axten⁷³ angefangen zu hauen, werden 38 Mann, von denen Raaczten, so zum Ausfall hinausgelassen worden, nach deme das Thor freywillig geöffnet, in [die] Stadt herein getrieben undt in der Farkas-Gassen⁷⁴ *massacrieret*. Unter wehrendem Sturm wirdt dergestalt von allen Seiten in die Stadt *canonieret*, daß man in keinem Winkel sicher ist, wie denn auch wehredem Sturm die große an der Kuckel gebauete Mühle⁷⁵, fast das schönste Müllenwerk in Siebenbürgen, unerachtet es wohl verschanzet war, gewaltsahmer weise ange-//griffen, die Hänge⁷⁶ überstiegen undt verbrennt, die Soldathen aber sich zurück in die Stadt gezogen. *Dito* in der Nacht hat die grausahme Menge Kuruczen umb die ganze Stadt einen blinden Lärm gemacht, undt ringsherumb grausahm geschrien: *Raita Raita!*⁷⁷, wie auch mit allen Stücken und Bellern⁷⁸ dermaßen getobet, daß einem die Hauth

⁶⁹ Totenmatrikel S. 255: *Relicta vidua Bartholomaei Kirschners globo tormentarie tacta, animam exhalat 13.05.1705* (Die Witwe des Bartholomäus Kirschner hauchte ihren Geist aus, von einer Kanonenkugel getroffen, am 13.05.1705).

⁷⁰ Gezählt.

⁷¹ Das Forkeschgässer Tor, südlicher Ausgang der Stadt, am Ende der Forkeschgasse (heute: Str. Nicolae Iorga).

⁷² Deutsche Söldner im Kuruzzenheer.

⁷³ Äxte.

⁷⁴ Str. Nicolae Iorga.

⁷⁵ Die große Stadtmühle an der Kokel, nördlich des Steingässer Tors.

⁷⁶ Der Befestigungswerke.

⁷⁷ „Drauf! Drauf!“ (heute Rajta geschrieben).

⁷⁸ Böller.

geschaueret, undt nicht anders geschrien, als ob sie die Stadt ganz fressen wollten, da aber die Soldathen ihr *posto* bey denen *Pressen* nicht verlassen, sondern die ganze Nacht in völliger Breitschafft gestanden, sein sie endlich zu schreyen und zu schießen müde worden undt sich zur Ruhe begeben.

[Die] 15. *dito* sein wiederumb etliche *Karkassen* herein gefallen.

[Die] 16. *dito* wirdt der Herr Leutenant Henniger mit einem Handtröhr⁷⁹ durch den Leib geschossen, aber wiederumb glücklich *curieret*.

[Die] 17. *dito* wirdt⁸⁰ mit Handtgranaten hereingespielet undt die Nacht drauff wiederumb ein blinder Lerm mit grausahmen Schießen undt Schreyen gemacht.

[Die] 18. *dito* werden wiederumb *Carkassen* herein geworffen, undt belauft sich bis heuthe die *Summa* der herein geworffenen Bomben⁸¹ auff 32., *Carkassen*, Feuerballen undt Pechkränze auff 150.

Die 19. *dito*, falt abermahl eine *Karkass* in die Kothgasse. *Dito* ist eine⁸² Feuerkugel herein geschossen worden, welche mit harther Mühe hat können gelöscht werden. *Dito* wirdt ein junger Mann an einem *loco secreto*⁸³, welches seiner Frauen nicht anständig gewesen, blessieret, aber wiederumb zu ihrer *consolation curieret*, unndt (sic!) lebet noch. Vom 19 biss den 24ten *dito* ist abermahl unerhört geschossen undt mit Bomben undt *Karkassen*

560 gespiellet worden,/ aber ohne sonderbahren Schaden, bis endlich *D[ie]* 24 *dito* eine *Karkass* zu Frau Michel Hännin, des Krieges *Commissarius* Quartier, ins Stroh gefallen undt angesteckt, von welchem Feuer 9 Häuser

⁷⁹ „Das Handrohr (auch Hand-, Stangen- oder Donnerbüchse, Standrohr) war die erste [Handfeuerwaffe](http://de.wikipedia.org/wiki/Handrohr), die von einem Mann allein transportiert und abgefeuert werden konnte.“ (Quelle Wikipedia <http://de.wikipedia.org/wiki/Handrohr> eingesehen am 25.01.2015).

⁸⁰ Originalanfang: *Werden Hand*, mit eine horizontale Line durchgestrichen.

⁸¹ Es folgte: *undt Karkassen*], mit eine horizomtale Line durchgestrichen.

⁸² Es folgte nur das Wort *Kugel*, welches mit eine horizontale Line durchgestrichen ist.

⁸³ Intimbereich.

eingeschert worden, da denn unter denen Bürgern, so das Feuer zu löschen hinzugelaufen, ein ehrlicher junger Mann, ein *Commember*⁸⁴ der Hundertmannschafft⁸⁵, durch eine Stückkugel getödtet worden⁸⁶; wie denn die Kuruczen drauff die ganze Nacht mit Bomben und *Carkassen* undt Stücken die Stadt beängstiget. Von diesem *Dato* haben sie erschrecklich viell Bomben biß den 28 herein geworffen, deren vielle keinen *Effect* bekommen undt also das Pulver darauss⁸⁷ hiesiger *Gvarnison* trefflich zur *Defension* gedienet hat.

Den 28. *dito* wirdt ein Bürger mit einer Stückkugel, eines Eyes dick, in die Fersche⁸⁸ geschossen, so aber wieder heraus geschnitten worden, undt dem Mann nichts fehlet. *Dito* werden die Kleider einem Weib vom Leib geschossen, undt hat die Stückkugel ihren *March*⁸⁹ nahe bey dem sonst⁹⁰ nach Kugeln begierigen Orth derer Weiber vorbey genommen aber nicht verlezet worden. *Parcant Casta Aures*.⁹¹ Von dieser Zeith an ist nochmahlen grausam die Stadt mit Schießen undt Feuerwerffen geängstiget worden,

⁸⁴ Mitglied.

⁸⁵ In den sächsischen Städten aus Siebenbürgen bildeten im Mittelalter und der frühen Neuzeit die einhundert angesehensten Bürger einen Rat, die Hundertmannschafft, aus dessen Reihen die 12 Magistratsräte/Ratsherren („Consuln“) gewählt wurden; aus diesem Kreis wurden dann der Bürgemeister, der Hann, der Königsrichter, der Notar und andere Funktionäre gewählt.

⁸⁶ Totenmatrikel S. 255: *Moritz Martinus incendium ob hoste in foro alatum civibus restinguere conantibus vir honestus et pius Moritz Martinus, globo tornsentario ictus in moments expirat 24.05.1705* (Moritz Martinus, der zusammen mit den Bürgern versucht hat, ein auf den Marktplatz geworfenes Feuer zu löschen, ein ehrlicher und gläubiger Mann, Moritz Martinus hauchte seine Seele aus, von einer Kanonenkugel getroffen, am 24.05.1705.)

⁸⁷ Nachträglich eingefügt.

⁸⁸ Ferse.

⁸⁹ Marsch = Weg = Flugbahn.

⁹⁰ Es folgte das unbeendete Wort Begier..., durchgestrichen mit eine horizontale Linie.

⁹¹ „Die Keuschen sollen ihre Ohren verschließen!“ (lat.)

daß sie *Summa* derer herein geworffenen Bomben, *Carkassen* und Feuerkranzen sich beläufft auff 587, die Stückkugeln sein unzehlbar.

Biess endtlichen den 13. Juny der *Accord* geschlossen undt die keyserliche Miliz den 16. *dito* abgezogen, undt

561 die Stadt dem Forgats übergeben, welcher auch allsogleich den 19. darauff// seine erste lobwürdige That *per ironiam* in der Stadt sehen, undt zwey Teutsche, so von denen Kuruczen in die Stadt zur *Gvarniçon* übergangen, enthaubten ließe. Bey dem Abzug aber wurde von einen Soldathen ein Bürger namens Michel Koch⁹² schelmischerweise erschossen, welcher ebenpfals, ob er schon unter die Kuruczen drauff gegangen, in der Stadt enthaubtet worden. Eine weitlaufftigere Beschreibung erwarthe ehr ehistsens, weilen iezo die Zeith mir nicht zugelassen, alle *Particularitäten*⁹³ deutlicher zu beschreiben.

555 **Scurtă descriere a asediului Mediaşului⁹⁴ de către curuţi, întâmplat în anul 1705, şi a predării finale [a oraşului].**

Die 7 aprilie a ajuns în faţa oraşului Forgats⁹⁵ şi curuţii care, după spusele lor, erau 25⁹⁶ de mii de oameni⁹⁷, şi au început asediul.

⁹² Totenmatrikel S. 255: Koch Michael a Germano milite facta jam urbis deditione in manum Kurutzionum praesidis Caesareo Urbe exunte globo trajicatur 16.06.1705 (Koch Michael wurde von einem deutschen Soldaten mit einer Kugel getroffen, als die Stadt in die Hände der Kuruzzen gegeben wurde [und] die kaiserliche Garnison die Stadt verließ, 16.06.1705).

⁹³ Einzelheiten.

⁹⁴ Forma germană a numelui oraşului, folosită de-a lungul secolelor, *Medwisch*, a fost preluată *tale quale* din numele săsesc *Medwesch*. Forma actuală, *Mediasch*, a apărut abia în sec. XVIII.

⁹⁵ Simion Forgács, general de-al principelui Francisc Rákóczy al II-lea, liderul mişcării curuţilor din Transilvania.

⁹⁶ Orig.: *mille 25*.

⁹⁷ Pentru amplasarea trupelor de curuţi vezi Anexa II.

Die 9., id est [joi] înainte de Vinerea Mare, au săpat un șanț lung pe dealul numit Vârful Păsărilor⁹⁸.

Die 11. dito ca în sâmbăta Paștelor, au fost aruncate 14 bombe în oraș, dar fără să fie rănit vre-un om.

Die 12 dito, ca în sfânta zi de Paște, a fost spartă breșa⁹⁹ de la Bastionul Croitorilor¹⁰⁰, cu 91 de ghiulele mari de tun, înafara celor mici, care însă nu le-a fost de folos curuților, grație contra-tranșeeleor de aici, din interior[ul orașului].

[*Die*] 13. *dito* breșa¹⁰¹ din jos de Bastionul Croitorilor a fost pusă sub un bombardament teribil, și în timpul bombardamentului o ghiulea i-a luat piciorul unui muschetar, care a și murit în următorul ceas.

[*Die*] 15 *dito* continuă aruncarea cu bombe și proiectile incendiare¹⁰², dintre care o bombă a căzut într-o pivniță și a zdrobit totul din pivniță, o alta [a căzut] în odaia lui Christian Schneider, care [bombă] a produs harababură teribilă în paturi, încât au zburat penele în uliță ca și când ar ninge; înafară de acestea [au căzut] încă 15 [bombe], descrierea locurilor în care au căzut nu este consemnată aici, din cauza lipsei de timp, dar o să urmeze cât de curând, deoarece mă ofer (sic!) să comunic (sic!) totul, pe larg.

⁹⁸ Germ.: *Vogelstange*, dâmb în sud-vestul orașului, pe ale cărui pante se află astăzi cimitirele orașului.

⁹⁹ Orig.: *Presse*, adică (germ.) *Bresche* = „breșă, spărtură în zid”.

¹⁰⁰ Bastionul Croitorilor sau Bastionul Nou, cel mai mare bastion de pe linia zidului orășenesc, era amplasat pe latura sudică a acestuia, între turnul Uliței Forkesch (actuala Str. N. Iorga) și turnul Uliței cu Noroi (actuala Str. St. L. Roth). În locul acestuia se află astăzi biserica reformată.

¹⁰¹ Orig.: *Presse*, germ. *Bresche*.

¹⁰² În orig. franțuzismul: *Carcassen*, adică proiectile de artilerie ale căror carcasă era formată din cercuri de metal, fiind umplute cu material exploziv și incendiar. Pe lângă efectul incendiar, cercurile de metal ale acestor proiectile se fragmentau și aveau un efect de grindină. Ele erau aruncate, mai ales, asupra caselor.

Die 17. *dito* a fost trasă o ghiulea mare de tun prin „melcul”¹⁰³ Turnului Mare¹⁰⁴, care a fost găsită pe boltele bisericii. *Dito* a fost trasă o ghiulea mare de tun în Turnul cel Mare, lângă omulețul cel mic (sic!)¹⁰⁵.

D[ie] 20. *dito* au căzut iarăși două bombe în interiorul [orașului], una într-o grădină din strada Lunga¹⁰⁶, cealaltă la un cetățean numit Christoph Merten, dar fără vre-un efect (sic!) considerabil. *Dito* a căzut un proiectil incendiar¹⁰⁷ pe bolta corului¹⁰⁸ dar nu a provocat pagube.

D[ie] 21. *dito* a fost aruncată în piață¹⁰⁹ o coroană incendiară de smoală, care a fost secondată (sic!) de un tir de artilerie teribil, deoarece orășenii au fugit cu grămada să stingă [coroana de foc], dar prin atotputernicia lui Dumnezeu nu a fost vătămat nimeni, iar coroana de smoală a fost înăbușită. Însă, un muschetar care stătea de strajă pe Ulița Bărbierilor¹¹⁰, a fost rupt exact în două de către o ghiulea de tun, și a fost astfel măcelărit încât carnea [i]-a fost aruncată în

556 afara zidului orășenesc. Apoi, întreaga noapte care a urmat, s-a tras în continuu (sic!)/ asupra orașului.

D[ie] 24. *dito* zidul „melcului”¹¹¹ a fost străpuns iarăși de către o ghiulea mare de tun. *Item*, o bucată din acoperișul „melcului”¹¹² a fost luată de o ghiulea de tun, care a avut atâta forță¹¹³ (sic!) încât a trecut apoi printr-un turn numit

¹⁰³ Turn de scară în spirală. Până la renovarea începută în 1927, accesul în Turnului Trompeților se făcea printr-un turnuleț cu scară în spirală, situat în colțul sud-vestic al navei. Scara mai există și azi, dar nu mai e în folosință.

¹⁰⁴ Turnul Trompeților.

¹⁰⁵ Paznicul de lemn al turnului, amplasat în colțul sud-estic al Turnului Trompeților, numit „Turepitz”.

¹⁰⁶ Germ.: *Langgasse* actuala Str. Petru Rareș.

¹⁰⁷ Orig.: *Karkab*.

¹⁰⁸ Este vorba despre corul bisericii Sf. Margareta.

¹⁰⁹ Piața Mare, actuala P-ța Regele Ferdinand I.

¹¹⁰ Germ.: *Badergasse*.

¹¹¹ Scara în spirală.

¹¹² Vezi nota anterioară!

¹¹³ Orig. franțuzismul *force*.

Turnul Dogarilor¹¹⁴ și a căzut într-o curte din spatele curții bisericii. *Item* o altă ghiulea mare de tun a lovit cu putere pilonul¹¹⁵ de la turnul cel mare. *Dito* a căzut o bombă în osuar¹¹⁶ și a aruncat afară toate oasele celor morți. *Item* au explodat mai multe proiectile incendiare¹¹⁷ dar fără pagube și vre-un efect (sic!) notabil, la fel a căzut și o coroană incendiară de smoală în piață¹¹⁸.

D[ie] 26. *dito* locotenentul Wiedemann¹¹⁹, un nobil sas și un soldat viteaz, a dat o năvală înafara [orașului], pe porțița din Ulița Bărbierilor, asupra talpoșilor¹²⁰ detașați (sic!) în grădini, și i-a și respins cu 30 de muschetari pe care îi avea cu el, însă a fost adus [înapoi] înăuntru rănit de moarte de

¹¹⁴ Germ.: *Binder Thurm* (sic!) Nu se cunoaște existența vre-unui Turn al Dogarilor la Mediaș. Dacă se face legătura, printr-o linie imaginară, între poziția șanțului din Vârful Păsărilor și acoperișul turnului scării în spirală, este foarte probabil că autorul se referă la Turnul Școlii, amplasat la vest față de Turnul Funarilor. (Acoperișul și etajul superior al Turnului Școlii au fost demolate în anul 1888.)

¹¹⁵ Se referă probabil la unul dintre cei doi piloni de susținere în formă de arc, care au fost ridicați deja la sfârșitul secolului al XVI-lea sau la începutul secolului al XVII-lea, pentru a se împiedica înclinarea turnului. Traectoria acestei ghiulele întărește reflecțiile din nota anterioară.

¹¹⁶ Probabil la nivelul subteran al Turnului Sf. Maria.

¹¹⁷ Orig.: *Karkassen*.

¹¹⁸ P-ța Regele Ferdinand I.

¹¹⁹ În Matricula Medieșană a Celor Morți (în continuare: Matricula Celor Morți): *Veidemann Henricus Philippus, Leitnantius, †27.04.1705*. Vezi DJAN Sibiu: Colectia de registre de stare civila. Mediaș, 13, anii extremi 1618-1760 botezati, 1645-1761 casatoriti, 1645-1761 morti, p. 255.

¹²⁰ Talpoș: poreclă dată infanteriștilor unguri în sec. XVII. *Talp*, înseamnă în ungurește „talpă, picior” iar *talpas* (cit. talpaș!) înseamnă „cu talpă lată”. Astfel, soldații unguri ar fi purtat mai demult în locul încălțărilor fixe, niște tălpi late, legate cu șnururi de picior, care le îngreuna mersul. În consecință, cuvântul german „Tollpatsch” desemnează și astăzi „un om neîndemânatic care merge greoi”, deci cineva care se împiedică de propriile picioare. (http://www.rp-online.de/wissen/umwelt/abenteuer/Woher-stammt-der-Begriff-Tolpatsch_aid_407429.html, verificat la 25.01.2015).

glontele unui tălpaș și a și murit imediat după aceea, și este îngropat aici, în Biserica Spitalului¹²¹, și a fost deplâns atât de miliție¹²² cât și de orășeni.

D[ie] 29. *dito* soldații imperiali au avut iarăși o încăierare cu curuții în fața porțiței de pe Ulița Bărbierilor¹²³, în care a căzut un muschetar de rând.

D[ie] 30. *dito* a venit o bombă și a căzut într-o privată¹²⁴, care [bombă] a avut un efect (sic!) puturos și a împrăștiat strașnic nu doar salata din grădinile învecinate, ci a pipărat și mâncările gătite ale unor români¹²⁵ care ședeau la doamna Gunthard¹²⁶ și le-a sulimenit obrazele; din această cauză unul i-a spus, uluit, celuilalt: *batye te Dumne Zeu, veß csche facsche akum Kurucz, puschke schu ku kakat*¹²⁷, chibzuind că asta-i culmea¹²⁸ ca o așezare să fie bombardată cu astfel de materiale. // *Hac jocora sed vera*¹²⁹. Cealaltă [bombă] a căzut în piață și a aruncat grozav pământul din jurul ei, dar nu a vătămat pe nimeni. *Eodem* a venit iarăși o mulțime de curuți și și-au întins tabăra sub locul numit Dealul Piscului¹³⁰, lângă vii. *Dito* a fost amenajată,

557

¹²¹ Biserica fostei mănăstiri franciscane de pe Ulița Zekesch (astăzi Str. Mihai Viteazu) a fost folosită de către comunitatea evanghelică C. A. după alungarea franciscanilor (1556); din cauza spitalului orășenesc situat în apropiere, ea a fost numit Biserica Spitalului.

¹²² Garnizoană.

¹²³ În capătul Uliței Bărbierilor (actuala Str. Turnului) pietonii puteau să iasă, printr-o porțiță, pe o luncă numită Bădăraua, unde, la vremea aceea, Târnava curgea încă foarte aproape de zidului orașului.

¹²⁴ Orig.: *in ein Secret*.

¹²⁵ În Evul Mediu și Epoca Modernă, românii din vecinătatea orașelor săsești luau în arendă de la orășeni diferite ferme situate înafara zidurilor orășenești. Fermele luate în arendă de români se numeau măierști iar românii care le luau în arendă erau numiți maieri. Românii menționați în text par a fi maierii doamnei Gunthard, refugiați *intra muros* pe timpul asediului.

¹²⁶ Sophia Gunthard, născută Honn († 02.11.1708), văduva preotului paroh Stephanus Gunthard (1691-1698).

¹²⁷ „Bată-te Dumnezeu, vezi ce face (sic!) acum curuți[i], pușcă și cu căcat”

¹²⁸ Orig.: *eine unerhörte Maxim*, rom. = „o culme nemaipomenită” (sic!).

¹²⁹ „Aceasta este o glumă, dar este adevărat!” (lat).

¹³⁰ Orig.: *Keppenberg*, corect *Keppenber*, deal situat pe malul nordic al Târnavei, între Mediaș și așezarea Târnava Mare.

dincolo de podul Târnavei¹³¹, o baterie nouă și pe ea au fost amplasate piese de artilerie.

Die 1ma [a lunii] mai, au căzut 5 bombe, una în piață¹³² la fântâna de jos, a doua în așa-numita Boltă a Cizmarilor¹³³ din piață, a treia la doamna Gunthard în șopron, a 4-a la zidul orașului, a 5-a la Johannes Ditrich, dar fără efect (sic!), din care [bombe] s-a scos pulberea și s-a folosit împotriva curuților.

D[ie] 3. dito a fost străpuns mortal, de un glonte, căpitanul inginer Malherbe pe Bădărauă¹³⁴, când a vrut să facă un șanț pentru apărarea celor de la intendență¹³⁵, și nu a fost atent. Este îngropat în Biserica Spitalului¹³⁶.

D[ie] 4. dito trei cercetași au fost trași în țeapă de către curuți, și au fost puși într-un rând.

D[ie] 7. iarăși a fost unul tras în țeapă și așezat lângă ceilalți. *Eodem* s-a început dărâmarea casei sărmaneii doamne Buser¹³⁷.

D[ie] 8. dito un ofițer de-al curuților a fost împușcat de către sârbi¹³⁸, în spatele mănăstirii¹³⁹.

D[ie] 11^{le} *dito* locotenentul-general al curuților a fost trimis înăuntru, a fost adus și dus [din oraș] cu ochii legați; [faptul] că nu a primit rezoluție (sic!)

¹³¹ Textul se referă la podul situat spre nord, pe Șoseaua Baznei.

¹³² Actuala P-ță Regele Ferdinand I.

¹³³ Orig.: *Schuster Leiff* [= Laube] = Bolta Cizmarilor, denumire necunoscută până acum, fiind vorba de marea hală comercială situată în colțul sud-estic al Pieței Mari (actuala P-ță Regele Ferdinand I) și demolată înainte de 1872; denumirea de boltă ar putea fi un indiciu asupra faptului că hala comercială avea inițial ganguri boltite deschise (în pozele din sec. XIX, ele apar ca fiind zidite).

¹³⁴ Luncă în vestul orașului la care se ajungea printr-o porțiță din zidul de la capătul Uliței Bărbierilor, astăzi Str. Turnului.

¹³⁵ În orig. franțuzismul: *Fouragieren*.

¹³⁶ Fosta biserică a claustrului franciscan de pe actuala Str. Mihai Viteazul.

¹³⁷ Din text nu reiese dacă respectiva casă era înafara zidurilor și a fost dărâmată de curuți sau dacă era în interiorul zidurilor și dărâmată de garnizoana imperială, din considerente strategice.

¹³⁸ Este vorba despre sârbii din garnizoana imperială, vezi *infra*!

¹³⁹ În cartierul actual „După Zid”.

bună la cererea de predare a oraşului, a provocat un bombardament cumplit, încât au fost aruncate înăuntru 16 proiectile incendiare¹⁴⁰ şi multe coroane incendiare de smoală, de asemenea s-a tras grozav cu tunurile, dar fără ca vre-un om să fie rănit.

D[ie] 12. *dito* au fost iarăşi aruncate înăuntru [oraşului] proiectile incendiare şi bombe, iar când orăşenii au fugit cu grămada să stingă o bombă, un cetăţean a fost nimerit în piept de o

558 bucată, când a explodat bomba, şi/ a fost aruncat la pământ dar, laudă Lui Dumnezeu, şi-a revenit. Iar unui artilerist pe nume Puscher, care a fost singur printre orăşeni, i-au fost rupte ambele picioare în două, după care acela a şi murit.

[Die] 13. *dito* comandantul, domnul căpitan Gerz¹⁴¹, a fost nimerit de o ghiulea de cinci pfunzi¹⁴² la breşa¹⁴³ cea mare, unde era ocupat cu cetăţenii care săpau şanţuri pentru apărarea oraşului, iar [ghiuleaua] i-a scos măruntaiele din trup, din care cauză şi-a dat duhul imediat. Este îngropat în biserica noastră parohială, lângă cristelniţă, deşi înmormântarea sa a fost fără psalmodiere şi bătăi de clopote, din cauza iureşului. Cum tot pe atunci văduvei lui Bartesch Blănarul, i-a fost ruptă rotula de o ghiulea de tun, din care [cauză] a şi murit¹⁴⁴. *Dito* curuţii au dat năvală la breşa¹⁴⁵ din sus de bastionul croitorilor, dar au fost împinşi înapoi şi alungaţi, cu lăsarea în urmă a multor morţi, a căror număr se ridică la 400. Însă, dintre germanii trimişi împotriva porţii Forkesch¹⁴⁶, care au şi început să lovească cu topoarele în

¹⁴⁰ Orig.: *Karkassen*.

¹⁴¹ În Ms. Neugeboren-Kemeny (v. Anexa I) numele comandantului este scris „Retz”, ceea ce pare a fi o greşeală evidentă.

¹⁴² 2,5 kg.

¹⁴³ Orig. *Presse*, germ. *Bresche*.

¹⁴⁴ În *Matricula Celor Morţi*, p. 255: *Relicta vidua Bartholomaei Kirschners globo tormentarie tacta, animam exhalat 13.05.1705*. (Văduva rămasă după Bartholomeus Kirschner (Blănarul), şi-a dat sufletul atinsă de o ghiulea de tun, la 13.05.1705.

¹⁴⁵ Orig. *Presse*, germ. *Bresche*.

¹⁴⁶ Poarta Forkesch, accesul sudic în oraş la capătul Uliţei Forkesch (actuala Str. Nicolae Iorga).

poartă, au fost mânați în oraș 38 de oameni, de către sârbii¹⁴⁷ lăsați să dea o năvală înafara [zidului], după ce poarta a fost deschisă de bună voie, iar [germanii] au fost masacrați (sic!) pe Ulița Forkesch¹⁴⁸. În timpul iureșului neîncetat, au fost canonade asupra orașului, din toate părțile, în așa măsură încât nu mai erai în siguranță în niciun colț, după cum tot în timpul iureșului a fost atacată cu putere moara cea mare¹⁴⁹ construită lângă Târnava, aproape cea mai frumoasă moară din Transilvania,

cu toate că era bine întărită cu șanțuri, // povârnișurile [fortificațiilor] au fost escaladate și [moara] a fost arsă, iar soldații¹⁵⁰ s-au retras în oraș. *Dito* noaptea, mulțimea cumplită a curuților din jurul orașului a făcut o larmă care a întrecut orice măsură, și au strigat îngrozitor, de jur împrejurul [orașului]: *Raita, Raita!*¹⁵¹, de asemenea au vuit cu toate tunurile și mortierele atât de tare încât te treceau fiorii, și răcneau nu altfel de parcă ar fi vrut să mănânce orașul cu totul, dar pentru că soldații nu și-au părăsit posturile (sic!) de la breșe¹⁵², ci au stat pe deplin pregătiți toată noaptea, [curuții] au obosit în cele din urmă să strige și să tragă cu tunurile și s-au dus să se hodiească. [Die] 15. *dito* au căzut iarăși mai multe proiectile incendiare¹⁵³.

[Die] 16. *dito* domnul locotenent Henniger a fost împușcat în trunchi cu o pușcă de mână, dar a fost vindecat iarăși, în chip fericit.

[Die] 17. *dito* au fost aruncate grenade de mână în interiorul [orașului] iar noaptea următoare s-a făcut iarăși o larmă care a întrecut orice măsură, cu împușcături și strigăte îngrozitoare.

¹⁴⁷ Este vorba, desigur, de detașamentele sârbești ale garnizoanei imperiale din oraș.

¹⁴⁸ Actuala Str. Nicolae Iorga.

¹⁴⁹ Moara cea mare a orașului de pe Târnava, situată în nordul Uliței Pietruite (*Steingasse*, astăzi Str. Johannes Honterus).

¹⁵⁰ Însărcinați cu paza fortificației din jurul morii.

¹⁵¹ „Pe ei, pe ei!” (mag. *rajta*).

¹⁵² Orig.: *Pressen*, germ. *Breschen*.

¹⁵³ Orig.: *Karkassen*.

[Die] 18. *dito* au fost aruncate iarăși proiectile incendiare¹⁵⁴, iar *summa* bombelor aruncate înăuntrul [orașului] până astăzi se ridică la 21, proiectile incendiare, mingi de foc și coroane incendiare de smoală la 150.

Die 19. *dito*, cade iarăși un proiectil incendiar pe Ulița cu Noroi¹⁵⁵. *Dito* a fost trasă înăuntrul [orașului] o minge de foc, care a putut fi stinsă cu multă trudă. *Dito* un tânăr a fost vătămat într-un *loco secreto*, ceea ce nu a fost pe placul nevestei sale, dar a fost iarăși vindecat spre consolarea (sic!) ei, și încă mai trăiește. Din 19 până în 24

560 *dito*, s-a tras iarăși grozav și au fost aruncate bombe și proiectile incendiare¹⁵⁶/ dar fără pagube prea mari, până când, în cele din urmă, *D[ie]* 24 *dito* un proiectil incendiar a căzut în fân la doamna Michel Hann, [la] cvartirul (sic!) comisarului de război, și a aprins [fânul], de la care s-au prefăcut în cenușă 9 case; atunci unul dintre orășenii care au fugit să stingă focul, un tânăr cinstit, membru (sic!) al centumviratului¹⁵⁷, a fost ucis de o ghiulea de tun¹⁵⁸, cum mai apoi curuții au înspăimântat orașul toată noaptea cu bombe, proiectile, incendiare și tunuri. De la această *dato*, ei au aruncat înăuntrul [orașului] groaznic de multe bombe, până în [data de] 28, dintre care multe nu au avut efect (sic!) și astfel pulberea din ele a folosit foarte bine garnizoanei de aici, din oraș, pentru apărare.

¹⁵⁴ Orig.: *Carkassen* (sic!).

¹⁵⁵ Germ.: *Kothgasse* (actuala Str. Stephan Ludwig Roth).

¹⁵⁶ Orig.: *Karkassen*.

¹⁵⁷ În orașele germane din Transilvania, instituția centumviratului reunea în Evul Mediu și Epoca Modernă o sută dintre cei mai de seamă cetățeni. Dintre membrii centumviratului erau aleși cei 12 jurați (consilieri) orășenești, din rândul cărora era ales notarul, vilicul și judele-primar/regal.

¹⁵⁸ În *Matricula Celor Morți*, p. 255: *Moritz Martinus incendium ob hoste in foro alatum civibus restinguere conantibus vir honestus et pius Moritz Martinus, globo tormentario ictus in moments expirat 24.05.1705.* (Moritz Martinus încercând împreună cu cetățenii să stingă focul aruncat în piață de inamici, bărbat cinstit și credincios, Moritz Martinus și-a dat sufletul, lovit de o ghiulea de tun în 24.05.1705.

Den 28. *dito* un orășean a fost împușcat în călcâi¹⁵⁹ cu o ghiulea de tun de mărimea unui ou, dar a fost tăiată afară și omului nu-i lipsește nimic. *Dito* unei femei i-au fost rupte hainele de pe trup, iar bila de tun, în calea ei, a trecut aproape de locul îndeobște dornic de bile, dar nu a fost rănită. *Parcant Casta Aures!*¹⁶⁰ Din această clipă orașul a fost iarăși groaznic înspăimântat cu tirul artileriei și aruncatul de foc, încât *summa* bombelor, proiectilelor incendiare¹⁶¹ și a corodelor de foc aruncate înăuntrul [orașului] se ridică la 587, ghiulelele de tun sunt nenumărate. [Bombardamentul a durat] până în 13 iulie [când], în cele din urmă, a fost încheiat acordul (sic!) iar miliția imperială s-a retras în 16 *dito*, și orașul i-a fost predat lui Forgats care, imediat după aceea în [data de] 19//

561 a dat la iveală în oraș prima sa faptă vrednică de laudă *per ironiam*, și a pus să fie descăpățânați doi nemți care au trecut de la curuți la garnizoana (sic!) din oraș. Dar la retragere, un orășean pe nume Michel Koch¹⁶² a fost împușcat de un soldat în chip mișelesc, care [soldat] a fost de asemenea descăpățânat în oraș, deși el s-a amestecat printre curuți. O descriere mai pe larg să o aștepți cât de curând, deoarece acum timpul nu mi-a îngăduit să descriu mai deslușit toate particularitățile (sic!).

¹⁵⁹ Orig.: *Fersche* (sic!).

¹⁶⁰ „Cei neprihăniți să-și astupe urechile!” (lat.)

¹⁶¹ Orig.: *Carkassen* (sic!).

¹⁶² În *Matricola Celor Morți*, p. 255: *Koch Michael a germano milite facta jam urbis deditione in manum Kurutzionum praesidis Caesareo Urbe exunte globo trajicitur 16.06.1705*. (Koch Michael este străpuns cu un glonte de către un soldat german pe când a fost predat orașul în mâinile curuților [și] garnizoana imperială a părăsit orașul, 16.06.1705).

Anhang I.

155 a **Geschichte der Belagerung von Mediasch durch die *Malecontenten*¹⁶³ von (sic!) J. 1705¹⁶⁴.**

Den Dienstag in der Charwoche¹⁶⁵ Anno 1705 kam der General Forgacs, Kommandirender von den *Malecontenten* durch ganz Siebenbürgen, mit 25.000 Mann für [=vor] Mediasch. Die Garnison der Kayserlichen in Mediasch betrug bey 700 Mann Infanterie von (sic!) Rabutinischen Regiment, Husaren, und Dragoner. Die Stücke, sammt (sic!) der übrigen da gelegenen Mannschaft hatte General Tige nach Herrmanstadt gezogen, und von da den Entsatz in Mediasch zu bewirken versprochen.

Der Commendant in Mediasch war Hauptmann Retz (sic!), der katholisch geworden */:antea Lutheranus:/* unter denen übrigen *Officiers* distinguirten sich Hauptmann Schleuß, Uiedmann¹⁶⁶, Heninger, Toller.

Die *Malecontenten* formirten eine ordentliche Belagerung und eröffneten die *Approchen*¹⁶⁷ bey der Vogelstange, warfen Bomben, die aber meist auf die Gaßen fielen, oder in der Luft zersprungen, eine schlug ein Stück von (sic!) Kirchdach¹⁶⁸ weg. Die *Breche*¹⁶⁹ wurde unten,

155 b an der Fleischer Bastey¹⁷⁰, angelegt und als der/ *Commendant* daselbst das Nöthige verfügen wollte, wurde er mit einer *Falconet*¹⁷¹ Kugel todgeschoßen,

¹⁶³ Franz. *malcontent*, dt. = "Unzufriedener" d. h. Aufständischer.

¹⁶⁴ Wir danken Sever Cristian Oancea (Cluj) für die Mitteilung dieses Manuskripts.

¹⁶⁵ Karwoche, die Woche vor Ostern, im Jahre 1705 die Woche vom 6. – 12. April. Dienstag vor Ostern war der 7. April.

¹⁶⁶ Vermutlich der am 26. April vor dem Badergässer Türchen erschossene Leutnant Wiedemann.

¹⁶⁷ Laufgraben (fr.).

¹⁶⁸ Das Dach der Margarethenkirche.

¹⁶⁹ Bresche.

¹⁷⁰ Es muß die Schneiderbastei gemeint sein. Da der vorliegende Text die Niederschrift einer Erinnerung enthält, ist von einer Verwechslung auszugehen.

¹⁷¹ Kanone von kleinem Kaliber.

und zwar durch einen türkischen *Constablen*¹⁷². Der *Commendant* an deßen Stelle war Hauptmann Schleuß, der sich¹⁷³ wacker hielt, bis endlich die Mannschaft bis auf 300 Mann geschmolzen war, und es an Munition fehlte, nachdem sie einige Stürme abgeschlagen, da denn 14 Tage für [=vor] Margarethen¹⁷⁴ die Garnison kapitulirte, um mit allen Ehrenzeichen, und nöthiger (sic!) Proviant abziehen zu können und nach *Caschau*¹⁷⁵ begleitet zu werden. Die Mährischen Soldaten gingen zu den *Malecontenten* [über] und steckten zum Signal eine weiße Rosen (sic!) auf dem Hut. Die übrigen so nicht viel über 40 waren, samt denen *Officiers*, wurden von Gyurka Pal begleitet, aber unterwegs meistens *massacrirt*. Die *Officiers* waren *visitirt*¹⁷⁶ und in den Mehl Säcken, wider dem *Accord* Pulver gefunden worden, daher sie aus Noth ebenfals unter die *Malecontenten* gegangen.

Gyurka Pal ein *Malecontenten* General hatte sich es ausdrücklich ausgebethen die Kayserlichen begleiten zu können, um sich an ihnen wegen des Schimpfes, und Tortes¹⁷⁷ zu rechnen¹⁷⁸, da sie ihn unter Commando des Baron Tige in der Fußnach[t]zeit¹⁷⁹ dieses Jahr bey Puschendorf geklopft, und seinen Schlitten mit den schönsten Pferden weg genommen hatten. Ein einziger Bürger wurde wehrend dieser Belagerung

¹⁷² Konnetabel (fr.), Soldat in gehobenen Dienstrang (etwa dem Unteroffizier entsprechend).

¹⁷³ Es folgte das Wort *weder*, durchgestrichen mit einen horizontalen Strich.

¹⁷⁴ 30. Juni, St. Margaretha ist der 13. Juli. Diese Datierung steht im Widerspruch mit den übereinstimmenden Angaben aller anderen Quellen

¹⁷⁵ Kaschau (Košice) Stadt in der Ostslowakei.

¹⁷⁶ Auf Verdacht durchsucht (fr.).

¹⁷⁷ Tort: etwas Unangenehmes, Ungerechtes ([http://de.wiktionary.org/wiki/Tort, eingesehen am 15.01.2015](http://de.wiktionary.org/wiki/Tort,eingesehen_am_15.01.2015)) Kränkung, Verdruss ([http://www.duden.de/rechtschreibung/Tort, eingesehen am 15.01.2015](http://www.duden.de/rechtschreibung/Tort,eingesehen_am_15.01.2015)).

¹⁷⁸ Rächen.

¹⁷⁹ *Fußnacht* = Fasnacht (Fasching), vermutlich direkt übertragen von der siebenbürgisch-sächsischen Bezeichnung „Fuesnet“ für die närrische Zeit vor Beginn des vorösterlichen Fastens. Fasching wird in der Regel am Dienstag vor *Estomihi*, dem siebenten Sonntag vor Ostern, gefeiert. 1705 fiel die Faschingswoche auf die Zeit 23. Februar - 1. März.

erschossen, die Stadt aber an verschiedenen Orten durch das feindliche Geschütz angezündet. Auf dem Gymnasio,¹⁸⁰ und
156 a Pfarrhof, die beide geräumt worden, war alles voll// von Soldaten, wie sie dann im ersten¹⁸¹ das Stockhaus [besetzt] hielten – dem türkischen *Constablen* hatte Herr Clausenburger¹⁸² manchen Dukaten reichen lassen, damit der den [Trompeter] Thurm nicht beschädigen möchte.
Dies erzählte Ao. 1750, 14. Sept Herr Schobel¹⁸³, *Pastor Martinianus*¹⁸⁴ und *Decanus Capituli Kis Schelkensis*,¹⁸⁵ der in Mediasch die Belagerung 1705 selbst mit ausgestanden.

*Ex Mss^{tis}Neugeborenianis*¹⁸⁶.

¹⁸⁰ Das Gymnasium befand sich zu jener Zeit in einem Gebäude im Kirchenkastell, unter dem Schulturm.

¹⁸¹ Gemeint ist das Gymnasium.

¹⁸² Vermutlich Martin Clausemburger jun., Spross einer angesehenen Mediascher Patrizierfamilie. Er war von 1710 – 1714 Bürgermeister, danach Königsrichter († 1718).

¹⁸³ Johann Gottlieb Schobelius, Pfarrer in Mortesdorf / Motiş (1745 – 1757; †13.4), (<http://mortesdorf.info/3.html>, eingesehen am 15.01.2015), davor „Lector“ am Gymnasium in Mediasch (Gustav Arz: Series Pastorum V. Die Pfarrer der evang. Gemeinden A.B. in Siebenbürgen, in: Siebenbürgische Familienforschung Jg.9 (1992), Nr.2, Seite 71).

¹⁸⁴ Mortesdorf

¹⁸⁵ Klein Schelker Kapitel.

¹⁸⁶ Von einer anderen Hand.

Anexa I.

155 a **Istoria asediului orașului Mediaș de către răsculați¹⁸⁷, din anul 1705¹⁸⁸.**

În marțea din Săptămâna Mare *Anno* 1705¹⁸⁹, a venit generalul Forgacs, comandantul răsculaților din întreaga Transilvanie, cu 25.000 de oameni, în fața Mediașului. Garnizoana imperialilor din Mediaș avea ca la 700 de oameni, infanterie din regimentul lui Rabutin, husari și dragoni. Tunurile, împreună cu restul efectivelor de acolo le-a mutat generalul Tige la Sibiu și a promis să acționeze de acolo la despresurarea Mediașului.

Comandantul din Mediaș a fost căpitanul Retz (sic!), care a devenit catolic /:antea *Lutheranus*:/, printre ceilalți ofițeri s-au distins căpitanul Schleuß, Uiedmann¹⁹⁰, Heninger, Toller.

Răsculații au format (sic!) un asediu în toată regula și au săpat tranșee¹⁹¹ la locul numit Vârful Păsărilor¹⁹², au aruncat bombe, care însă au căzut mai ales pe ulițe sau au explodat în aer, una a rupt o bucată din acoperișul bisericii¹⁹³. Breșa (sic!) a fost spartă jos, la Bastionul Măcelarilor¹⁹⁴, iar când comandantul a vrut să ordone cele necesare acolo, a fost împușcat de

¹⁸⁷ Orig.: *Malecontenten*, de la fr. *malcontent*, rom. = „nemulțumit“, *in extenso* „răsculat“. Termenul de *Malecontenten* a fost folosit peste tot în text, termen pe care l-am tradus cu „răsculați“.

¹⁸⁸ Multumim d-lui Sever Cristian Oancea (Cluj) pentru comunicarea acestui manuscris.

¹⁸⁹ Săptămâna Paștilor în 1705 a fost între 6-12 aprilie. Ziua de marți a fost în data de 7 aprilie.

¹⁹⁰ Probabil locotenentul Wiedemann ucis în data de 26 Aprilie

¹⁹¹ Orig.: *Approchen* (fr.).

¹⁹² Germ.: *Vogelstange*, dâmb în sud-vestul orașului, pe a cărui pante se află astăzi cimitirele orașului.

¹⁹³ Este vorba despre marea biserică parohială, cu hramul Sf. Margareta.

¹⁹⁴ În realitate Bastionul Croitorilor. Dat fiind faptul că textul este înregistrarea unei povestiri, poate fi vorba despre o confuzie a naratorului.

- 155 b moarte cu o ghiulea de falconet¹⁹⁵, și anume de către un *conetabil*¹⁹⁶ (sic!) turc./ Comandant în locul lui a fost căpitanul Schleuß, care s-a ținut cu destoinicie, până când în cele din urmă efectivele s-au topit (sic!) la vreo 300 de oameni, și lipsea muniția, după ce au respins câteva iureșuri, atunci în a 14-a zi dinaintea [sărbătorii] Sf. Margareta¹⁹⁷ garnizoana a capitulat, pentru a se putea retrage cu toate însemnele de onoare și cu proviziile necesare și să fie însoțită la Cașovia/Kosice. Soldații moravieni au trecut de partea răsculaților și ca semn și-au pus [câte] un trandafir alb la pălărie. Ceilalți, care nu erau mulți peste 40, împreună cu ofițerii, au fost însoțiți de Gyurka Pal, dar majoritatea au fost masacrați pe drum. Ofițerii au fost percheziționați și, contrar acordului, în sacii de făină a fost găsit praf de pușcă, de aceea au fost nevoiți și ei să treacă de partea răsculaților. Gyurka Pal, un general de-al răsculaților, s-a oferit intenționat să-i însoțească pe imperiali, ca să se răzbune pe ei pentru insulta și nedreptatea [pe care i-au făcut-o], căci l-au bătut la Păucea¹⁹⁸ în săptămâna de lăsatul secului¹⁹⁹ a aceluiași an, sub comanda baronului Tige, și i-au luat sania cu cei mai frumoși cai. Un singur orășean a fost împușcat în timpul acestui asediu, orașul însă a fost aprins în diferite locuri de artileria inamică. La Gimnaziu și în curtea
- 156 a parohială, ambele²⁰⁰ au fost golite, era plin// de soldați, cum țineau [ocupată] casa cu etaj de la primul²⁰¹ - domnul Clausenburger²⁰² a pus să-i ofere *conetabilului* turc²⁰³ mulți ducați, ca acela să nu strice Turnul [Trompeților].

¹⁹⁵ Tun de calibru mic.

¹⁹⁶ Franțuzism, aici în sensul mai larg de ofițer.

¹⁹⁷ 30 iunie; Sf. Margareta este în 13 iulie. Data predării orașului nu corespunde cu cea din alte surse.

¹⁹⁸ Germ.: *Puschendorf*.

¹⁹⁹ Săptămâna Carnavalului, sărbătoare care de obicei era ținută marțea de după sărbătoarea *Esto mihi*, a șaptea duminică înaintea Paștilor. În 1705 săptămâna Carnavalului a fost între 23 februarie-1 martie.

²⁰⁰ Ambele lângă biserica Sf. Margareta.

²⁰¹ Adică de la Gimnaziu.

Anlage II.

Auszug aus: Andr[eas] Gräser, *Historisches Miniaturgemälde*, in „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde“ Nr. 39 (184) S. 295, erneut veröffentlicht in: Helmuth Julius Knall [Hrsg.]: *Bilder aus der Geschichte der Stadt Mediasch*, Mediasch, 2004, S. 93. Siehe Karte in Abb. 3

LZ	Art der Truppe	Kommandant	Aufstellung / Verlegung	Stärke
1	Infanterie	Kpt. Kaidi István	Grund hinter den Eichen	
2	Infanterie	Kpt. Kenyeci János	Grund hinter den Eichen	
3	Infanterie (Teutsche und sächsische Trabanten)	Kpt. Johannes Ritter (Obristwachtmeister Hanns Jacob)	Weingartengrund bis an die Eichenackerländer	
4	Hauptquartier	General Feldmarschall und Plenipotentiarius in Siebenbürgen Simon Forgáts	Pfarrhaus Großprobstdorf	
5	Teutsche	Obristleutnant. Nagy János	Kleinprobstdorf Ab Pfingsten an den Galgenberg verlegt	1 Regiment
6	Teutsche	Obristleutnant. Johann Berzevicz	Rohrau	
7	Teutsche und Ungarländer	General Oberstwachtmeister Paulus Gyurki von Losonz	Unter den Weingärten an der Kokel oberhalb von Großprobstdorf	
8	Teutsche und Ungarländer	Oberleutnant Vitaris	Unter den Weingärten an der Kokel oberhalb von Großprobstdorf	1 Regiment

²⁰² Probabil Martin Clausemburger *jun.*, urmaș al unei alese familii medieșene de patricieni. A fost jude-primar între 1710-1714, apoi jude regal († 1718).

²⁰³ Ofițerului turc.

9	Siebenbürgische Regimenter	General Lauretius Pekri	Diesseits der Großprobstdorfer Kokelbrücke, vom unteren End[e] des Stempenbusches bis gegen den [Groß]Probstdorfer Richtplatz ²⁰⁴	7 Regimenter, dazu die Edelschaft
10		Graf Csáki István	Klein Kopisch	1 Regiment
11		General Major Oracz Pal	Mardisch	5000 Mann
12		Graf Teleki Mihály	Meschen	1 Regiment
13		Nadoskai	Meschnergrund	1 Regiment
14	Szekler zu Pferd aus Csik Gjergyö von Kászón ²⁰⁵	Kapitän Franciscus Lazar	Galgenberg Ab Pfingsten verlegt auf den Galchberg („Dürr Reg“)	
15		Oberst Johannes Roth	Unter dem Keppenberg Nach etlichen Wochen an das „Pauls Rhien“ verlegt	1500 Mann
16	Csiker Haiducken	Kapitän Boros György	Hinter dem Hundsruken und vor dem Honigberg Als die Schanze an der Kokelbrücke gebaut wurde, hinter die oberste, mittlere und niederste Burg verlegt.	

Anexa II.

Extras din: Andr[eas] Gräser, *Historisches Miniaturgemälde*, în „Blätter für Geist, Gemüth und Vaterlandskunde“ Nr. 39 (184) p. 295; republicat în: Helmuth Julius Knall [ed.]: *Bilder aus der Geschichte der Stadt Mediasch*, Medias, 2004, p. 93. Vezi harta din Fig. 3.

Nr. crt.	Felul trupei	Comandant	Amplasament / Dizlocare ulterioară	Mărime
1	Infanterie	Cpt. Kaidi István	După Stejari	
2	Infanterie	Kpt. Kenyeci János	După Stejari	

²⁰⁴ Gemeint ist vermutlich der Groß-Probstdorfer „Galgenberg“, der sich südlich der Landstraße nach Hermannstadt, auf der Höhe der Brücke über die Kokel erstreckt.

²⁰⁵ Es handelt sich um berittene Szekler aus Giurgeu (*Gyergyö*) und Casin (*Kászón*), den beiden Filialstühlen des Szeklerstuhls (Csik).

3	Infanterie (trabanți germani și sași)	Cpt. Johannes Ritter (sergent-major Hanns Jacob)	În Adârnichin ²⁰⁶	
4	Comandamentul general	Mareșalul de câmp și plenipotențiarul în Transilvania gen. Simon Forgáts	La casa parohială din Târnava Mare	
5	Germani	Locotenent-colonel Nagy János	Târnăvioara După Rusalii mutat în Dealul Furcilor	1 Regiment
6	Germani	Locotenent-colonel Johann Berzevicz	Lunca Rora	1 Regiment
7	Germani și unguri	General sergent-major (sic!) Paulus Gyurki von Losonz	Viile de pe Târnava, din sus de satul Târnava Mare	
8	Germani și unguri	Locotenent-major Vitaris	Viile de pe Târnava, din sus de satul Târnava Mare	1 Regiment
9	Regimente transilvănene	Generalul Lauretius Pekri	Dincoace de podul peste Târnava din Târnava Mare, de la capătul din jos al Pădurii Dumbrava până la locul de judecata din Târnava Mare ²⁰⁷	7 Regimente și nobilimea
10		Contele Csáki István	Copșa Mică	1 Regiment
11		General-maior Oracz Pal	Moardăș	5000 de oameni
12		Contele Teleki Mihály	Moșna	1 Regiment
13		Nadoskai	Hotarul Moșnei	1 Regiment
14	Secui călări, din Scaunul Ciuc, Giurgeu și Casin ²⁰⁸	Căpt. Franciscus Lazár	Dealul Furcilor De la Rusalii mutat în Dealul Sterp	
15		Colonelul Johannes Roth	Sub Dealul Piscului După câteva săptămâni mutat pe un deal numit „Pauls Rhien” ²⁰⁹	1500 de oameni

²⁰⁶ Vezi toponimul la George Togan Mediaș – Istorie romanțată. Editura Luceafărul 1944, citat după Ediția a doua, Editura Crisserv Mediaș 2008, p. 61.

²⁰⁷ Este vorba probabil de „Dealul Furcuilor” din Comuna Târnava Mare, situat la sud de Șoseaua Sibiului, în dreptul podului peste Târnava.

²⁰⁸ Scaunul Ciuc avea două scaune filială: Giurgeu (Gyergyó) și Casin (Kaszon).

²⁰⁹ Tradus mot-a-mot „Coasta lui Pavel”. Numele Românesc nu e cunoscut; locul se afla pe panta de est a Dealului Cetății, lângă Șoseaua Baznei.

16	Haiduci din Ciuc	Căpt. Boros György	În spatele Spinării Căinelui și în fața locului numit <i>Honigberg</i> ²¹⁰	
			Mutat în spatele Dealului Cetății când s-a făcut șanțul de la podul peste Târnava	

Anhang/Anexa III.

Fig. 1: Porțiunea de zid asaltată cel mai mult de către curuți: În prim plan Turnul Uliței Forkesch, în spate Bastionul Croitorilor (Macheta executată de Josef Misselbacher, Sighișoara, în anul 1958, Muzeul Municipal Mediaș; Foto: Viorel Ștefu)

Abb. 1: Der von den Kuruzen am heftigsten bestürmte Abschnitt der Mediascher Stadtbefestigung. Im Vordergrund der Forkeschgässer

²¹⁰ Tradus mot-a-mot „Dealul mierii”. Numele Românesc nu e cunoscut, locul se află la nord de Spinarea Căinelui.

Torturm, links hinten die Schneiderbastei. (Stadtmodell ausgeführt im Jahre 1958 von Josef Misselbacher, Schäßburg, Munizipalmuseum Mediasch, Foto: Viorel Ștefu).

Fig. 2: Latura sudică a Mediașului fortificat. La mijloc Bastionul Croitorilor iar în dreapta, parțial acoperit de Cazarma Husarilor, Turnul Uliței Forkesch (Fotografie din jurul anului 1872, atribuită fotografului Ludwig Schuller din Sighișoara; Arhiva Asociației Locului Natal Mediaș)

Abb. 2: Die südliche Seite der Mediascher Stadtbefestigung. In der Bildmitte die Schneiderbastei, rechts der Forkeschgässer Torturm, teilweise verdeckt durch die Husarenkaserne. (Fotografie datiert um 1872, dem Schäßburger Fotografen Ludwig Schuller zugeschrieben, Archiv der heimatgemeinschaft Mediasch eV).

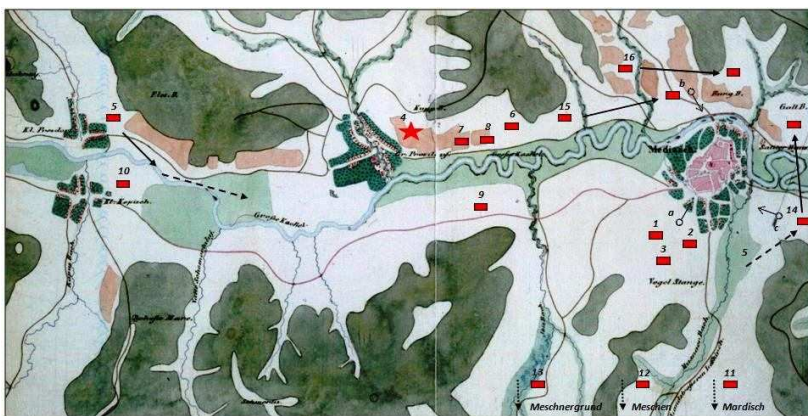

Fig. 3: Amplasarea detașamentelor celor 25.000 de curuți, care au asaltat Mediașul în primăvara anului 1705 (cf. cifrelor din tabela Anexa II, **a**: bateria de tunuri de pe Dealul Păsărilor, săgețile indică dizlocarea detașamentelor în timpul asediului; **b**: bateria de tunuri de sub Dealul Cetatii; **c**: bateria de tunuri de pe Dealul Furcilor, nemenționată în manuscrisul prezentat, dar cunoscută din alte surse.)

Abb. 3: Aufstellung der 25.000 Kuruzen, die die Stadt Mediasch im Frühjahr des Jahre 1705 belagerten (zur Zuordnung der Abteilungen s. Anlage II, die Pfeile deuten die Verlegung einzelner Abteilungen während der Belagerung an; **a**: Geschützstellung auf der Vogelstange, **b**: Geschützstellung unter der Burg, **c**: Geschützstellung auf dem Galgenberg).

Bibliographie / Bibliografie

Albrich, 1884 - *Acta dierum, sub quibus illustres principes Georgius Rakoci et Achatius Barczai una cum suis adhaerentibus intra et extra civitatem Szeben super regimine regni Transylvaniae contendunt anno Domini 1660, per Demetrium Kereszturi de Dobofalva ob servata et conscripta*, ed./Hg. Karl Albrich, in „Archiv des Vereins für Siebenbürgische Landeskunde“, Bd. XIX/1884, Heft 1 und 2, S. 126-325.

- Armbruster, 1980 - Adolf Armbruster, *Dacoromano-Saxonica. Cronicari români despre sași. Români în cronistica săsească*, București, 1980.
- Bariț, 1993 - George Bariț, *Părți alese din istoria Transilvaniei*, vol. I, ed. Șt. Pascu și F. Sălván, Brașov, 1993.
- Drotloff-Schuster, 2009 - H. Drotloff, G. Schuster, *Mediasch. Ein historischer Streifzug durch die siebenbürgisch-sächsische Stadt an der Kokel*, Schiller Verlag Bonn-Hermannstadt, 2009.
- Göllner (ed./Hg.), 1979 - *Geschichte der Deutschen auf dem Gebiete Rumäniens*, vol. I, ed./Hg. C. Göllner, București, 1979.
- Gündisch – Beer, 2005 - Konrad Gündisch, Mathias Beer, *Siebenbürgen und die Siebenbürger Sachsen*, München, 2005.
- Magyari, 2003 - Andrei Magyari, *Mișcarea antiabsburgică de sub conducerea lui Francis Rakoczy al II-lea*, în: Academia Română, *Istoria românilor*, vol. V, ed. V. Căndea și C-tin Rezachevici, București, 2003.

ACȚIUNI MILITARE ÎN ZONA MEDIAȘULUI, ÎN PERIOADA 2-11 MARTIE 1849

Dr. Alexandru Bucur

În vâltoarea acțiunilor revoluționare și contrarevoluționare din Transilvania anilor 1848-1849, a fost cuprins și orașul Mediaș și zona adiacentă. Despre acțiunile militare, desfășurate în arealul scaunelor Mediaș, Sighișoara și Sibiu, s-a scris destul de puțin. Este important să subliniem că la toate luptele din zonă au participat, alături de trupele armatei de linie austriece, și subunități de grăniceri – din *Regimentul 1 grăniceresc român* de la Orlat – dar și subunități ale gărzilor naționale românești și săsești¹.

Menționăm că, în zona despre care ne ocupăm, au mai avut loc, anterior evenimentelor din perioada tratată, lupte în zilele de 17 și 18 ianuarie, când Bem – aflat cu trupele în plină ofensivă în Transilvania – a învins trupele austriece trimise de la Sibiu și a ocupat Mediașul, dar și în 19 ianuarie, când austriecii au fost învinși la Șeica Mare². După ocuparea Mediașului de trupele insurgenților, conduse de Bem, acesta a fost întâmpinat de o delegație de consilieri. Orașului i s-au impus daune în valoare de 100.000 de guldeni. Totodată, Bem și-a permis să glumească, adresându-se consilierilor. „*Renunț la iluminările și la primirea opulentă, pe care i le-ați acordat domnului Puchner, dar să dați soldaților mei tot ce ar fi costat acestea*”³.

După bătălia, indecisă, de la Simeria (Piski, 9 februarie) Bem a declanșat o nouă ofensivă, spre Sibiu. Dorea să cucerească, din nou, Mediașul, pentru a declanșa atacul necesar ocupării sudului Transilvaniei⁴: „*Bem intenționează să ajungă, pe cel mai scurt drum cu putință și cât mai*

¹ Bucur, Lupea 2002, p. 14; Mărculeț și colab. 2014a, p. 17-26; Mărculeț și colab. 2014b, p. 27.

² Makray 1871, p. 105, Barițiu 1889-1891, II, p. 417; Străuțiu 2000, p. 136; Mărculeț, Doboș 2007, p. 36-37; Mărculeț, Mărculeț 2011, p. 67-68; Bucur 2012, p. 291.

³ Apud Cosma 2011, p. 39.

⁴ Străuțiu 2000, p. 138; Cosma 2011, p. 44-45;

*neobservat, la Mediaș. O întreprindere periculoasă. O îndrăzneală imposibilă*⁵. Cu toată vremea nefavorabilă Bem și-a condus trupele peste câmpurile înghețate, pe cărări ascunse prin Limba, Ciugud, Gârbova, Tău, Roșia de Secaș, Cenade și Copșa Mică. În 15 februarie, un număr de 10-12.000 de oameni, având 14-16 tunuri și 15 care cu muniție, au pătruns – conduse de Bem însuși – în Mediaș. Bem a rămas în oraș câteva zile, pentru a-și trata o rană, dobândită în luptă. În 22 februarie era cucerită și Sighișoara⁶.

În urma acțiunilor de luptă împotriva forțelor conduse de colonelul Urban, din zona Bârgaielor (24-27 februarie), Bem s-a întors la Mediaș și a ocupat valea Târnavei Mari. Imperialii aveau intenția de a declanșa atacuri pentru a recuceri Mediașul, apoi Sighișoara. Urmau să ajungă la Târgu Mureș pentru a face joncțiunea cu trupele comandate de feldmaresal-locotenent Malkowsky, venit de la Bistrița⁷.

La începutul lunii martie a avut loc o confruntare între maghiari și austrieci, la Târnavă (Proștea Mare) apoi la Ighișu Vechi, fără a se decide de partea cui va fi victoria. Insurgenții au fost împinși spre Dumbrăveni, apoi spre Sighișoara. Trupele austriece au aflat de la prizonieri că dușmanul operează înspre partea de nord a Mediașului și a lăsat în oraș următoarele efective și artilerie: 3.000 lăncieri, patru escadroane și 12 tunuri. Datele obținute de la prizonieri au corespuns cu informațiile militare. După câteva atacuri, trupele habsburgilor reușesc să pună stăpânire pe orașul Mediaș, alungând luptătorii inamici din cetate (Fig. 1). Astfel, la data de 2 martie, Mediașul a fost eliberat din mâinile insurgenților. Austriecii nu au provocat pierderi importante inamicului⁸.

Din momentul respectiv, acțiunile de luptă s-au intensificat în zonă. Vom detalia o parte din confruntările desfășurate în zona Târnavei Mari și împrejurimi, cu secvențe de acțiuni militare, pe subunități.

În zilele următoare, a fost desemnat ca șef de stat major generalul maior Maroičić iar colonelul van der Nüll pentru a prelua comanda unei brigăzi, care a fost transferată la Sibiu, din armata Italiei, preluare care a

⁵ Apud Sozanski 1985, p. 13.

⁶ Cosma 2011, p. 45.

⁷ Cosma 2011, p. 45-46.

⁸ Heinrich 1957, p. 90; Străuțiu 2000, p. 138; Cosma 2011, p. 46.

urmat ofensivei planificate, cu trupele deja la dispoziția lor, la a căror conducere a fost desemnat generalul maior Kalliany, în locul feldmareșalului-locotenent Gedeon. Primul batalion al regimentului a rămas sub comanda maiorului Riebel⁹ și a fost inclus în brigada lui van der Nüll, de care mai aparținea batalionul de lăncieri și apărare terestră Sirkovich, batalionul 3 Leiningen și șase baterii de artilerie. Locotenentul Kernpotic și sublocotenentul Catariga (Kataroga)¹⁰ au primit ordin să urmeze brigada Stutterheim cu trupele lor. Pentru a înlătura posibilitatea ca din nord să pătrundă trupele care au operat la Târgu Mureș, comandantul a ordonat ofensiva generală asupra Mediașului și acolo, pe 3 martie, să atace direct și să distrugă forțele principale ale maghiarilor¹¹.

În urma ordinului de atac, brigada lui van der Nüll a primit dispoziție să dirijeze spre Blaj batalionul Leiningen, cu care să curețe zona de dușmani și la 3 martie să se reunească la Copșa Mare cu forțele principale. Maiorul baron v. Heydte a primit ordin să se deplaseze cu trupele de sub comanda sa, în 2 martie, până la Metiș, iar în ziua următoare la Alma, astfel ca în ziua atacului să cadă în spatele dușmanului. Brigada lui van der Nüll a pornit, în 1 martie, în marș până la Agârbiciu, unde a trecut pe lângă batalionul regimentului. În 2 mart, trupele au fost încartiruite la Frâua (Axente Sever). Avangarda a fost împinsă în partea stângă a Târnavei, în direcția Copșa Mică, unde erau situate avanposturile dușmane cu 600 infanteriști, un escadron de husari și o baterie de tunuri. Înainte de localitate, comandantul husarilor s-a ciocnit cu dragonii de Savoya. Surpriza i-a determinat să se retragă, în dezordine, spre Copșa Mică. Imediat, infanteria care urma avangarda, i-a ajuns din urmă și a trecut la atac pe linia frontului din sat și astfel dușmanul a pierdut Copșa Mică și a fost împins de dragoni și urmărit până spre singurul han aflat la Proștea Mare (Târnavă) făcând și 20 de prizonieri. În acel loc dușmanul a găsit adăpostul potrivit, de unde a declanșat un contraatac îndârjit împotriva avangărzii. A fost atrasă în atac și brigada, a cărei baterie a deschis focul și primul val de atac cu proiectile a

⁹ Ofițer al *Regimentului 1 grăniceresc român* de la Orlat.

¹⁰ Ofițeri ai *Regimentului* de la Orlat. Bucur, Lupea 2002, p. 27.

¹¹ Treuenfest 1890, p. 344.

lovit corpul de husari dușman care, lăsând în urmă cai și husari morți și răniți, a fugit mâncând pământul¹².

Dușmanul a părăsit hanul și, în josul străzii, a încercat să-și pregătească replierea. Mai târziu, dinspre Mediaș i-au sosit întăriri ajungând să dețină 5.000 de oameni, în timp ce brigada avea doar 2.000. Batalionul Sirkovich a ocupat hanul, apoi și-a dispus bateria de tunuri în strada dinspre Mediaș. Batalionul regimentului a fost dispus pe partea de sud a drumului iar pe partea cealaltă, batalionul Sirkovich cu dragonii, ca rezervă. A izbucnit o luptă îndârjită pentru cucerirea hanului, mau multe valuri de atac dușman fiind respinse. Dușmanul și-a îndreptat atacul principal, cu artileria rămasă, împotriva resturilor bateriei austriece care, după câțva timp, a simțit nevoia unei pauze, fiind împinsă o mică distanță înapoi. În acel moment, brigadierul cu rezerva rămasă la dispoziție din batalion, a declanșat un atac la baionetă pentru apărarea hanului, obligând la același lucru și pe dușman. Batalionul regimentului a fost parțial distrus de focul artileriei insurgenților, o parte a fost decimat de infanteria și cavaleria dușmană astfel că, la apusul soarelui, își pierduse speranța că va mai primi vreun sprijin. Dușmanul și-a reunit puterile pentru un nou atac dar, acest lucru, a înfuriat efectivele brigăzii care era, de la ora 12 într-un continuu efort de rezistență încât comandantul a dat ordin să se retragă pentru odihnă și să ocolească Copșa Mică. Dragonii de Savoya au acoperit retragerea, cu binecunoscuta lor bravură, și au respins mai multe atacuri dușmane până la Copșa Mică, trecând și de focurile apărătorilor cetății. Apoi, acoperirea marșului celor care se retrăgeau a fost preluată de brigada Stutterheim, care a respins atacurile maghiare. Nemaifiind urmărite de dușman, cele două brigăzi s-au retras până la Frâua și, pe timpul nopții, încercările dușmanului de a ataca avanposturile au fost respinse vreme îndelungată cu focuri de artilerie. Pierderile brigăzii au fost de 16 morți 84 răniți și patru dispăruți. Cele ale batalionului nu au fost specificate numeric. La Frâua s-a reunit detașamentul, detașat spre Blaj, cu brigada, după ce același detașament a fost alungat de acolo de dușman. Din același detașament au fost scoși, la începutul retragerii, 200 de oameni care, în aceeași zi, s-au întors la Frâua¹³.

¹² Treuenfest 1890, p. 344-346.

¹³ Treuenfest 1890, p. 346-347.

În timp ce corpul principal al armatei era ocupat pe direcția aceasta, maiorul Heydte a fost însărcinat ca, pe 1 martie la amiază, să descindă în Nocrich și de acolo să mășăluiască spre Mediaș. El a atins Ghijasa de Sus cu escadronul său de dragoni, prima companie din batalionul 51 și artileria și a direcționat cele trei companii rămase, ale batalionului, și cele două companii ale regimentului spre Metiș și garda națională din Sighișoara, către Moardăș. După ce a lăsat în urmă și ultimele trupe, marșul s-a continuat, în 2 martie, prin Metiș, către Alma, de unde se auzeau bubuiturile de tun din Copșa Mică. După ce coloanele au avut parte de o scurtă pauză, în Alma, s-a hotărât să se realizeze o mișcare de întoarcere a trupelor pentru a le scoate din bătaia focului, ceea ce a dat posibilitatea maiorului să le pună să-și gătească și să scoată șeile de pe cai. Imediat după pauză și-a pregătit trupa pentru a executa un marș forțat spre Copșa, unde luptau deja austriecii. Pentru că nu a mai fost nevoie de ajutor, trupele s-au întors la Frâua. Spre seară s-au retras și coloanele armatei spre Moardăș spre a se pregăti să atace dinspre Frâua spre Moșna. La Alma, ofițerul gărzii naționale a fost trimis să caute un loc pentru cartierul general, unde să se primească ordine pentru misiunile următoare¹⁴.

După ce, pe 3 martie, brigada de rezervă Uracea a intrat în Frâua, a ajuns și corpul armatei din nou pe drumul spre Mediaș, înainte de Copșa Mică, apărată cu efective reduse de dușman. Brigada de rezervă a fost atacată la ora 14.00. În urma luptei, dușmanul a pierdut poziția ce o ocupa și s-a retras cu grosul trupelor până la hanul care i-a fost poziție de apărare, de la Proștea Mare. Brigăzile conduse de van der Nüll și Stutterheim au fost dislocate de la Copșa Mică și dispuse în fața pozițiilor dușmane. La ora 15.00 a început un susținut tir de artilerie, declanșat de ambele tabere. Atacul a luat un curs hotărâtor în momentul în care infanteria austriacă, dispusă pe aripa dreaptă, a atacat flancul stâng al dușmanului și a ocupat înălțimea împădurită care a aparținut dușmanului. Întreaga linie dușmană s-a retras la întăriturile pregătite dinainte, dar au fost obligați de infanterie să părăsească și acele poziții. Acest lucru a dat posibilitatea brigăzii lui van der Nüll, dar și batalionului, să atace poziția centrală a dușmanului, la ora 17.00, pe care până atunci acesta a apărat-o cu foc susținut. Lupta a rămas indecisă până când căpitanul Herle a găsit o poziție favorabilă, de unde a

¹⁴ Treuenfest 1890, p. 347.

atacat dușmanul și a pornit un atac la baionetă care a determinat inamicul să se retragă mai aproape de Mediaș. Trupele maghiare au părăsit Mediașul noaptea și s-au retras prin Dumbrăveni spre Sighișoara. Corpul principal de armată a înregistrat 27 morți și 207 răniți. Insurgenții au avut: 100 morți, 360 răniți, 207 prizonieri, șase tunuri și două care cu muniție. După ce patrulele de recunoaștere au raportat că maghiarii au părăsit Mediașul, corpul de armată a pătruns în oraș, la ora 08.00¹⁵.

În timpul manevrei de pătrundere în oraș a corpului austriac, maiorul v. Heydte a hotărât, în 3 martie, să trimită ofițerii gărzii naționale să-și aducă trupele și să mărșăluiească spre Alma. Au mers spre localitate, dar înainte de a ajunge s-au confruntat cu rezistența dușmanului, care acționa sporadic, pe dealurile împădurite. În sprijinul celor două companii din Regimentul nr. 51, a fost trimis mai târziu, căpitanul Chicoș¹⁶ care a obligat dușmanul să se retragă spre Moșna. Acele ciocniri au avut drept urmare pierderea de către inamic a drumului de acces. După aceea, maiorul Heydte a modificat planul de atac, trimițând și garda națională condusă de ofițerul ei să realizeze un baraj de artilerie, poziționat dinspre Mediaș spre Moșna. Înălțimea pe care erau dispuse tunurile a fost protejată de trupele căpitanului Chicoș în așa fel ca celelalte trupe să aibă acces spre Alma. Era ora 13.00. Maiorul a hotărât să părăsească poziția expusă, unde erau dispuse efectivele sale, îndreptându-le spre Alma. Căpitanul Chicoș și-a ținut trupele gata de marș până când un țăran călare i-a adus un ordin a lui Nüll, scris pe o hârtie, în care se specifica să-și continue lupta spre Mediaș. Fiindcă au fost mai multe cazuri de trădare și nimeni nu cunoștea scrisul lui Nüll – și nici nu-l credeau pe țăran – după modul cum a decurs atacul în timpul zilei, spre Mediaș, maiorul s-a decis, împreună cu ofițerii săi, ca să evite o ambuscadă din partea dușmanului și să se retragă spre Metiș. Odată ajunși acolo, la ora 16.00, trupele s-au încartiruit, timp în care încă se abăteau asupra lor proiectilele tunurilor de la Mediaș. Precaut, ofițerul a plecat în marș, în câmp deschis, evitând drumurile. La căderea serii, trupele au fost obligate să rămână în Metiș¹⁷.

¹⁵ Treuenfest 1890, p. 348.

¹⁶ Bucur, Lupea 2002, p. 30-31.

¹⁷ Treuenfest 1890, p. 348-349.

Judecând după zgomotul făcut de tirurile de artilerie, care dădeau un curs favorabil atacului asupra Mediașului, maiorul Heydte a mărșăluit spre Alma, la 4 martie, cu coloanele sale. Ambele companii, una de grăniceri și un escadron de dragoni, au fost respinse din Alma spre înălțimile din Moșna. Companiile conduse de căpitanul Chicoș au găsit înălțimile din Moșna părăsite de dușman. Neîmpiedecați de rezistența inamicului, au ajuns, o jumătate de oră mai târziu, în sat, unde 15 soldați maghiari din ariergardă au fost făcuți prizonieri. Au aflat de la aceștia că acolo înnoptaseră numeroase trupe de infanterie, două escadroane și două tunuri, care au fost deplasate în acea dimineață, spre Richiș. Printr-o patrulă călare, a corpului principal de armată, apărută spontan, căpitanul Chicoș a luat legătura cu corpul de armată primind de aici vestea verificată a atacului reușit asupra Mediașului.

Maiorul Heydte nu s-a mai grăbit să urmărească dușmanul, spre Richiș, ci a lăsat la libera alegere a căpitanului Chicoș dacă să-l urmeze sau nu dinspre Moșna în direcția ordonată. Din partea acestuia nu a mai avut loc nici un fel de urmărire a dușmanilor din momentul în care corpul principal de armată a intrat în Mediaș. Acesta, prin patrula călare, a primit vestea că maiorul Heydte și-a dispus trupele dincolo de pozițiile de apărare ale insurgenților. Heydte a ajuns la Richiș unde a primit vestea despre marșul dușmanilor în direcția Biertan. Prin urmare, s-a pus în mișcare în acea direcție dar, înainte să ajungă acolo, a fost oprit de ordinul comandantului care cerea să oprească urmărirea și să aștepte noi ordine. Detașamentul care-l urma, al căpitanului Chicoș, a lăsat pe maior să facă pauză în Richiș. După masă, a apărut chiar van der Nüll la fața locului, pentru a se informa personal despre starea lucrurilor. Pentru că informațiile arătau că inamicul se retrage spre Sighișoara, dar până să ajungă acolo ar dispune și de posibile poziții întărite, corpul de comandă a hotărât să le încercuiască printr-un marș spre flancul sudic astfel ca să ajungă în spatele insurgenților și să le taie posibila primire de întăriri dinspre zona secuiască. Urmând această idee, pe data de 5 martie, s-a ordonat ca principalul corp al armatei să se deplaseze pe itinerarul Richiș, Agnita, Apold în timp ce Heydte ar fi venit pe drumul dinspre Mediaș spre Sighișoara, ca să blocheze drumul

pentru inamic, și apoi să preia drumul prin Ruja și Noiștat, să mășăluiască în urma brigăzii lui Nüll¹⁸.

Pe 6 martie a pornit batalionul lui Riebel, ca avangardă, în marș pe flancul Mediașului, spre Apold, în vreme ce maiorul Heydte aștepta în Biertan trupele lui Nüll, al cărui comandant era plecat să primească ordine de la Sibiu. Apoi l-a însărcinat pe maior să păstreze blocat drumul spre Mediaș, în 7 martie, iar pe 8 martie să urmeze brigada prin Valea Hârtibaciului. Din cauza drumurilor proaste, tunurile au rămas împreună cu brigada după ce, până în ziua aceea au reușit să mășăluiască, cu corpul principal, până la ascunzișurile din pădure. În acest timp batalionul din Regimentul 51 a fost detașat spre Șaroș pentru a bloca drumul spre Sighișoara. Corpul armatei a ajuns, în 6 martie, la Richiș, pe 7 la Agnita, pe 8 la Brădeni, în timp ce brigada lui Nüll a intrat în Apold pe partea sudică a Sighișoarei, unde și-a stabilit avanposturile, cu fața spre cetate¹⁹.

Maiorul Heydte era, în 6 martie, în ascunzătoarea din pădure. Aici a primit vestea despre prezența unor puternice forțe dușmane în Valea Târnavei, lângă Sighișoara până spre Daneș. Trupele maghiare erau destul de numeroase și au respins compania locotenentului Chicoș²⁰ până spre înălțimea împădurită de la Laslea. Acolo, acesta a obținut o vedere largă asupra văii Târnavei Mari. În acest timp, căpitanul Chicoș, cu compania sa, a ocupat avanposturile din fața ascunzătorii din pădure. În 7 martie, după micul dejun, maiorul Heydte și-a etalat trupele, după cum i se ordonase, spre Sighișoara. Heydte i-a ordonat căpitanului Chicoș să participe cu compania sa la întărirea înălțimii împădurite de la jumătatea drumului spre Laslea și să-l ajute pe locotenentul Chicoș ca să asigure, în caz de retragere, flancurile. Cu celelalte trupe, după ce a ajuns pe drumul spre Mediaș, a atins podul de la Hoghilag, alarmând trupele dușmane, aflate pe celălalt mal. Din cauză că era în inferioritate numerică, nu a trecut la atac. Pe terenul ocupat a aprins în timpul nopții mai multe focuri, determinându-l și pe Chicoș să facă același lucru pentru ca dușmanul să creadă că a primit întăriri de la corpul de armată austriac. Mișcarea trupelor s-a realizat către Sighișoara, unde au pătruns primele coloane, pe 8 martie la 03.00

¹⁸ Treuenfest 1890, p. 349-351.

¹⁹ Treuenfest 1890, p. 351.

²⁰ Bucur, Lupea 2002, p. 28-29.

dimineata, prin Iacobenii, în vreme ce căpitanul Chicoş cu compania sa, după ce a părăsit poziţia, a dirijat trupele gărzii naţionale prin pădure. Trecând prin Ruja, după o pauză de seară, a primit ordin să se retragă până la Stejăreni²¹.

În 9 martie, în dreptul localităţii Stejăreni, căpitanul Chicoş a unit trupele sale cu ale corpului principal de armată. Locotenentul Chicoş a ocupat avanposturile de pe valea Târnavei, anunţând comandamentul despre marşul unor subunităţi duşmane dinspre Sighişoara spre Mediaş. Această mişcare şi-a găsit explicaţia mai târziu. După ce, pe 8 martie, comandamentul maghiar a aflat despre retragerea austriecilor spre Brădeni şi a constatat sosirea trupelor principale în Apold, a luat decizia îndrăzneată să atace trupele care veneau dinspre Mediaş spre Sighişoara, care ocupaseră de mântuială drumul spre Mediaş şi să încerce să-i împingă spre Sibiu. Pe data de 9, la amiază, corpul principal al armatei maghiare, dispunând de mai puţine trupe în Sighişoara şi în jurul ei, s-a avântat în direcţia hotărâtă, spre Sibiu. Locotenentul Chicoş a fost anunţat de mişcarea acestor trupe din noapte, trupe duşmane care au ajuns la ora 10.00 în faţa Mediaşului şi au desfiinţat slaba apărare a oraşului, continuându-şi marşul, în zilele următoare spre Sibiu. Corpul austriac de armată a fost principalul vizat al acestor mişcări duşmane, chiar pe 9 dimineata, fiind întâmpinat de o mulţime de oameni care erau pe drumul de întoarcere acasă. Grosul trupelor imperiale a intrat în marş, în Brădeni şi a luat pauză în Apold pentru împărţirea de medalii pentru curaj echipelor din brigada lui Nüll. La ora 17.00 corpul a continuat marşul spre cetatea Sighişoarei. Brigada lui Nüll era în avangardă, în timp ce brigada lui Stutterheim şi Uracea, ca şi corp principal, urmau după ei. Un detaşament de dragoni a fost trimis în cercetare dar, numai după un sfert de oră, înainte de intrarea în oraş s-au ciocnit cu avanposturile inamicului²².

Detaşamentul de dragoni a aşteptat brigada lui van der Nüll, care a luat poziţii provizorii spre ora 20.00 dar, la căderea nopţii, avanposturile duşmane au dispărut, retrăgându-se în oraş şi de acolo si-au retras trupele spre Tîrgu Mureş. În Sighişoara, sursele de trai nu erau suficiente şi trupele lui Nüll s-au retras spre Laslea. Apoi au primit ordin să urmărească

²¹ Treuenfest 1890, p. 351-352.

²² Treuenfest 1890, p. 352-353.

dușmanul spre Daneș. În acea seară s-a executat ordinul dar, pe drumul spre Daneș s-au ciocnit cu husarii care erau pregătiți. Au ajuns în Daneșul deja incendiat, unde au bivouacat, chiar în ploaie și zăpadă. În 10 martie, la prima oră, corpul principal s-a retras spre Șaroș.

Maiorul Heydte a hotărât să se odihnească la Laslea. S-a trecut la odihnă. Dar a fost nevoie să elibereze locul pentru brigada lui Nüll și să-și mute trupele în pădure. Maiorul Heydte a primit, seara, ordinul să mășăluiască cu trupele sale spre Mediaș, ca avangardă. S-au trimis cercetași înainte care, evitând focul dușman, au așteptat până dragonii au încercuit locul, obligând dușmanul să se retragă spre Mediaș, timp de un sfert de oră, pe niște locuri înalte, fiind urmăriți îndeaproape de dragoni. Din cauza întunericii maiorul a oprit patrulele și mesagerii pe care dorea să-i trimită după care, în 12 martie, la răsărit, a atacat avanposturile dușmane din Brateiu fiind condus de un localnic, de la care a aflat că în Mediaș au ajuns patru batalioane dușmane și 10 tunuri, prin Dârlos. Executând un atac, trupele au ajuns în Brateiu împreună cu un detașament de dragoni, care a împins dușmanii de pe pozițiile lor. Când au deschis focul, li s-a răspuns cu șase tunuri dușmane al căror tir a reușit să lase trupele fără legătură cu corpul principal de armată. Lovit în flancul stâng, maiorul și-a retras trupele în spatele localității unde erau niște șanțuri făcute de apă, protejând în acest mod și retragerea dragonilor. Apoi au fost așezate, pe stânga, cele două companii de grăniceri, dragonii pe aripa dreaptă și batalionul 51, în centru. Dușmanii au acționat spre Brateiu, unde și-au așezat artileria, la ieșirile din localitate, executând foc, cu răspuns din partea tunurilor austriece²³.

Pe dealul stâng a apărut un batalion dușman, cu două tunuri. Batalionul 51, lovit în flanc, s-a retras protejat de trupele de dragoni, până la Șaroș, unde a aflat că principalul corp de armată a primit ordin de la maior să nu mai mășăluiască spre Mediaș. Acesta a luat-o spre Richiș prin Nocrich. Intenția maiorului Szabo era de a se uni cu coloana batalionului regimentului și de aceea a rămas să lupte pentru ocuparea Sighișoarei. De aceea coloanele au mășăluit, în aceeași zi, spre Laslea. În noaptea următoare maiorul a primit ordin să-și mute detașamentul spre Făgăraș, către Sibiu, despre care primise vestea că a fost ocupat de trupele conduse

²³ Treuenfest 1890, p. 353-355.

de Bem, și să facă joncțiunea cu trupele austriece concentrate acolo. Vestea despre ocuparea Sibiului a fost, din păcate, adevărată²⁴.

Pentru că Sighișoara a fost cucerită de trupele insurgenților iar dușmanul intenționa să atace Sibiul, armata imperială nu s-a mai îndreptat spre Mediaș – pentru a-l elibera – ci s-a grăbit, în dimineața zilei de 12 martie, să se deplaseze prin Richiș și Nocrich spre Sibiu. Întreaga cavalerie, ca avangardă, apoi brigada condusă de van der Nüll, au pornit în marș forțat spre capitala „Pământului Crăiesc”. Deși zăpada și ploaia au cauzat mari neplăceri trupelor, deteriorând drumurile, dârzenia și entuziasmul luptătorilor au triumfat. Cu mici pauze, trupele au ajuns seara în Moardăș unde s-au odihnit câteva ore, după un marș de 34 de ore. La data de 12 martie, ora 08.00, au ajuns la un km de Sibiu. Concomitent, a sosit vestea preluării, prin luptă, a Sibiului de către trupele generalului Bem. Acest oraș va rămâne ocupat de trupele insurgenților până la data de 22 iulie, când este preluat de trupele țariste, fără luptă. Rușii vor continua urmărirea și lupta cu ostașii lui Bem, care se retrăgeau prin Slimnic, spre Mediaș și spre Deva. Mediașul a fost eliberat de armata rusească, condusă de Alexander Nicolaevici Lüders²⁵, la data de 26 iulie 1849, iar Sighișoara la data de 31 iulie 1849 (Fig. 2)²⁶.

Bibliografie

- Barițiu 1889-1891 – G. Barițiu, *Părți alese din istoria Transilvaniei pre 200 de ani în urmă*, vol. I-III, Sibiu, 1889-1891.
- Bectitopyn 1849 – *Щипи офіцiалне*, în „Bectitopyn pomaneck”, XIII, București, nr. 56 din 16 iulie 1849.
- Bocșan, Leu 1988 – N. Bocșan, C. Leu, *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*, Cluj-Napoca, 1988.
- Bucur 2012 – Al. Bucur, *Dezastrele care s-au manifestat pe teritoriul județului Sibiu*, Brăila 2012.
- Bucur, Lupea 2002 – Al. Bucur, C. Lupea, *Ofițerii români din Regimentul 1 grăniceresc român de la Orlat*, Sibiu, 2002

²⁴ Treuenfest 1890, p. 355.

²⁵ Bectitopyn 1849, p. 221-222; Cosma 2009, p. 187-199; Cosma 2013, p. 317-318.

²⁶ Barițiu, 1889-1891, p. 603-604; Zagoriț, Constantinescu 1921, p. 31; Bucur 2012, p. 291

- Cosma 2011 – Ela Cosma, *Nouă luni în Transilvania (decembrie 1848-august 1849). Generalul József Bem în corespondență, proclamații, documente*, Cluj-Napoca, 2011.
- Cosma 2013 – Ela Cosma, *Planurile intervenției țariste în banat, sub comanda generalului Lüders (mai-iunie 1849)*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, LII, Supliment, 2013, p. 317-328.
- Heinrich 1957 – V. Heinrich, *Bate vântul din Tâlmăciu*, București, 1957.
- Makray 1871 – L. Makray, *Bauer őrnagy Bem tábornok főhadsegédének hagyománai*, Pesta, 1871.
- Mărculeț, Doboș 2007, V. Mărculeț, Al. Doboș, *Aspecte ale Revoluției române de la 1848-1849 la Mediaș*, Mediaș, 2007.
- Mărculeț, Mărculeț 2011, V. Mărculeț, I. Mărculeț, *Mediaș. Istorie, demografie, personalități*, Brăila, 2011.
- Mărculeț și colab. 2014a – V. Mărculeț, I. Mărculeț, Al. Doboș, *Aspecte ale organizării administrativ-militare a Transilvaniei în 1848-1949: prefectura Mediașului, octombrie 1848-ianuarie 1849*, în „Rezervistul sibian”, anul 1, nr. 1, ianuarie-martie 2014, p. 17-25
- Mărculeț și colab. 2014b – V. Mărculeț, I. Mărculeț, Al. Doboș, *Luptătorii medieșeni în vâltoarea revoluției de la 1848-1849*, în „Rezervistul sibian”, anul 1, nr. 3, iulie-septembrie 2014, p. 25-27
- Nistor, Marinescu-Frăsinei 1990, *Sibiu și ținutul în lumina istoriei*, vol. II, Cluj-Napoca, 1990.
- Onilov 2009 – Tatiana Onilov, *Armata operativă țaristă de intervenție în Imperiul Austriac și în Transilvania la 1849*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Barițiu» din Cluj-Napoca”, tom LIII, 2014, p. 243-258.
- Treuenfest 1890 – G. A. Treuenfest, *Geschichte des k. u. k. Infanterie-Regimentes nr. 46, 1762 bis 1850 erstes Siebenbürger Romanen-Grenz-Infanterie-Regiment nr. 16*, Wien, 1890
- Sozanski 1985 – *Desiderius von Sozanski, Die Feldzüge des polnischen Generals Josef Bem in Siebenbürgen in den Jahren 1848-1849*, în „Ungarn-Jahrbuch. Zeitschrift für die Kunde Ungarns und verwandte Gebiete”, München, 1985.
- Străuțiu 2000 – E. Străuțiu, *Sibiu între medieval și modern*, Sibiu, 2000.
- Zagoriț, Constantinescu 1921 – C. Zagoriț, Al. Constantinescu, *Însemnări istorice asupra orașului Sibiu și împrejurimi*, Sibiu, 1921.

Fig. 1. Lupta de la Mediaș, din 2 martie 1849 (Bocșan, Leu 1988)

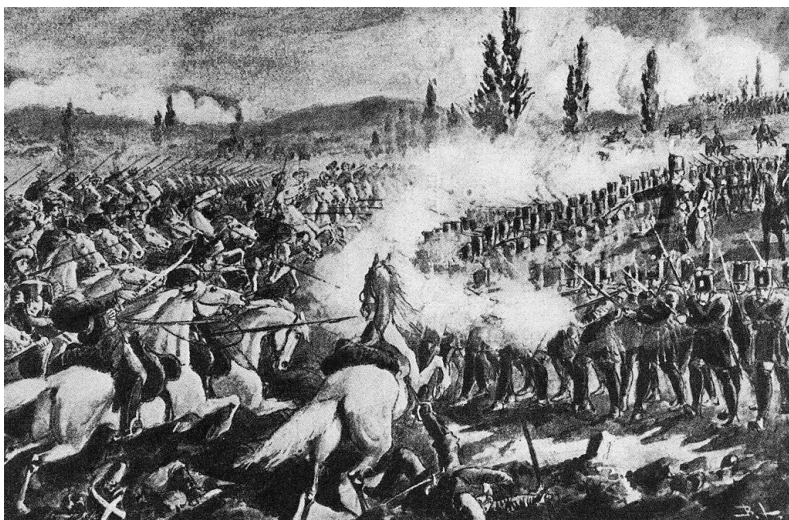

Fig. 2. Lupta de la Sighișoara (31 iulie 1849)

MAGNAȚII MEDIEȘENI MICHAEL AMBROSI ȘI SAMUEL KARRES, SPECULANȚI CU TERENURI ÎN TIMPUL REFORMEI AGRARE DIN 1921

Dr. Vasile Mărculeț

Dr. Ioan Mărculeț

Punerea în aplicare a reformei agrare din anul 1921 a creat posibilitatea ca, pe fondul unei legislații incoerente și a unor măsuri arbitrare de penere a ei în aplicare, să survină numeroase nereguli sau chiar abuzuri. Între asemenea neregulii s-a numărat și specula cu terenuri agricole, victimele acestor ilegalități fiind țăranii. Între persoanele implicate în asemenea activități ilicite, presa locală a vremii înregistrează și numele a doi magnați medieșeni: Michael Ambrosi, unul din marii proprietari de terenuri din zonă, și Samuel Karres, proprietatul fabricii de pielărie din Mediaș, implicați în speculă cu terenuri la Crăciunelu de Jos, județul Alba.

Între 30 martie și 11 mai 1924 ziarul *Unirea Poporului* din Blaj publica, sub semnătura unui Gheorghe Târnavăean, un număr de trei articole prin care prezenta afacerea ilicită, defavorabilă țăranilor din Crăciunelu de Jos, activitatea privind specula cu terenuri agricole a potentatilor medieșeni. Întrucât, până în prezent nu dispunem de alte informații privitoare la această oneroasă afacere – timpul scurt nu ne-a permis o documentare mai amplă – în cele ce urmează ne vom limita la a prezenta conținutul celor trei articole. Dincolo de unele accente naționaliste pe care le conțin, explicabile în contextul în care au fost realizate, cele trei articole prezintă o realitate dramatică existentă la Crăciunelu de Jos.

În primul articol, publicat în data de 30 martie 1924, intitulat *Moșia de la Crăciunel*, autorul prezintă geneza acesteia, situația ei la sfârșitul Primului Război Mondial și debutul afacerii în care s-au implicat magnații medieșeni Michael Ambrosi și Samuel Karres. Potrivit autorului articolului, la Crăciunelu de Jos erau înainte de Primul Război Mondial, alături de micile proprietăți ale unora dintre țărani, două moșii mari. Una dintre ele, de circa

30 jugăre (aproximativ 17 ha)¹, era proprietatea etnicului evreu Czitron. Acesta și-a vândut însă întreaga moșie țăranilor². A doua moșie, mult mai mare, l-a avut ca proprietar pe baronul Eugen Bánffy, care a lăsat-o moștenire fiului său Francisc (Ferencz). Geneza acestei moșii este pe scurt prezentată de autorul articolului. Acesta arată că baronul Eugen Bánffy dispunea inițial de vreo 200 de jugăre (aproximativ 112 ha), dar că folosindu-se de problemele țăranilor, a cumpărat loturile acestora, după care, cerând comasarea, „a primit o moșie întreagă într-o tablă clasa I de 2.358 jugăre și 662 stânjeni pătrați (aproximativ 1.321 ha)”³. Măsura a deschis calea unor grave abuzuri la adresa țăranilor. În urma comasării, baronul a primit pământ în vecinătatea satului, iar țăranii peste râul Târnavă, care nu avea pod, la câțiva km departe de sat. Mai mult, latifundiarul ungu a primit o pășune de 900 jugăre (504 ha), situată tot în apropierea satului, în timp ce țăranii au fost puși în posesia unei pășuni de 300 jugăre (168 ha), situată de asemenea peste râul Târnavă. Urmarea acestor măsuri, consemnează autorul articolului, „a fost, că bieții țărani au trebuit să-și vândă vitele, să le țină în grajd sau să le trimită cu bani mulți în pășunea baronului”⁴.

În contextul izbucnirii Primului Război Mondial, și a succeselor inițiale repurtate de Puterile Centrale, comunitatea săsească din Transilvania s-a gândit „să cumpere moșia baronului din Crăciunel și să facă o colonie nemțească”⁵. Ca urmare, în anul 1915, „banca săsească din Sibiu, Siebenbürger Vereinsbank, a cumpărat întreaga moșie a baronului Bánffy Ferencz. Au împărțit moșia în sute de părți, au tăiat locuri de casă, uliți și toate celea”⁶.

Înfrângerea Puterilor Centrale a spulberat visurile comunității săsești. În consecință, în anul 1919, pentru a evita pierderile financiare care se conturau în perspectiva imediată a aplicării reformei agrare, banca Siebenbürger Vereinsbank a vândut moșia din Crăciunelu de Jos magnatilor

¹ Un jugăr cadastral era egal cu 0,56 ha.

² Tămăvean 1924a, p. 1.

³ Tămăvean 1924a, p. 1.

⁴ Tămăvean 1924a, p. 1.

⁵ Tămăvean 1924a, p. 1.

⁶ Tămăvean 1924a, p. 1.

sași din Mediaș, Samuel Karres și Michael Ambrosi⁷. Totodată, pentru a salva aparențele, administratorii băncii „au mai vândut câteva părțile unor țărani bogați, care trebuiau să fie prinzătorii de fulgere în viscolul ce urma să vină”⁸.

În 30 iulie 1921 era adoptată *Legea pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*⁹. Potrivit prevederilor acesteia, erau expropriate moșiile mai mari de 50 jugăre cadastrale (28 ha) în zonele de munte, 100 jugăre cadastrale (56 ha) în părțile deluroase și 200-500 jugăre cadastrale (112-280 ha) la șes¹⁰.

Punerea în aplicare a Legii reformei agrare la Crăciunelu de Jos a fost însoțită de grave abuzuri. Acestea, împreună cu implicarea magnaților medieșeni Ambrosi și Karres își află prezentarea într-un nou articol, intitulat *Reforma agrară la Crăciunel*, realizat de Gheorghe Târnăvean și publicat în *Unirea Poporului*, nr. 14 din data de 6 aprilie 1924.

În momentul intrării în vigoare a reformei agrare, consemnează Gheorghe Târnăvean, situația demografică și economică a satului Crăciunelu de Jos se prezenta astfel: „Numărul vitelor cornute este cam 1.000, iar oi sunt peste 2.800”¹¹. Potrivit aceluiași autor, „în hotarul Crăciunelului sunt de tot 4.207 jugăre (circa 2.356 ha). Înainte de reforma agrară, din acestea jugăre 1.858 și 938 stânjani pătrați (aproximativ 1042 ha) ale țăranilor, 1113 jugăre și 750 stânjani pătrați (629,5 ha) e arător. Grădini sunt 43 jugăre 826 stânjani pătrați (24,4 ha), cositor 293 jugăre 184 stânjani pătrați (164, 15 ha), pășune 301 jugăre 1554 stânjani pătrați (169,18 ha), pădure 6 jugăre 1195 stânjani pătrați (4,16 ha), vii și altele cam 5 jugăre (2,8 ha). Așadar, țăranii din Crăciunel aveau peste 1.000 vite cornute și 2.800 oi, cam 301 jugăre 1554 stânjani pătrați pășune, din care numai 280 jugăre (157 ha) este pășune comună [...]. Din cei 2.000 de locuitori, abia câteva sute aveau pământ, majoritatea familiilor cu câte 3-4 membri au fost fără pământ, pentru că chiar de s-ar fi împărțit tot pământul, totuși numai 2 jugăre (c. 1,12 ha) ajungeau pe câte un locuitor. Se știe însă, că 194 jugăre 1045 stânjani pătrați (circa 109 ha) sunt interne și locuri pustii,

⁷ Târnăvean 1924a, p. 1.

⁸ Târnăvean 1924b, p. 1.

⁹ *Legea pentru reforma agrară*, pass.

¹⁰ *Legea pentru reforma agrară*, cap. 1, art. 8; Scurtu et alii 1982, p. 47.

¹¹ Târnăvean 1924b, p. 1.

apoi 43 jugăre 826 stânjeni pătrați sunt grădini, 5 jugăre pătrate vii, 301 jugăre pășune, apoi cele 1113 jugăre arător erau atunci în mâinile țăranilor de la care nu se ia pământul, prin urmare, ar fi rămas de împărțit 2.348 jugăre 662 stânjeni pătrați; pământul cumpărat de banca săsească din Sibiu de la baronul Bánffy. Acum chiar de s-ar fi împărțit tot acest pământ abia ar gi venit câte un îndreptățit 2-3 jugăre (1,12-1,7 ha)”¹².

Aflați într-o asemenea situație precară, țăranii din Crăciunelu de Jos s-au adresat autorităților solicitând împărțirea întregii moșii aflate în posesia familiilor Ambrosi și Karres. Motivele invocate de solicitanți în susținerea cererii lor au fost, în primul rând, de ordin juridic: „imobilele acestea fiind ale unei instituții de bancă, puteau fi expropriate în întregime; moșia fiind cumpărată de familiile Ambrosi și Karres în anul 1919, putea fi expropriată conform ordonanței Consiliului Dirigent, fiindcă vânzările de atunci aveau scop eludarea legii agrare”¹³.

Cererea țăranilor din Crăciunelu de Jos era perfect justificată de prevederile Legii pentru reforma agrară, care, la **Cap. I, Art. 8, Alin. a**, preciza că se expropiază „toate proprietățile rurale și extravilanele urbane aparținând tuturor persoanelor juridice, care urmăresc satisfacerea unui interes privat ca: bănci, societăți comerciale și anonime, comunitățile de avere, syndicatele profesionale, etc.”, iar la **Alin. c** că se expropiază „toate proprietățile rurale și extravilanele urbane care au fost vândute de bună voie sau prin licitație de la 1 August 1914 și până la promulgarea legii de față”¹⁴.

Sătenii din Crăciunelu de Jos și-au înaintat doleanțele Comisiei de aplicare a reformei agrare din Alba Iulia. Aceasta a considerat însă legale contractele băncii sibiene și, prin Hotărârea nr. 605/922, a respins cererile țăranilor. A contat foarte mult în luarea acestei decizii faptul că Michael Ambrosi susținea că „el vrea să facă din moșia sa «fermă model», pepinieră, școală de vie și câte toate. Și apoi a spus că moșia nu este numai a lui, ci a copiilor și neamurilor lui. Prin urmare, sunt mai mulți stăpâni, la fiecare rămâne moșie, că sunt plugari”¹⁵. Fundamentul acestei decizii l-a constituit un paragraf din **Cap. I, Art. 8, Alin. a**, care stipula că erau exceptate de la

¹² Tămăvean 1924b, p. 1.

¹³ Tămăvean 1924b, p. 1.

¹⁴ *Legea pentru reforma agrară*, cap. 1, art. 8, alin. a și c.

¹⁵ Tămăvean 1924b, p. 1.

expropriere „moșiile persoanelor morale private, înființate, și înregistrate încă înainte de 1 decembrie 1918, pentru culturi agricole sau industriale, întrucât și în prezent servesc acestui scop”¹⁶.

Decizia favorabilă primită din partea Comisiei de aplicare a reformei agrare i-a permis lui Michael Ambrosi să declanșeze o intensă speculă cu terenuri agricole. Potrivit autorului articolului, acesta și-a parcelat moșia și a început să vândă loturile respective sătenilor, la un preț de 60-80 de ori mai mare decât prețul de expropriere. Ambrosi, scrie autorul, „nu-și vinde moșia cu 500 lei jugărul, cum e prețul de la expropriere, ci cu 30.000 și 40.000 lei”¹⁷.

Prin reprezentanții lor, Vasile Comșa și alții, încă în 1922, locuitorii din Crăciunelu de Jos s-au adresat prefectului județului, deputatului și senatorului de Blaj solicitându-le să facă diligențele necesare pe lângă instituțiile în drept, ministerul de resort sau Parlament, pentru a se lua „în revizuire toată chestia moșiei de la Crăciunel”¹⁸. Finalizarea demersurilor locuitorilor din Crăciunelu de Jos s-a prelungit timp de circa doi ani, până în 1924. În acest an, Michael Ambrosi continua să vândă loturi din moșia sa, este adevărat la un preț mai mic decât înainte, respectiv cu 24.000 lei jugărul, ceea ce însemna totuși unul de la 30 până la peste 34 ori mai mare față de prețul oficial care era de 700-800 lei jugărul¹⁹.

În cel de-al treilea articol al seriei, intitulat *Izbânda țăranilor din Crăciunel*, publicat în „Unirea Poporului”, anul VI, nr. 19 din 11 mai 1924, Gheorghe Târnavăan prezintă tocmai finalizarea demersurilor țăranilor din Crăciunelu de Jos. La 5 mai 1924, Comitetul Agrar, care analizase cererile sătenilor și le găsise întemeiate comunica reprezentanților acestora, „Vasile Comșa și soții, delegații agrari ai comunei Crăciunelul de Jos, județul Alba Inferioară”, următoarea hotărâre: „Avem onoarea a vă aduce la cunoștință că comitetul agrar, deliberând asupra cererii de revizuire aflătoare la Dosarul nr. 89/922 Secția Transilvaniei, a locuitorilor din comuna Crăciunelul de Jos, prin Hotărârea nr. 290/924, se admite în parte cererile de revizuire ale locuitorilor și reformându-se hotărârea Comisiunii Județene Alba de Jos, nr.

¹⁶ *Legea pentru reforma agrară*, cap. 1, art. 8, alin. a.

¹⁷ Târnavăan 1924b, p. 1.

¹⁸ Târnavăan 1924b, p. 1.

¹⁹ Târnavăan 1924c, p. 1.

605/922, dispune: a) Validează cumpărările făcute de locuitorii muncitori manuali de pământ, până la 10 jugăre maximum (5,6 ha, n.n.), conform art. 4 punctul 2. b) Anulează în întregime lor, toate celelalte contracte de vânzare-cumpărare, care trec peste 10 jugăre cultivabile. c) Expropriază în folosul statului, pentru aplicarea împrumutării, suprafețele care făceau obiectul contractelor ce se anulează, având în vedere, că la 1 Decembrie 1918, aceste terenuri au aparținut Societății Siebenbürger Vereinsbank din Sibiu²⁰.

În baza hotărârii Comitetului Agrar, toate contractele de vânzare-cumpărare pentru suprafețe mai mari de 10 jugăre (5,6 ha), încheiată de banca sibiană cu terți, erau anulate. Magnaților medieșeni Michael Ambrosi și Samuel Karres le era expropriată întreaga moșie și via, urmând a fi despăgubiți la prețul din anii 1908-1913. Potrivit autorului articolului, țărani, care primeau pământ, urmau să plătească suma de 700-800 lei jugărul, față de 24.000 lei jugărul, cât li se ceruse de foștii proprietari celor care intenționau să cumpere pământul pus în vânzare²¹.

Conform aceleiași surse, la data publicării celui de-al treilea articol, situația mțăranilor era rezolvată. Potrivit autorului, se mai aștepta doar „sosirea consilierului agricol și a comisiunii locale, care să se apuce de exproprierea pământului slobozit”²².

Încheiem cu precizarea că, foarte probabil, în urma aplicării Hotărârii Comitetului Agrar din 1924, în baza *Legea pentru reforma agrară*, Michael Ambrosi a rămas la Crăciunelu de Jos cu mai multe parcele de 10 jugăre, ceea ce i-a permis să-și refacă parțial moșia²³. Numai așa se explică faptul că în perioada interbelică, pe locul numit „Pojorâta”, el a plantat o suprafață de 20 ha cu viță de vie nobilă, cu respectarea tuturor normelor agrotehnice aflate în vigoare²⁴. Plantația cu viță de vie a lui Michael Ambrosi avea să constituie nucleul mării ferme viticole și a școlii de viță, care se va dezvolta după Al Doilea Război Mondial.

²⁰ Tămăvean 1924c, p. 1.

²¹ Tămăvean 1924c, p. 1.

²² Tămăvean 1924c, p. 1.

²³ Cf. Stier 2002, p. 57, 66, 188, 198.

²⁴ Mărculeț, Mărculeț, Leluțiu 1997, p. 94.

Bibliografie

- Legea pentru reforma agrară – Legea pentru reforma agrară din Transilvania, Banat, Crișana și Maramureș*, în „Monitorul Oficial”, nr. 93, din 30 iulie 1921.
- Mărculeț, Mărculeț, Leluțiu 1997 – V. Mărculeț, I. Mărculeț, Șt. E. Leluțiu, *Crăciunelu de Jos. Istorie-Natură-Societate-Economie*, Alba Iulia, 1997.
- Scurtu (coord.) 1982 – I. Scurtu (coord.), *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, București, 1982.
- Stier 2002 – Anne Stier, *Imagini din viața bunicului meu Michael Ambrosi. Din perspectiva mea / Lebensbilder meines Großvaters Michael Ambrosi*, în vol. *Mediaș - Pagini de istorie (1267-2002) / Mediasch – Blätter aus der Geschichte (1267-2002)*, Mediaș, 2002, p. 54-71; 185-204.
- Târnăvean 1924a – Gh. Târnăvean, *Moșia de la Crăciunel*, în „Unirea Poporului”, VI, 1924, 13, p. 1.
- Târnăvean 1924b – Gh. Târnăvean, *Reforma agrară la Crăciunel*, în „Unirea Poporului”, VI, 1924, 14, p. 1.
- Târnăvean 1924c – Gh. Târnăvean, *Izbânda țăranilor din Crăciunel*, în „Unirea Poporului”, VI, 1924, 19, p. 1.

HERMANN OBERTH ȘI SERVICIILE SECRETE*

Ion Mihai Ionescu

NKVD pe urmele lui Oberth la Berlin și Mediaș.

Hermann Oberth, Wernher von Braun și Walter Dornberger sunt nume care se identifică cu istoria rachetelor germane și mai târziu americane. Ne vom opri asupra personalității sasului Hermann Oberth, profesor de fizică și matematică între anii 1925 – 1938, la Liceul „Stephan Ludwig Roth” dar și precursor genial în domeniul rachetelor. La 23 iulie 1930, istoria aeronauticii consemnează primul experiment reușit în domeniul rachetelor când motorul conic *Kegeldüse* proiectat de Oberth, în ciuda dificultăților de pornire provocate de o vreme nefavorabilă, va funcționa timp de 96,5 secunde cu un vacarm asurzitor.

Viteza de ejeecție a acestei rachete minuscule cu o încărcătură maximă de 7,7 kilograme a atins 756 m/s¹. Erau rezultate primare, dar au fost suficiente pentru a reabilita pe plan științific în Germania, racheta cu carburant lichid dovedindu-i valabilitatea. Așa cum ne-a demonstrat în două emisiuni, în 2003, la „Dosarele Istoriei”, și, în 2007, la „În Linia Întâi”, la NOVA TV, biograful autorizat al savantului, dr. Hans Barth, inedit este faptul că de cercetările lui Oberth din Germania, s-au arătat interesate și serviciile secrete, în special NKVD, viitor KGB – serviciul de spionaj sovietic². Prin agentul lor din Berlin, Alexandr Borisovici Scherschevski legendar ca

* Prezentul articol a apărut inițial sub o formă prescurtată în 2015 pe site-ul NOVA TV http://www.novatvmedias/in_dialog_cu_valorile/jimmy_ionescu/despre_oberth_si_serviciile_secrete iar ample informații și fragmente din dialogul purtat, la NOVA TV cu Hans Barth biograful oficial al lui Hermann Oberth au fost reluate din studiul semnat Jimmy Ionescu „Centenarul unui geniu solitar: Hermann Oberth, Mediaș 27 – 28 mai 1994” în special capitoul: „Dr. Faust al lui Hitler ?” în volumul bilingv *Contribuții la istoria orașului Mediaș / Beiträge zur Geschichte der Stadt Mediasch*, volum îngrijit de Helmuth Julius Knall, Ed. Crisserv, Mediaș, 2006, p.196-232.

¹ Barth 2003, p. 2.

² Hans Barth, alături de cdor. Mircia Țiplea, în emisiune TV *Dosarele Istoriei* realizată de Jimmy Ionescu, înregistrare pe bandă video Romania Cable System (actuala NOVA TV), durata 72 minute, 29 mai 2003.

emigrant rus fugit de revoluția bolșevică, NKVD a pus mâna pe planurile de execuție a motorului de rachetă conic. Cum s-a întâmplat acest lucru? Hermann Oberth având nevoie de ajutor la construcția rachetei a dat un anunț în ziar căutând desenatori și proiectanți tehnici. Primul care s-a prezentat a fost rusul Schershevski, cunoscut oarecum după publicarea unei cărți de popularizare în Germania. Oberth îl angajează cu sarcina de a corecta șpalturile celei de a doua cărți aflate la tipar la editura „Oldenbourg” din München. Ca bun desenator tehnic, spionul NKVD devine în același timp și cel care efectuează toate desenele de execuție.

Lubianka - Moscova: fostul sediu al NKVD/ MGB/ KGB actual FSB acolo unde au ajuns rapoartele lui Alexandr Schershevski despre cercetările lui Hermann Oberth.

În urma cercetării lui Hans Barth în 1993, când o parte din fostele arhive ale NKVD/KGB de la Moscova au fost făcute publice, s-au descoperit nu mai puțin de 32 de rapoarte, cu date și desene exacte privind cercetările și experiențele lui Hermann Oberth, printre care și proiectul original al camerei de ardere *Kegeldüse* dar și notații despre noul fenomen tehnic denumit de Oberth „*autoruperea picăturilor de combustibil în procesul arderii*” toate sustrate de „*emigrantul rus*” Alexandr B. Schershevski, rezident al serviciului de informații sovietic NKVD în Germania.

Dr. Hans Barth menționează că în luna februarie 1932, în perioada când Oberth predă la Gimnaziul Evanghelic (actualul Liceu Teoretic)

„Stephan Ludwig Roth”, a fost vizitat la locuința sa din Mediaș, de un alt agent sovietic NKVD care s-a recomandat drept Wladimir I. Kubin (evident un nume de cod). Acesta i-a făcut o ofertă oficială atractivă dacă se mută cu familia în URSS pentru a continua cercetările în domeniul rachetei: condiții deosebite, o reședință somptuoasă și nu în cele din urmă un salariu pe măsură. Hermann Oberth a declinat oferta - cum nota și istoricul Helmuth J. Knall³ - ca de altfel și zece luni mai târziu, când a primit vizita aceluiași emisar al Moscovei, agentul NKVD Wladimir I. Kubin. Transpunerea teoriei în practică, începută de Oberth la Berlin între 1928 - 1930, este dusă mai departe, după reîntoarcerea sa la Mediaș, de asistenții lui. La 27 septembrie 1930 se inaugurează la Berlin – Reinickendorf, primul centru de lansare a rachetelor de tip modern. *Raketenflugplatz* (rachetodromul) va fi condus în anii '30 de foștii asistenți ai lui Oberth, Rudolf Nebel, Klaus Riedel și von Braun.

Aici în 1931 Johannes Winkler utilizează parașuta, altimetrul și chiar camera de luat vederi portabilă pentru a filma diversele faze ale zborului rachetelor de încercare. Notorietatea publică a rachetodromului va duce la intervenția Ministerului de Război, care în noiembrie 1932 prin șeful noului înființat Birou al Reichswehrului pentru aparate balistice, căpitanul Walter Dornberger îi va convinge pe Wernher von Braun, Walter Riedel și Kurt Wahnke să lucreze pentru centrul de experimentări al armatei de la *Kummersdorf-Vest* care va deveni astfel primul centru militar de rachete din lume⁴.

În 1934, Wernher von Braun se pregătea să susțină la Universitatea „Friederich Wilhelm” din Berlin teza de doctorat în fizică aplicată intitulată: *„Contribuția teoretică, constructivă și experimentală privind construirea rachetelor cu combustibil lichid”* armata a insistat ca teza sa să fie declarată, secret de stat. Mai târziu Wernher von Braun va recunoaște implicit și rolul lui Oberth în această teză. *„El (H.Oberth) a fost primul care în legătură cu ideea unui zbor cosmic real, a pus mâna pe rigla de calculat, elaborând concepte și proiecte pe bază de calcule numerice”*⁵. Pe de altă parte, neînțeles nici de industriași și nici de unii savanți germani

³ Knall 2004, p. 84.

⁴ Debuchy 1988, p. 29-30.

⁵ Barth 2001, p. 53.

din perioada interbelică care îi reproșau farsa publicitară a simulării lansării unei rachete necesară propagandei filmului „*Femeia în lună*”,⁶ Hermann Oberth s-a reîntors în România unde și-a brevetat invenția sa la Oficiul român de invenții de la București. În urma unei audiențe la regele Carol al II-lea primește aprobarea de a experimenta în atelierele Școlii Tehnice de Aviație din Mediaș, invenția sa, începând să construiască modele funcționale de rachete cu combustibil lichid. Neobișnuit de îndrăzneț Oberth nu ezită să recurgă la amestecuri primejdioase pentru alimentarea propulsorului rachetelor ca alcool, metan, benzen și oxigen lichid. În 1935 lansează la Mediaș o rachetă experimentală cu propergol lichid și proiectează o alta cu combustibil solid ghidată prin radio⁷.

Acestea rezolvau, printre altele, problema vidului la altitudinile înalte pe baza propriului oxigen. Într-o scrisoare datată 24 decembrie 1948, adresată lui Willy Ley, profesorul Oberth menționează: „*Pe lângă activitatea mea didactică, mai făceam încercări cu rachete mai mici și în anul 1935 am reușit într-adevăr să lansez cu succes prima mea rachetă cu combustibil lichid*”⁸. Această reușită este amintită de Hermann Oberth și pe când lucra ca inginer consultant la Institutul Militar din Berna și la Oberried în Elveția, într-un raport din 1950.

În cadrul emisiunii *Dosarele Istoriei* în care a fost prezentat și un minidocumentar „Deutsche Welle” preluare Tele 7 ABC, Dr. Hans Barth considera că școala inițiată de Oberth în Germania, la care s-au format Nebel, Riedel și von Braun a făcut posibilă experiența Peenemünde, primul centru de cercetare, de proiectare și execuție în serie a rachetelor de tip modern *Aggregat 4 (A4)* cunoscute și sub denumirea de *V2*. Această școală urma să joace un rol direct în dezvoltarea ulterioară a tehnicii rachetelor și a zborului cosmic imediat după al Doilea Război Mondial, mai ales în SUA și URSS. După cum se cunoaște, profesorul sas Hermann Oberth, cu pașaport românesc a devenit cetățean german sub pseudonimul Fritz Khan și a lucrat în cadrul unor contracte de cercetare derulate la Institutul Politehnic din Viena (1938 - 1940) și cu cel din Dresda (1940-1941) aflate sub acoperirea

⁶ Date inedite despre filatelica Oberth și cu privire la simbolul “Femeii în lună” imprimat pe rachetele *Aggregat 4/ V2* vezi ing. Liviu Pintican în talk-show-ul “În Linia Întâi” din 5 mai 2015, durata 48 min., realizator Jimmy Ionescu, arhiva NOVA TV.

⁷ Țiplea, Trifa 2012, p. 23.

⁸ Barth 2001, p. 52.

„umbrelei” Wehrmacht-ului, armata celui de-al Treilea Reich. În 1941, Oberth ajunge la Centrul de cercetări al armatei germane de la Peenemünde unde va lucra la proiectul rachetei Agregat 4 (A4) sau V2.

Intelligence Service monitorizează activitatea lui Hermann Oberth. Mai multe informații militare ultrascrete anterioare au semnalat activitatea lui Hermann Oberth pentru Wehrmacht. Astfel în noiembrie 1939, sosea din Haga (Olanda) un raport, la serviciile de informații cehe refugiate în Marea Britanie expediat de un spion purtând numele de cod *Voral*, dar cunoscut de Biroul 2 cehoslovac sub indicativul A. 54. Iată raportul său informativ nr. 26: *„Tot despre noua armă secretă împotriva Angliei. Ascultând o convorbire între șeful Abwehr-ului la Praga și responsabilul Secției 3 Contraspionaj de la Berlin se pare că este vorba de un fel de torpilă aeriană. Deocamdată precizia tirului nu este corespunzătoare”*⁹.

O altă informație a lui A. 54 (pe numele său real Paul Thümmel, ofițer în cadrul serviciului de informații al armatei germane Abwehr) preciza că *„un român de origine germană, pe nume Oberth, lucra pentru Wehrmacht în apropiere de orașul Stettin, în Pomerania, la realizarea unei rachete în greutate de 30 de tone cu o rază de acțiune de 260 kilometri”*¹⁰. Această notă remisă în luna mai 1940 secției MI6 din cadrul Secret Intelligence Service (SIS), n-a suscitat nici un comentariu deoarece Anglia se afla în plin război pe teatrul de operații din Franța. Abia în decembrie 1942, nota informativă este interpretată, declanșându-se astfel bătălia pe frontul secret al armelor V2, iar MI6 obține mai multe date despre dimensiunea armei, încărcătura explozivă și raza ei de acțiune. Toate mesajele aveau ca termen cheie, locul secret unde se produceau aceste rachete: Peenemünde.

Decriptările sistemului ULTRA a codurilor militare „Enigma” utilizate de armata germană, menționau tipul rachetei: *Agregat 4 (A4)* în timpul lansării cu succes care a avut loc în 3 octombrie 1942 și va fi produsă în serie, începând cu anul 1944¹¹. Mai târziu, ministrul Propagandei celui de-al Treilea Reich, Joseph Goebbels a botezat-o cu numele oficial V2

⁹ Jedlicka, Amort 1969, p. 21.

¹⁰Jedlicka, Amort 1969, p. 22.

¹¹ Ionescu 2006, p. 198.

prescurtarea de la *Vergeltungswaffe 2* (Arma de represalii nr. 2). Aceasta era prima rachetă balistică din istoria militară care va atinge o altitudine de 90 kilometri, depășind astfel granița stratosferei terestre și distanțele de zbor de peste 300 de kilometri¹². Generalul Walter Dornberger, relatează în cartea sa „V2” momentul acestei prime lansări, într-o zi de miercuri, 3 octombrie 1942, la ora 16 la Peenemünde-Est unde a participat și profesorul Oberth. *„Racheta părăsi solul cu o accelerație apropiată de cea a unei pietre în cădere liberă, purtată de jetul său gazos, ridicând un enorm vârtej de praf. Se ridică drept în sus ca o săgeată, însoțită de un bubuit de tunet. Timpanele spectatorilor vibrau sub forța undelor de șoc. Ea depăși de două ori viteza sunetului, lăsând în urmă o trenă lungă de chiciură, fenomen de condensare pe care nu-l prevăzuse nimeni. La prima vedere s-a crezut că era vorba de o explozie. Aparatul se plasă însă pe o traiectorie ascensională oblică de 45°. După exact 57,8 secunde propulsorul se opri. Zborul continuă cu viteza atinsă. Minutele păreau o eternitate pentru responsabili experiențelor. La 4,56 de minute de la lansare, A-4 cădea în mare la 4 kilometri de obiectivul aflat la 192 de kilometri de la punctul de plecare, după ce atinsese altitudinea fabuloasă de 90.000 de metri”*. O dată surpriza depășită, bucuria cuprinde asistența.

Se felicitau cu toții. Dornberger, Zanssen și chiar severul colonel Stegmaier, directorul militar al bazei, aveau lacrimi în ochi. *„În acel moment un bărbat înalt și uscățiv, se desprinsese din penumbra culoarului care ducea spre postul de observație. Pe fața lui oacheșă, subliniată de o mustață fină, tuciurie, se citea emoția. Era profesorul Hermann Oberth. Venea să felicite la rândul său pe promotorii rachetei. Visul lui, vechi de douăzeci de ani se concretizase în sfârșit”*¹³. Totuși rolul lui Oberth în construirea rachetelor V2 nu a fost unul primordial. Mai mult a avut sarcini secundare fiind întrebuințat succesiv pentru cercetările asupra programului A-9/A-10, apoi la sufleria supersonică.

În 1943 este detașat la Centrul de experimentări în domeniul rachetelor antiaeriene de la Wittenberg pe Elba pentru a-și realiza în sfârșit vechea sa idee – racheta pe bază de nitrat de amoniu. Centrul de la Wittenberg alături de fabrica de explozibili Westfalia-Anhalt S.A. din

¹² Irons 2002, p. 161.

¹³ Debuchy 1988, p. 67-68.

Reinsdorf au colaborat cu Luftwaffe și Wehrmacht până la sfârșitul războiului pentru perfecționarea obuzelor speciale și a rachetelor antiaeriene „Wasserfall” (Cascada) și „Schmetterling” (Fluturele). Dintre toate rachetele antiaeriene experimentate în Germania în timpul celui de-al doilea război mondial, „Cascada” a fost fără îndoială cea mai redutabilă. Având o lungime de 7,84 metri și un diametru de 88 centimetri, „Cascada” era o variantă A-4 prevăzută cu o cârmă în jet și o alta în aer. Propulsorul său de opt tone de pulbere putea funcționa 41 de secunde cu o viteză de ejectare a gazelor de 1900 m/s¹⁴. Rachetă antiaeriană și nu strategică, prototipul „Cascada” trebuia menținut gata de zbor de unde imposibilitatea de a utiliza oxigenul lichid, un produs prea volatil.

S-a recurs la soluția Oberth: acidul nitric a devenit drept oxidant iar visolul carburant. Substanțele hipergole erau conduse într-o cameră de combustie cu ajutorul azotatului comprimat, unde se aprindeau amestecându-se. Această simplificare a sistemului de alimentare a permis renunțarea la turbopompe. Teleghidată succesiv cu rezultate mediocre cu ajutorul unui fascicul-ghid, începând din 1945, cu ghidajul-radio, completat de un ecou-radar „Cascada” putea să ridice probleme serioase aviației aliate dacă ar fi avut timp să fie pusă în funcțiune. Germania a fost lipsită astfel de o armă eficientă, singura, alături de avioanele de vânătoare cu reacție ME-262, care putea stopa distrugerile sistematice a orașelor germane de către bombardierele Aliaților.

Pe de altă parte biograful oficial a lui Oberth, Hans Barth invitat alături de Erna Roth-Oberth în emisiunea „În Linia Întâi” de la NOVA TV¹⁵ din 28 iunie 2007, consideră inutilă construcția a 6.000 de rachete strategice, pe atât de dificilă, complexă dar și costisitoare, care a condus în mod sigur la slăbirea producției de război naziste, lucru confirmat, de altfel după război de memoriile lui Winston Churchill, premierul guvernului englez și de Albert Speer ministrul Reichului pentru producția de război! Rachetele V2 au început să se producă din mai 1944 în fabrica subterană de la Mittelwerke din munții Harz, prin muncă silnică susținută.

¹⁴ Ripley 2003, p. 149 - 162.

¹⁵ Barth, Hans invitat alături de Erna Roth-Oberth în cadrul emisiunii „În Linia Întâi” în dialog cu Jimmy Ionescu, înregistrare bandă video , 28 iunie 2007, durata 56 min, arhiva NOVA TV.

Racheta, care era supersonică și împotriva căreia nu exista apărare, a fost gata de lansare în septembrie 1944. Primele V2 au fost lansate de la o instalație din apropiere de Haga din Olanda și au lovit, fără avertizare, pe 8 septembrie 1944 aproape simultan suburbia Chiswick în vestul Londrei și Pandoon Wood, lângă Epping la est de Londra. Fiecare rachetă transporta o încărcătură de o tonă de exploziv. În explozia de la Chiswick au murit trei oameni și șaptesprezece au fost răniți. Între acea dată și 27 martie 1945 au mai căzut 1045 de rachete V2 (în medie cinci pe zi) omorând 2700 de londonezi. Mai mult de 900 de rachete V2 au fost lansate la sfârșitul lui 1944 asupra orașului Anvers. Dacă Hitler avea de gând să înfrângă Marea Britanie cu aceste arme ale terorii, acest lucru, era o iluzie. Din punct de vedere al germanilor efortul vast și ingeniozitatea risipite pentru crearea rachetei V2 erau iraționale prin motivările pe care la aveau. Interogat după război, feldmareșalul Erhard Milch, adjunctul lui Hermann Göring, la Luftwaffe a spus: „*Motivul principal pentru care în producția rachetelor V era implicată atâta forță de muncă era că oamenilor li se făcuseră promisiuni despre niște arme miraculoase și acum ei dorea să se țină de cuvânt într-un fel sau altul*”¹⁶.

Același motiv a fost invocat și de șeful producției aviatice dr. Karl Frydag: „*V2 fusese realizată din cauza efectului de propagandă și acesta a fost un lucrul stupid. Speer ministrul înarmării, a spus că scopul rachetelor V era să «răspundă atacurilor nocturne britanice, prin ceva similar, fără bombardiere scumpe și fără pierderi». Motivul principal, însă, era cel psihologic pentru beneficiul poporului german*”¹⁷. Drept rezultat programul rachetelor V1 și V2 s-a dovedit inutil, având în vedere resursele și capacitatea industrială limitate ale celui de-al Treilea Reich, un simbol perfect al urmării de către regimul nazist a scopurilor iraționale cu mijloace tehnocrate, raționale. Ce se întâmplă însă cu Hermann Oberth la sfârșitul războiului?

Prin intermediul unei călătorii de serviciu, acesta ajunge de la Reinsdorf, în localitatea bavareză Moosburg, din sudul Germaniei, așa cum la Obermmergau în Bavaria Superioară vor ajunge Wernher von Braun cu cei mai apropiați colaboratori ai săi de la Peenemünde, printre care fratele

¹⁶ Irons 2002, p. 161.

¹⁷ Wegener 1996, p. 32.

său Magnus, Dieter Huzel și Bernhard Tessmann, cei care au ascuns într-o mină de fier la Dörnten, arhivele în greutate de 14 tone ale rachetei balistice V2. În 25 aprilie 1945, von Braun și colaboratorii săi se predau unei patrule americane din divizia 44 infanterie.

OSS declanșează operațiunea „Agrafa”. Oberth ajunge și el într-un Special Detention Camp, fiind internat două luni la Regensburg, apoi în castelul Grand-Chesney lângă Paris și la Burg Kronberg în munții Taunus. În august 1945, Hermann Oberth este eliberat de americani și își fixează noul domiciliu lângă Nürnberg, la Feucht. Între timp, serviciul secret american OSS (viitoarea Central Intelligence of Agency - CIA) a declanșat operațiunea cu numele de cod *Overcast* („Întunecare”) devenită ulterior *Paperclip* („Agrafa”), prin care cei mai buni specialiști, oamenii de știință și ingineri germani împreună cu familiile lor au fost transferați în Statele Unite pentru a-și continua cercetările.

Astfel o unitate condusă de col. Holger N. Toftoy, șeful Departamentului Rachete din cadrul Pentagonului, a reușit să imbarce cu destinația SUA peste 100 de rachete A-4 gata montate și întreaga arhivă V2, înainte de sosirea rușilor la Nordhausen. La 29 septembrie 1945, avangarda specialiștilor germani ai rachetei condusă de discipolul lui Oberth, Wernher von Braun, debarcă la Boston. La proiectul *Overcast* au luat parte Serviciile Secrete MI6 și OSS supervizate de ofițeri științifici britanici și americani (francezii și rușii aveau și ei planurile lor) al căror scop era să pună mâna pe orice plan sau produs tehnologic, ingineri și oameni de știință implicați în efortul de război al celui de-al Treilea Reich.

De altfel obiectivul goanei după prada de război și a tehnologiei germane fusese anunțat de secretarul american pentru comerț Henry A. Wallace care declara în 1945 că *„aducerea celor mai importanți oameni de știință germani în țară (SUA - n.n.) pentru avansarea științei și tehnologiei noastre este înțeleaptă și logică. Se știe că sub controlul nostru se află acum oameni de știință ale căror contribuții, adăugate la ale noastre, vor împinge știința până la granițele cunoștințelor științifice pentru binele întregii națiuni”*¹⁸. Americanii se întreceau acum cu britanicii, rușii și francezii în „transferul” de tehnologie germană, trimițând unități de spionaj și comando

¹⁸ Cornwell 2004, p. 411- 412.

în zonele lor de control, frecvent încălcându-le și recurgând la violență pentru a obține ceva valoros. Astfel, rușii au demontat toate fabricile din Germania și le-au transportat împreună cu aproape 5.000 de ingineri, tehnicieni și muncitori de înaltă calificare în URSS. Din partea Armatei Roșii, generalul Serghei Koroliov viitorul părinte al „bombei atomice” sovietice împreună cu NKVD-ul au monitorizat toate aceste operații de rapt economic și militar. Ajutați de britanici, americanii conduși de Col. Holger N. Toftoy, șeful Departamentului Rachete din cadrul Pentagonului, au ambarcat spre SUA rachete V1 și V2 și toate piesele de schimb pe care le-au capturat. Colonelul Toftoy a fost cel care a condus începând cu 27 mai 1945 această operațiune de recrutare în serviciul Ministerului de Război al SUA prin care 127 de savanți în frunte cu von Braun, 100 de rachete A-4 gata montate și capturate din fabrica subterană Mittelwerke de la Nordhausen, înainte de sosirea rușilor și a întregii arhive V2, păcălindu-i pe englezi, ceea ce a permis armatei americane să compenseze douăzeci de ani de întârziere și să o ia înaintea Germaniei ¹⁹.

Racheta era fără îndoială arma viitorului care urma să mute artileria grea la muzeu! Americanii au preluat un întreg tunel aerodinamic supersonic din Bavaria, un submarin *U-boote* model XXIII de 3.000 de tone care avea două serii de turbine pentru propulsie și un sistem avansat de navigație, diferite tipuri de avioane, inclusiv prototipul cu reacție și avioane cu rachete tip *Arado 234 „Blitz”, Heinkel He178, Dornier Do 335 V1, Messerschmitt Me 163 B-Komet și Blohm und Voss Bv 143* superioare ca performanțe de zbor primului avion cu reacție *Me 262 Düsenjäger*s utilizat de germani în 1944²⁰. La 29 septembrie 1945 avangarda specialiștilor germani ai rachetei condusă de profesorul Wernher von Braun, debarcă la Boston. Era formată din șapte oameni. Generalul Walter Dornberger urma să vină cu ariergarda în Statele Unite în iulie 1947.

Prada transportată la Centrul Aerian de Cercetare a Documentelor de la Wright Field includea pe lângă cele 280 de tone de proiecte și 127 de oameni de știință aleși cu grijă de însuși von Braun care au fost duși la Fort Bliss, în Texas și puși să lucreze la cercetările rachetelor teleghidate. În

¹⁹ Neufeld 1994, p. 288.

²⁰ Pimlott 2004, p. 162-170.

martie 1946 proiectul *Paperclip* înlocuiește operațiunea *Overcast* dând o bază legală mai mare pentru exploatarea pe termen lung a foștilor oameni de știință a lui Hitler și un scop nou de a se supune dispozițiilor președintelui Harry Truman cu privire la criminalii naziști cărora le era interzisă primirea cetățeniei americane în calitate de emigranți autentici. Când investigatorii crimelor de război din partea Statelor Unite au început cercetările pentru depistarea vinovaților de atrocitățile comise la fabrica subterană Mittelbau, în care se produceau V2 cu ajutorul deținuților de la lagărul Dora, generalul Holger Toftoy și-a protejat echipa germană de investigație. Oamenii de știință de la Peenemünde, aflați în Statele Unite, au înlăturat orice vină legată de tratamente rele administrată deținuților de la Dora, dând toată vina pe SS și pe Obergruppenführerul Hans Kammler cel care a condus programul de producție al rachetelor V2 până în februarie 1945 când a fost promovat de Himmler în funcția de comisar special pentru avioanele de vânătoare cu reacție. Americanii au fost bucuroși să susțină această disculpare colectivă în noul context al războiului rece când vina morală sau faptică a fost omisă cu intenției de SUA și Marea Britanie.

Army Ballistic Missile Agency Huntsville - Alabama 1956. Hermann Oberth (1894-1989) în centru pe scaun alături de Dr. Werner von Braun (sprijinit pe masă), Dr. Ernest Stublinger (în picioare) Generalul-maior Holger N. Toftoy și Dr. Eberhard Reed (credit photo: fineartamerica. com 71 x 900)

Ironia istoriei face ca Peenemünde să fi fost refăcut la Huntsville-Alabama, unde s-a desfășurat o parte esențială a cercetărilor efectuate de U.S. Army în domeniul rachetelor balistice intercontinentale tip ICBM, iar germanii în număr de 512 se refereau în glumă, la Huntsville ca fiind Peenemünde Sud! A-4 a devenit racheta Redstone o variantă mărită și îmbunătățită, iar A-10, racheta Saturn V! Până în iulie 1947, americanii au reușit să transfere din Germania în SUA, la Centrul de cercetare Wright Field, 280 tone de documente ale rachetelor și 127 de oameni de știință aleși de însuși von Braun, care au fost duși la Fort Bliss în Texas și puși să lucreze la cercetările rachetelor teleghidate. În anul 1955, aici lucrau, 765 de specialiști germani în tehnica spațială printre care și fostul profesor de fizică de la Gimnaziul evanghelic „Stephan Ludwig Roth” Hermann Oberth!

La Huntsville-Alabama cercetarea, proiectarea și construcția de rachete era condusă de von Braun în perioada programului de explorare al Lunii „Apollo” iar șeful proiectului Saturn V, cea mai puternică rachetă construită până acum și care a dus 12 astronauți pe Lună, era Arthur Rudolf, unii din adjuncții lui von Braun de la Peenemünde. Companiile care lucrau pentru NASA aveau alți specialiști germani în tehnica rachetelor. Homer Nowell, fost șef la Agenția Spațială Americană consemna faptul că „*nu lucrările lui Goddard și nici rachetele marinei americane au constituit începutul programului american de explorare a spațiului cosmic. Situația a fost de asemenea natură, ca dezvoltarea tehnicii rachetelor în SUA să beneficieze de experiența de două decenii pe care cercetătorii germani și-au dobândit-o pe baza contribuțiilor de pionierat ale lui Hermann Oberth, începând cu cartea sa «Racheta spre spațiile planetare»*”²¹.

La 16 iulie 1969 aflat la Cape Canaveral, Oberth a fost martor ocular la lansarea lui Saturn V un monstru de 110 metri care l-a dus pe *Apollo-11* pe Lună. Patru zile mai târziu astronautul Neil Armstrong punea piciorul pe satelitul natural al Pământului pentru prima dată în istoria omenirii. Era apoteoza Școlii lui Hermann Oberth, a discipolului său Wernher von Braun și a celor vechi de la stațiunea Peenemünde. Totuși crimele naziștilor nu puteau fi uitate iar în seara zborului spre Lună a rachetei „*Apollo-11*”, Wernher von Braun a fost întrebat la conferința de

²¹ Barth 2003 p. 9.

presă de un jurnalist dacă poate garanta că rachetă nu va cădea deasupra Londrei!

Dr. Faust al lui Hitler ? După anii 2000 unii publiciști germani ca William Totok, emigrat în anii '80 din România și stabilit la Berlin, au contestat unele merite ale lui Hermann Oberth acuzându-l de implicare ideologică și de „*simpatii de extremă dreaptă*”²². Când în 1933 național-socialismul a triumfat în Germania odată cu venirea la putere a lui Adolf Hitler, știința, tehnologia, medicina, educația, mass-media și comunicațiile au fost constrânse să servească noul regim. Toate erau adaptate să servească ideologia nazistă astfel încât să influențeze și să formeze opinia publică spre „*revoluția*” național-socialistă. În cel de-al Treilea Reich, savanții cu foarte puține excepții, au cedat rapid acestor presiuni. Istoricul Joseph Haberer consideră că oamenii de știință din Germania nazistă s-au implicat cu „*interes egoist și complezență*” într-o aventură care s-a încheiat cu „*sacrificiul membrilor comunității*”²³

Totuși, unele grupări - alcătuite în cea mai mare parte din antropologi și doctori – nu numai că s-au resemnat, dar au și participat activ la promovarea politicii rasiale. Alți savanți ca fizicienii Philipp Lenard sau Johannes Stark, colegul mai tânăr al lui Lenard și oponentul lui Einstein, erau naziști convinși și antisemiți declarați. Multe suspiciuni sunt și în legătură cu angajamentul lui Werner Heisenberg și Carl Friederich von Weizsäcker în proiectul bombei atomice a naziștilor. A îngreunat Heisenberg în mod deliberat cercetările în domeniul bombei atomice germane ? Sau că poate a folosit metode neadecvate și după război a pretins că superioritatea morală nu i-a permis să creeze bomba ? Gravitatea situației este amplificată de frica, angoasa și frustrarea care plutea în aer, pe marginea fiecărei conștiințe individuale „*prin încurajarea lipsei de certitudine în ceea ce privește apartenența la o mișcare de neînfrânt a concetățenilor*”²⁴. Pe de altă parte, istoricul german Michael Wildt acuză oamenii de știință ai lui Hitler de carierism, oportunism sau pur și simplu ticăloșie, în ceea ce el definește prin sindromul „*generației dezlănțuite*”.

²² Totok 2005, p. 10.

²³ Haberer 1989, p. 33.

²⁴ Cornwell 2004, p. 24.

Wildt aduce în discuție carierele celor care s-au îmbogățit rapid după ce Führerul a venit la putere și care, odată cu izbucnirea conflagrației mondiale, nu vor mai avea nici un obstacol în cale! Comportamentul duplicitar al lui Wernher von Braun și ușurința cu care acesta a exploatat munca sclavilor la Mittelbau-Dora pentru fabricarea rachetelor V2 poate fi explicat prin acest arivism social al „*generației dezlănțuite*”. Ideea despre o știință nealterată de valori materiale în versiunea lui von Braun, după cum a declarat el după război, sună astfel: nu-i pasă dacă lucra pentru unchiul Sam (patronim pentru SUA) sau pentru unchiul Joe (cu referire la Stalin și URSS). „*Ceea ce mă interesează pe mine cu adevărat era un unchi care să fie bogat!*”²⁵. Așa cum am prezentat în perioada nazismului, Oberth a colaborat cu Wernher von Braun, la Peenemünde, în 1941 la construirea armei minune, așa numita rachetă V2. Deși Oberth nu a fost membru al Partidului Național-Socialist Muncitoresc din Germania (NSDAP) era un naționalist declarat crede William Totok.

Tocmai această convingere l-a determinat în 1966 să devină membru al Partidului Național-Democrat din Germania (NPD) – o grupare extremistă de dreapta. Hermann Oberth a publicat atunci și o broșură intitulată „*Der Mut zur Wahrheit-Mein Weg zur NPD*” (Curajul adevărului - calea mea spre NPD) apărută la editura Deutscher Nachrichten din Hanovra, în care și-a expus ideile naționaliste și revizioniste, cerând grațierea tuturor persoanelor condamnate pentru crime de război!²⁶ După ce i s-a sugerat că apartenența la NPD îi face totuși rău imaginii de „*părinte al erei spațiale*”, Oberth a demisionat din acest partid. William Totok afirmă că „*nu există nici o mărturie a lui Oberth în care să-și fi exprimat regretul pentru cele întâmplate în timpul războiului*”²⁷.

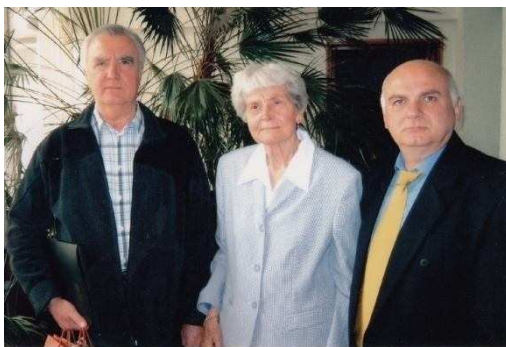
Într-o piesă de teatru a dramaturgului german Rolf Hochhuth în centrul căreia se află figura lui Hermann Oberth acesta e denumit „*Doctor Faust al lui Hitler*” așa cum se intitulează și piesa ce a avut reprezentații recente în Germania. Titlul are legătură cu așa-zisul pact faustic făcut de oamenii de știință germani: un pact cu diavolul, Adolf Hitler care a produs o tehnologie strălucită și impresionantă dar profund greșită și dedicată

²⁵ Salomon 2001, p. 127.

²⁶ Totok 2005, p. 10.

²⁷ Totok 2005, p. 10.

scopurilor iraționale, o știință rea pentru țeluri malefice. O altă acuzație care i se aduce lui Oberth este aceea că în anii '70 a acceptat președinția de onoare a organizației DUIST (*Deutsche UFO-Studiengesellschaft - Societatea germană de studiere a OZN-urilor*) considerată de politologii germani drept o asociație care, sub emblema ezoterismului, a propagat ideologia extremei drepte. Lui Totok i se pare suspectă și recuperarea bruscă în presa din România unde au apărut articole elogioase dedicate lui Oberth încă de pe vremea lui Ceaușescu, a monografiei *Hermann Oberth. Titan der Weltraumfahrt* (Hermann Oberth. Titanul astronauticii) semnată de Hans Barth și publicată în 1974 la editura Kriterion din București, o nouă reeditare având loc în 1979. Să țină această recuperare propagandistică de faptul că regimul Ceaușescu a început din anii '70 operațiunea „*Orizonturi roșii*”, o puternică ofensivă de imagine pe frontul nevăzut dezvăluită de generalul transfug Ion Mihai Pacepa fost director adjunct al Direcției de Informații Externe (DIE) din cadrul Departamentului Securității Statului (DSS), de influențare a diasporei românești și atragerea ei spre „binele” țării ? Așa cum era conceput la București printr-o operațiune de seducție a marilor intelectuali naționaliști de la Mircea Eliade la Hermann Oberth, cărora li s-a trimis numeroase mesaje de prietenie prin diverși binevoitori și li s-au tradus și reeditat cărțile? De altfel la 27 iunie 1972, pentru „merite deosebite” Hermann Oberth primește titlul de *Doctor Honoris Causa* din partea Universității din Cluj și „Meritul Științific clasa I” acordat prin decretul prezidențial nr.100 din 1974 semnat de însuși Nicolae Ceaușescu.

Alături de Erna Roth-Oberth fiica savantului și biograful Hans Barth după interviul de televiziune pentru NOVA TV

A fost singura vizită făcută în țara de origine după 34 de ani de la plecarea sa, la invitația Academiei Republicii Socialiste România²⁸ când vizitează Sighișoara și Liceul „St. L. Roth” din Mediaș unde a predat fizica, matematica și chimia între 1925 – 1938²⁹. După revoluția din decembrie 1989, lui Hermann Oberth i-au fost ridicate mai multe busturi la Sighișoara, Mediaș și în fața primăriei din Sibiu, ceea ce a provocat protestele unor publiciști germani din România, în special în cazul Sibiu. Aceste reacții – crede William Totok – au fost ignorate, iar *„capitală culturală europeană din 2007 se poate mândri cu un monument în memoria unei personalități cu o jachetă politică nu prea curată”*³⁰. Cert este că între timp s-a hotărât schimbarea numelui liceului german din București din „Oberth” în liceul „Goethe”. Suporterii lui Hermann Oberth resping aceste acuzații insistând pe marele prestigiu de care se bucură în lume marele savant decât pe *„păcatele tinereții”*.

Astfel renumitul Willy Ley îl apreciază ca *„adevăratul părinte al erei spațiale”*, iar biografa americană, Helen Walters îl numește pe Oberth *„părintele zborului cosmic”*³¹. Alți autori amintesc că există 95 de soluții „Oberth” care au fost aplicate la construcția primei rachete moderne iar un număr de peste 100 de alte idei și invenții ca și domenii de aplicație pot fi identificate în cărțile sale apărute după 1954: *„Oamenii în spațiul cosmic”*, *„Automobilul lunar”* (1959) și *„Nava cosmică electrică”* (1961). Referitor la aceste aplicații în tehnica spațială, academicianul Elie Carafoli nota: *„Hermann Oberth a fost primul dintre marii pionieri ai științei și tehnicii spațiale care nu s-au gândit numai la latura științifică și tehnică a problemei, ci, în plus, și la implicațiile ei economice și filosofice, la ceea ce era spațiul poate reprezenta pentru generațiile de mâine”*³².

²⁸ Țiplea, Trifa 2012, p. 38.

²⁹ Date inedite despre documente și anii în care a funcționat ca profesor Hermann Oberth în Liceul „St. L. Roth” vezi emisiunea „În Linia Întâi” cu istoricul Helmuth Knall, la NOVA TV realizată de Jimmy Ionescu, 30. aprilie 2015 http://www.novatvmedias/pe_umele_lui_Hermann_Oberth_la_medias/mediateca/.

³⁰ Totok 2005, p. 10.

³¹ Barth 2003, p. 2.

³² Barth 2003, p. 3.

Concluzie. De la dispariția sa, la vârsta de 95 de ani, în 28 decembrie 1989 la Nürnberg, Hermann Oberth, un geniu solitar, încă mai naște controverse și pasiuni asupra existenței și activității sale în fața contemporaneității. Al Treilea Reich a fost martor la folosirea și aplicarea neadecvată a inovațiilor și tehnologiei avansate, pierderea libertății și diversității, oamenii de știință germani printre care și Oberth fiind supuși presiunilor ideologice atât din exterior cât și din interior. Cât despre știința aplicată, de la tehnologie la medicină, încercările de a nazifica știința, creând tot felul de mișcări precum fizica germană, biologia germană chiar și matematica germană, au marcat grav perioada dintre 1933 - 1945 de confiscare politică a științei de către statul totalitar în timp ce goana pentru putere dintre corporațiile industriale, SS, Wehrmacht și serviciile civile au dus la o uluitoare risipă de resurse și oameni ceea ce a constituit principalul motiv al declinului celui de-al Treilea-lea Reich.

Conform acestui argument, majoritatea oamenilor de știință germani poartă o povară a vinovăției lor la sfârșitul războiului datorită unui sentiment etic minimal. Reproșul că Hermann Oberth nu și-a făcut „mea culpa” e îndreptățit, dar e pur moral și nu-i pune în cumpănă opera așa cum crede și filosoful german Jürgen Mittelstraß care consideră că se poate vorbi alături de epocile „Columb”, „Leibniz”, „Leonardo” și de epoca „Oberth” în *„care omul se desprinde de cătușele sale terestre și explorează imensitatea Universului. O lume, care oferă speciei umane o nouă dimensiune a existenței sale, dar și o epocă în care ne revine răspunderea nu numai de a îngriji și fructifica în continuare cultura umană, dar și de a face totul pentru salvarea ei în alte spații cosmice”*³³. În definitiv metoda criticilor lui Oberth de asta pare a se face vinovată: scoaterea din context. E ușor să scrii în 2005 despre lucruri din anii '30 - '40 ai secolului trecut, fără a le restitui contextul lor normal, raportându-le din contră și în mod abuziv uneori, la contextul actual.

Nu trebuie pierdut din vedere faptul că atracția fatală față de Hitler de care sunt acuzați oamenii de știință germani, printre care și Hermann Oberth, s-a întemeiat pe o asumare specifică a miturilor naționale germane. „Istoricizarea” științei germane și a elitei sale intelectuale în care omul de știință devine „arbitrul vieții și al morții”, trebuie legată de exegeții care

³³ Barth 2003, p. 12-13.

redeschid discuția asupra „păcatelor” lui von Braun, Heisenberg, Oberth sau von Weizsäcker și de relativizare conștientă sau nu a vinovăției politice în Germania nazistă și nu doar de condamnare absolută a acestora doar în termeni morali și istorici. Adeziunea celor mai mulți dintre oamenii de știință germani la nazism, sau numai la spiritul lui are totuși o explicație valabilă pentru o linie a evoluției vieții intelectuale în Europa interbelică și anume atracția spre fascism și dictaturile de dreapta. Această atracției fatală are, se știe, rădăcini mai profunde decât cele conjuncturale sau cele politice. Cum se poate explica regretabila tăcere a acestor savanți asupra trecutului lor politic controversat ? În primii ani după război, o recunoaștere deschisă a legăturilor lor cu Hitler ar fi însemnat, în mediile intelectuale occidentale, totala lor excludere de la orice carieră științifică. În deceniile ce au urmat, Hermann Oberth și von Braun au ajuns la o remarcabilă și meritată celebritate ca și la un profil intelectual și moral în acord cu valorile Occidentului.

În aceste împrejurări fericite nu au mai găsit curajul intelectual pentru o confesiune lucidă și deplină privind trecutul lor. Această slăbiciune nu a rămas însă fără consecințe. Ambiguitatea morală afectează într-o anumită măsură credibilitatea operei lor și a mesajului ei etic. Pentru noile generații de astăzi greșeala de a nu mărturisi și reevalua propriul angajament politic compromițător e percepută în Occident și în România mai nou ca o culpă mai mare decât angajamentul însuși.

Bibliografie

- Barth 2001 – H. Barth, *Hermann Oberth. Vater der Raumfahrt – Părintele zborului spațial*, monografie, ediție bilingvă, publicație a Asociației Istoricilor, nr. 4, Ed. Crisserv, Mediaș, 2001.
- Cornwell 2004 – J. Cornwell, *Hitler's Scientist. Science, War and Devil's Pact*, Penguin Books, London, 2004.
- Debuchy 1988 –V. Debuchy, *L' étrange Histoire: Des armes secrètes allemandes*, Editions France-Empire, Paris, 1988.
- Haberer 1989 - J. Haberer, *Politics and the Community of Science*, New York, Harpers, 1989.
- Ionescu 2006 – J. Ionescu, *Centenarul unui geniu solitar: Hermann Oberth, Mediaș 27 – 28 mai 1994* în vol. bilingv *Contribuții la istoria orașului Mediaș /*

- Beiträge zur geschichte der stadt Mediasch*, volum îngrijit de Helmuth Iulius Knall, Ed. Crisserv, Mediaș, 2006.
- Irons 2002 – R. Irons *Hitler's Terror Weapons: The Price of Vengeance*, London, Collins, 2002.
- Jedlicka, Jiri M., Amort 1969 – J. M. Jedlicka. C. Amort, *Transmite A.54*, Editura Politică, București, 1969.
- Knall 2004 – H. Knall, *Aspecte din activitatea lui Hermann Oberth ca profesor la Liceul "Stephan Ludwig Roth" din Mediaș*, în vol. bilingv *Liceul Stephan Ludwig Roth, Fragmente istorice / Stephahn Ludwig Roth Gymnasium Geschichtliche Fragmente* Ed. Crisserv, Mediaș 2004.
- Neufeld 1994 – M. Neufeld *The Guided Missile and the Third Reich: Peenemünde and the Forging of a Technological Revolution*, in *Science Tehnology*, Ed. Mark Walker & Monika Rennenberg, Cambridge Press, 1994.
- Salomon 2001 – J. J. Salmon, *Le Scientifique et le guerrier*, Paris, Editions Flammarion, 2001.
- Pimlott 2004 – J. Pimlott, *Die Luftwaffe. Die geschichte der deutschen Luftwaffe im Zweit Weltkrieg*, Kaiser Verlag, Klagenfurt, 2004.
- Ripley 2003 – T. Ripley *Die deutschen Spezialeinheiten und ihre Waffensysteme*, în special capitolul V: *Waffen-die Raketenspezialisten*, Kaiser Verlag, Klagenfurt, 2003.
- Țiplea, Trifa 2012 – M. Țiplea Mircia, M. Gh. Trifa, *Oberth despre Oberth*, Mediaș, Ed. Crisserv, 2012.
- Wegener 1996 – P. Wegener, *The Peenemünde Wind Tunnels: A Memoir*, New Haven Register, 1996.

Articole, studii, comunicări:

- Barth 2003 – H. Barth, *Eficacitatea operei de pionierat „Racheta spre spațiile planetare” de Hermann Oberth*, Comunicare la Simpozionul “Hermann Oberth și bazele științifice ale zborului cosmic” organizat de Universitatea Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, 16 - 18 mai 2003, manuscris p. 1 – 13.
- Totok 2005 – W. Totok, *Cultură politică și istorică subdezvoltată în ZIUA*, Anul XII, nr. 34 - 36, sâmbătă, 24 septembrie 2005, p. 10.

MEDIAȘ: COPILĂRIA ROCKULUI ROMÂNESC

Mircea Hodârnău

O bună bucată de vreme, Mediașul a fost o adevărată cetate a rockului românesc. Toate formațiile treceau prin orașul de pe Târnava Mare, în cadrul turneelor naționale, programându-și una sau mai multe apariții pe scenele celor trei săli de spectacole: Clubul "I.L. Caragiale", Casa de Cultură "1 Mai" (actualmente Sala Traube) și Casa de Cultură a Sindicatelor (care are, și în acest moment, capacitatea cea mai mare). Până la evenimentele din '89, în Mediaș au avut loc numeroase concerte, iar medieșenii erau cunoscuți în țară ca fiind un public cu o cultură muzicală dezvoltată, motiv pentru care orașul nostru nu era ocolit de către formațiile aflate în turneu prin țară. Cu o populație formată din români, maghiari și germani și cu un apetit ridicat pentru evenimentele culturale, încă de la începutul anilor '60 ritmurile beat și rock s-au făcut auzite pe scenele medieșene.

Foto : Club 67

Club 67, prima formație de rock din Mediaș, susținea aproape săptămânal recitaluri la serile dansante de la Clubul Caragiale sau în alte spații din zona centrală. Majoritatea întreprinderilor „găzduiau” câte o

formație sau un ansamblu artistic, care oferea angajaților și familiilor lor momente de bucurie muzicală. Membrii formațiilor își făceau veacul pe la „Liver”, cofetăria din fața Liceului „Stephan Ludwig Roth”, localul primind acest nume după Liverpool, localitatea de unde The Beatles au pornit să cucerească lumea.

Spre bucuria iubitorilor muzicii, datorită numărului mare de trupe din Mediaș, oferta concertistică era bogată, iar formațiile Club 67, Lyceum, Selena, Colibri, Matador, Mediensis, Dinamic, Acustic sau Rocky și-au făcut mulți admiratori care îi urmau la fiecare eveniment. Unii dintre aceștia se implicau chiar în buna desfășurare a concertelor, fiind adevărați bodygarzi pentru idolii lor, prevenind anumite fapte considerate antisociale de către regimul comunist, ce ar fi putut duce la interzicerea apariției formației pe scenă.

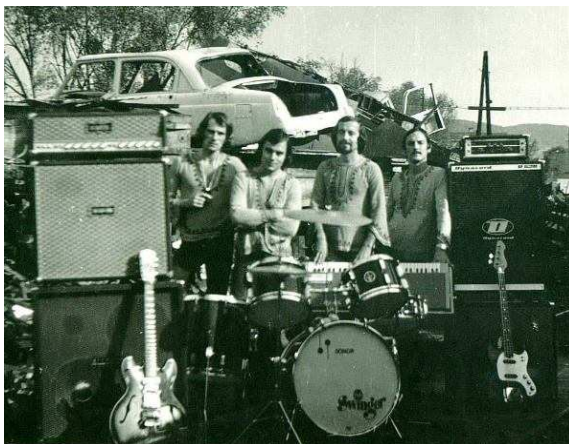

Foto : Magic

Cei de la **Magic** au fost primii cunoscuți la nivel național și cu melodii lansate pe single la Casa de discuri Electrecord și difuzate de către postul național de radio. Odată „spartă gheața” de către Paul Wolff și colegii săi, cu hitul „Pași pierduți”, drumul spre succes a fost urmat de **Dinamic**, la începutul anilor `80. Anul 1981 aduce și primul numberone al formației Dinamic în topul revistei “Tribuna – RTV Cluj”, cu piesa “Povestea dragostei” care conducea topul pieselor românești, devansându-i pe Metropol, Rodeon GA, Roșu și Negru, Cornel Constantiniu, Angela Similea, Dida Drăgan și

Progresiv TM. Melodiile au fost înregistrate în formula: Nicolae Borchină, Lică Popovici, Arpi Lang și Ortwin Ott, iar inginer de sunet a fost Paul Enigărescu. Unul dintre momentele în care Mediașul răsuna, timp de câteva zile, pe ritmuri de muzică rock era festivalul PERPETUUM VOX TRANSILVANIAE. La acest festival au participat toate trupele de referință ale rockului românesc. Formula de succes a celor de la Compact s-a format în urma unei întâlniri la acest festival, la care au participat și cei de la Telegraf, unde cântau Paul Ciuci și Leluț Vasilescu. La ediția din 1980, cei de la Telegraf au obținut Premiul I, iar Compact, Marele Premiu al festivalului. La final, clujenii au plecat cu forțe proaspete să cucerească scena rock din România.

Tot aici au mai concertat, în recital sau ca participanți la concurs, cei de la Academica (frații Romcescu), Dan Bădulescu, Statuar, Voltaj, Dida Drăgan și Monolit, Domino, Riff, Metrock, Metropol, Roata, Voltaj, Redivivus, Blitz, Iris și Holograf. Ediția din anul 1980 a festivalului s-a desfășurat simultan în toate cele trei săli de spectacole din oraș. Medieșenii fugeau de la o sală la alta, ca să-și vadă trupele preferate, iar Gala Laureatilor, care a avut loc la Sala "1 Mai", a durat până după miezul nopții.

Foto: Onix (Elena Cârstea și Ioan Gyuri Pascu)

Elena Cârstea și Ioan Gyuri Pascu și-a făcut debutul la Mediaș, la fel și **Corneliu Stroe**, unul dintre cei mai titrați bateriști de jazz din România.

Medieșenii de la formația **Acustic** nu au avut parte de difuzări la postul național de radio, dar, prin intermediul melodiilor înregistrate pe casete audio, s-au făcut cunoscuți în întreaga țară. Piesele lor cu influențe sârbești se auzeau prin toate restaurantele sau barurile României. **Claudia Streza**, una dintre solistele formației, a fost cooptată de o formație din București și, mai târziu, a plecat în Olanda, unde a fost descoperită de un post de televiziune și a semnat contract cu o casă de discuri.

Odată cu popularitatea valului NWOBHM (New Wave of British Heavy Metal) și invazia revistelor BRAVO și POPCORN, sosite în pachetele trimise sașilor din România de către rudele din Germania, influențele muzicii hard rock și heavy metal nu aveau cum să ocolească Mediașul. Trupa **Medium Club**, în care au cântat Toni Neamțu (vocal), Sorin Dobra (chitară), Marius Dumescu aka Bilă (bas), Mircea Muntean (drums) și Olimpiu Brândaș (key) a făcut să răsunе riffurile Black Sabbath, Kiss sau Nazareth pe scenele medieșene. Formația a repetat la Clubul Tineretului și a participat la diverse festivaluri de muzică rock, medieșenii fiind premiați și apreciați chiar de către compozitorul și omul de televiziune Petre Magdin. Medium Club a participat la „Steaua Sătmăruului” (Satu Mare), „Interferențe Rock” (Târgu Mureș), „Ancora de aur” (Mangalia), „Constelații rock” (Râmnicu Vâlcea). La cel din urmă, interpretând piesa „Singur în noapte” semnată Medium Club, Otonel câștigă premiul pentru cel mai bun solist vocal al festivalului și pleacă la Riff.

Foto: ROCKY

La Mediaș, una dintre cele mai populare formații săsești din anii '80 a fost **Rocky**. Formația a luat ființă în anul 1977, fiind fondată de niște tineri

sași din orașul de pe Târnava Mare. Numele trupei nu are nimic în comun cu filmul lui Sylvester Stallone. Băieții s-au inspirat din numele unei reviste germane de specialitate, care era foarte populară și printre tinerii sași din Transilvania: rudele din Germania trimiteau des publicațiile muzicale Bravo și Rocky tinerilor din Mediaș. De-a lungul timpului, formația a avut mai multe formule în Mediaș și pe urmă în Germania, după ce majoritatea membrilor au emigrat, înainte sau după evenimentele din 1989. Perioada de glorie a trupei a fost în 1986-1987, când, la solicitarea domnului Cioc de la Casa de Cultură a Municipiului Mediaș, băieții au susținut mai multe concerte în zonă, cu un repertoriu format din piese proprii, hituri germane și covers hard-rock.

Foto: Proton Jet

Proton Jet a fost o adevărată cometă muzicală a Mediașului, dar a rămas în amintirea iubitorilor de muzică hard-rock din zonă. Formată în anul 1982 din muzicieni români și sași, trupa a cântat cu predilecție coveruri hard-rock de la începutul anilor '80, fiind influențați de New Wave of British Heavy Metal. Formația a fost compusă din Erhard Huegel (chitară solo), Karl Pitters alias Karlutz (voce), Tibi Juchi (chitară), Marius Grigori (bass) și Hans Roth (baterie). Influențați de hiturile perioadei, băieții repetau săptămânal la Clubul Tineretului și în jurul lor s-a format, în scurt timp, o bază de fani care veneau să îi vadă la repetiții.

Odată cu succesul trupelor de speed și thrash-metal în Occident, influențele au apărut și în România. Unele trupe și-au schimbat stilul ca să fie în trend, iar altele au debutat cântând noile riffuri agreeate și gustate de către rockeri. La Mediaș, lucrurile au stat la fel. Dacă, la începutul anilor '60,

tinerii medieșeni cântau hiturile beat și rock'n'roll, la începutul anilor '90 rockerii din orașul nostru ascultau Sepultura, Megadeth sau alte trupe de acest gen.

Nicolae Ormenișan alias Călaie a hotărât în anul 1991 să formeze o trupă. Împreună cu un chitarist, Carol Balika (bas) și Florin Popa (tobe), au început să repete la Clubul Tineretului sub numele de **PSU**. Genul muzical abordat era unul propriu, muzica lor fiind influențată de sonoritățile grigoriene, muzica simfonică și death-metal.

Pe lângă evenimentele de muzică pop sau rock, Mediașul este cunoscut și pentru **Festivalul Concurs de Muzică Folk „Mediaș Cetate Seculară”** care, în anul 2013, a ajuns la cea de-a 30-a ediție. La acest festival și-au făcut debutul nume cunoscute ale genului folk sau pop din România.

Odată cu apariția celor două posturi locale de radio, Radio Mediaș și Radio Ring, medieșenii au putut să afle istoria muzicală medieșeană și să asculte tinerele talente. Prin implicarea personală și a colegilor mei, am reușit să readucem în atenția ascultătorilor formațiile medieșene din anii '60-'80 și să promovăm tineri talentați sau formații care au decis să se exprime în zona muzicală. **Cripple Creek Band, Zoddia, EyeSeeRed, La Corso, Paula Țurcaș, Ela Soul, Grupul Motto, Rocky 5, Burger 7, Tudor Turcu sau Adela Cristea Deac** sunt doar câteva nume care au scris istorie în zona de entertainment a Mediașului. La finele anilor '90, formația medieșeană **Sens Unic** a câștigat participarea pe un disc al casei de producție A&A Records, în urma unui concurs național de tinere talente. Trupa a fost compusă din Virgil Suci (vocal), Marius Moldovan alias Rică (chitară), Titus Onuțiu (bas) și Csabi Kundi (baterie). Virgil, Rică și Csabi au repetat la Clubul Tineretului și au încercat mai multe genuri muzicale, trecând prin zonele funk, rock progresiv și chiar unele pasaje de hip-hop.

Formația **La Corso** a luat ființă la începuturile anilor 2000. Din componență au făcut parte câțiva foști membri ai trupei Sens Unic: Marius Moldovan alias Rică (chitară), Titus Onuțiu (bas) și Csabi Kundi (vocal). Alături de ei a fost cooptat Mircea Muntean, fost baterist în proiectul Medium Club. Compozițiile proprii au avut prioritate în repertoriul medieșenilor, care au compus foarte multe melodii ce puteau intra foarte ușor pe două albume. Melodiile nu au urmat un stil anume, formația alegând să compună piese cu influențe de grunge, alternativ, punk, new rock, jazz-rock și chiar fusion.

Băieții au făcut chiar o parodie după “Telefonul nu mai sună” a celor de la Sarmalele Reci. Pentru piesa “S.O.S.”, trupa a hotărât să folosească doi soliști vocali, din care unul invitat special pentru părțile de hip-hop, în genul celor de la Limp Bizkit. Melodia “Vecina” a făcut deliciul ascultătorilor de la Radio Ring, fiind difuzată în heavyrotation aproape o vară întreagă. La Corso a avut și apariții la posturile naționale de televiziune. Prima invitație a venit din partea lui Dan Negru, care realiza o emisiune la Timișoara pentru postul de televiziune TVR2. În cadrul emisiunii, medieșenii au cântat împreună cu cei de la Taxi și un alt band din Miercurea Ciuc. Apoi au fost chemați la Mamaia, în cadrul unei emisiuni estivale, care era difuzată în direct la Prima TV, și la un matinal realizat de Mihai Cioceanu la Realitatea TV.

Foto: EyeSeeRed

Din punct de vedere istoric, **EyeSeeRed** este a treia trupă medieșeană de rock care apare pe o compilație națională, după reușitele celor de la Magic și Sens Unic. O apariție specială a medieșenilor a fost în anul 2008 la Festivalul Internațional “Rock in Transilvania” de la Sibiu. EyeSeeRed au avut atunci ocazia să cânte pe scenă alături de staruri ale rockului mondial: Doro, Testament, Axxis, Helloween și Kreator. Filmări din cadrul festivalului au fost postate pe Metalhead, cel mai popular site de gen din România. După eveniment, l-am avut invitat pe Tudor Turcu la Radio Ring, unde am discutat despre festival. Tudor era îmbrăcat cu un maieu alb, pe care Doro îi dăduse un autograf.

Trupa medieșeană **Zoddiac** are un loc special în inima mea. Pot spune că am pus umărul, la un moment dat, pentru ca acest proiect muzical medieșean să iasă din anonimat. Fiind prieten cu componenții trupei, i-am ajutat la evenimentul de lansare a albumului de debut și la promovarea trupei pe internet și în mass-media. Acest lucru se întâmpla în anul 2009, când din componență făceau parte: Milu Oltean (chitară), Adrian Turcu (bas), Ovidiu Zereș (baterie), Daniel Severa (vocal) și Cristi Gaborean (key). Cartierul general al băieților este la Casa Armatei, unde se află sala de repetiții și unde băieții au pregătit timp de un an de zile materialul pentru albumul de debut "Caut un Semn", care a fost lansat la festivalul „Zilele Tineretului Medieșean”. Evenimentul a avut loc în 30 august 2009, la Casa Schuller din Mediaș. Galeria Casei Schuller a fost neîncăpătoare pentru medieșenii prezenți la eveniment.

După anii 2000, în România au ajuns show-urile de televiziune X-Factor și The Voice (Vocea României), la care au participat mii de români, nu numai în speranța de a câștiga marele premiu, ci mai ales de a se face cunoscuți. La preselecțiile care au avut loc la Cluj au participat și medieșenii, iar în sezonul al doilea X-Factor, Mediașul a fost pe buzele tuturor, datorită lui **Tudor Turcu**, care a fost marele câștigător.

Foto : Tudor Turcu

În muzica internațională, după anii '90, Mediașul are două voci de aur în zona jazz și worldmusic. **Ioana Vîntu** și **Paula Țurcaș** au reușit să se

realizeze la New York și Berlin datorită talentului lor muzical. Fostă elevă la Școală "Hermann Oberth", Ioana cântă acum pe scenele din S.U.A., Canada, Europa și Asia. Medieșeanca a absolvit Liceul Pedagogic la Sibiu și, după ce a locuit o perioadă în Germania, din anul 2005 se află în Statele Unite ale Americii și s-a stabilit la New York, unde a cântat în mai multe proiecte. Concertele ei nu au trecut neobservate și au avut cronici pozitive în News Blaze.com și New York Local Music Examiner.

Ioana a susținut concerte și în locuri cu impact în istoria muzicii soul, rhythm and blues sau jazz cum ar fi: Rockwood Music Hall, The Sugar Bar, Club Groove, The Bitter End și The Beehive din Boston. Româncea a participat de trei ori la "Amateur Night at the Apollo", pe scena celebrului Apollo Theatre din Harlem, unde au urcat, în timp, James Brown, Michael Jackson și alte nume sonore ale muzicii internaționale. Ioana Vințu a câștigat, la acest concurs, locul al treilea.

Soprana Paula Țurcaș este din Mediaș, dar acum locuiește în Germania și colaborează cu formația Zmeitrei. Fiică de preot, la vârsta de 15 ani Paula i-a spus tatălui său: "Vreau să fiu cântăreață!" și fără, să mai aștepte un răspuns, a adăugat: "Dacă nu mă vei ajuta, tu o să fii de vină!". Cu ajutorul familiei, tânăra și-a construit o carieră foarte frumoasă. Paula a studiat la Academia de Muzică "Gh.Dima" din Cluj-Napoca și la Hochschule Musikund Theater Zürich. A absolvit apoi cursul postuniversitar de muzică contemporană la Conservatorio della Svizzera Italiana din Lugano, cu Luisa Castellani. Colaborarea cu proiectul Zmeitrei a început la Berlin în anul 2012. Alături de Paula, din formație mai fac parte: Ioan Constantin – muzicuță solo, Adam Datcu – muzicuță armonie, Oli Bott – vibrafon, percuție și Mihai Victor Iliescu – chitară, voce, aranjament. Primul demo l-au înregistrat în decembrie 2012 și a fost lansat în februarie 2013. Materialul conține zece piese din folclorul românesc, reinterpretate într-o manieră proprie, cu influențe jazz și rock. Pe 4 martie 2013, Zmeitrei a cântat cu sala plină în B-Flat, cel mai renumit club de jazz din Berlin. A urmat un turneu în România, cu patru concerte consecutive la București, care au avut un ecou profund în public și acoperire națională în radio și presă.

Medieșenii se pot mândri cu concetățeni de-ai lor care au ajuns să cânte la New York, Nashville, Berlin, Shanghai și să fie pe scenă alături de nume sonore ale muzicii internaționale, precum: Gypsy Kings, Doro, Moby, Peter Maffay, The Bellamy Brothers sau DarkTranquillity. Din orașul de pe

Târnava Mare au plecat talente muzicale care s-au făcut remarcate în Germania, Statele Unite ale Americii, Hong Kong, Olanda, Canada sau Suedia.

Bibliografie

Arhiva Radio Ring

Medias News Blog, *Istoria muzicală medieșeană*

https://www.youtube.com/watch?v=Jg24mg0PC9s&list=PLhyf_hdCCLIEoRju0Y298GDEzM0lh3OqM

PROCESE HIDRICE PE VERSANȚII VĂII TÂRNAVEI MARI ÎNTRE MEDIAȘ ȘI COPȘA MICĂ. Observații preliminare

Dr. Ioan Mărculeț
Dr. Cătălina Mărculeț

Înscrișă în Podișul Târnavelor (Podișul Transilvaniei), Valea Târnavei Mari între Mediaș și Copșa Mică are lungimea de circa 16 km și lățimi de 7-8 km. În cadrul văii, modelarea hidrică a reliefului, produsă prin implicarea spațială și temporală – continuă sau intermitentă – a precipitațiilor și a altor agenți, imprimă dinamica peisajului geomorfologic și implicit degradarea intensă a terenurilor.

Potențialul morfodinamic al regiunii studiate este dat de o serie de factori pasivi și activi, între care se evidențiază:

Substratul geologic cuprinde straturile de roci sedimentare pannoniene (nisipuri, argile marnoase, pietrișuri, marne, marne nisipoase) așezate predominant monoclinal, la care se adaugă domul de la Copșa Mică.

În analiza noastră, **relieful** Văii Târnavei Mari apare în dublă ipostază:

- a) ca suport și factor de condiționare;
- b) ca rezultat al proceselor de modelare.

Suprafețele cu pante medii și mari (între 3 și 16°) ocupă cca. 65% din întreaga vale, iar cele cu pante foarte mari (între 16,1 și 31°) întrunesc aproximativ 10%. Energia de relief cu valorile cele mai ridicate (peste 125 m/km²) este prezentă în general în partea centrală a sectorului analizat, de-a lungul interfluviilor dintre văile afluate, iar cea cu valorile cele mai mici (sub 60 m/km²) este dominantă în lungul axei de drenaj (M. Paisa, 2013)¹.

¹ La o analiză atentă a hărților realizate de autor (*Harta treptelor hipsometrice și a declivității*, p. 224, și *Harta energiei de relief și a fragmentării reliefului*, p. 225), se constată faptul că acestea depășesc limita reală a văii.

Versanții Văii Târnavei Mari au fost rețezați numai în formațiuni sedimentare și au pante mai mari de 5-7°, care au favorizat dezvoltarea proceselor hidrice. Pe podurile *teraselor* și în *luncă*, datorită suprafețelor aproape orizontale, procesele geomorfologice actuale generate de precipitații se reduc simțitor, atât ca pondere, cât și ca intensitate².

Clima, prin precipitații și favorizată de expoziția versanților, este cea care impune, în mare măsură, alături de tipul de vegetație, diferențele temporale în activitatea proceselor hidrice.

Conform zonării eroziunii totale a terenurilor agricole realizată de M. Moțoc (1963), Valea Târnavei Mari din arealul studiat se înscrie între 15 și 20 t/ha/an, iar potrivit hărții zonării agresivității pluviale (realizată de D. Mureșan, I. Pleșa, 1992, și citată de Florina Grecu și G. Palmentola, 2003, p. 236), coeficientul de agresivitate pluvială este de 0,12.

Sub raport climatic, relevant pentru studiul intervalelor în care se pot produce și intensifica ori diminua procesele geomorfologice actuale, inclusive cele hidrice, este *indicele* Angot³. Pentru situația din Valea Târnavei Mari au fost analizate datele de la stațiile meteorologice Blaj și Dumbrăveni. În arealul analizat, **intervalul ploios** din timpul anului este mai întins pentru stația Blaj (aprilie-septembrie) și ceva mai scurt pentru Dumbrăveni (aprilie-august) (fig. 1). În acest interval riscul producerii unor ample fenomene de modelare actuală a reliefului este major. **Intervalul secetos** începe din septembrie, la Dumbrăveni și din octombrie la Blaj,

² În lăcă și în albia minoră sunt mai intense procesele fluviatile. Din cauza faptului că râul Târnavă Mare curge prin propriile aluviuni și a pantei mici (sub 1 m/km), eroziunea lineară este foarte redusă. În schimb sunt foarte active eroziunea laterală (în maluri) și acumularea. De-a lungul albiei minore se disting două tipuri de sectoare cu lungimi variabile: a) unde predomină eroziunea laterală și transportul și b) în care predomină acumularea. În cazul malurilor cu aspect concav predomină eroziunea, intensificând procesul de meandrare, iar în cazul celor cu aspect convex este predominantă acumularea (cu formarea reniilor cu aspect predominant semicircular). Acumularea este prezentă și pe patul albiei, unde apar ostroave ori insule, unele efemere, iar altele acoperite cu vegetație (I. Mărculeț, Cătălina Mărculeț, I. Sas, 2014).

³ $k = p/P$. Unde: $p = q/n$, în care q este cantitatea medie zilnică a precipitațiilor dintr-o anumită lună, iar n este numărul de zile dintr-o lună; $P = Q/365$, în care Q este cantitatea medie multianuală de precipitații, iar 365 este numărul de zile dintr-un an.

încheindu-se în martie la ambele stații. În acest interval riscul producerii fenomenelor hidrice se reduce simțitor, dar pot să apărea crăpături în sol care favorizează pătrunderea rapidă a apei din precipitații și din topirea zăpezilor, până în stratul superior de rocă.

Lunile cu caracteristici extreme sunt: februarie – luna cea mai secetoasă (0,42 la Blaj și 0,49 la Dumbrăveni), iar *iunie – cea mai ploioasă* (1,89 la Dumbrăveni și 1,83 la Blaj).

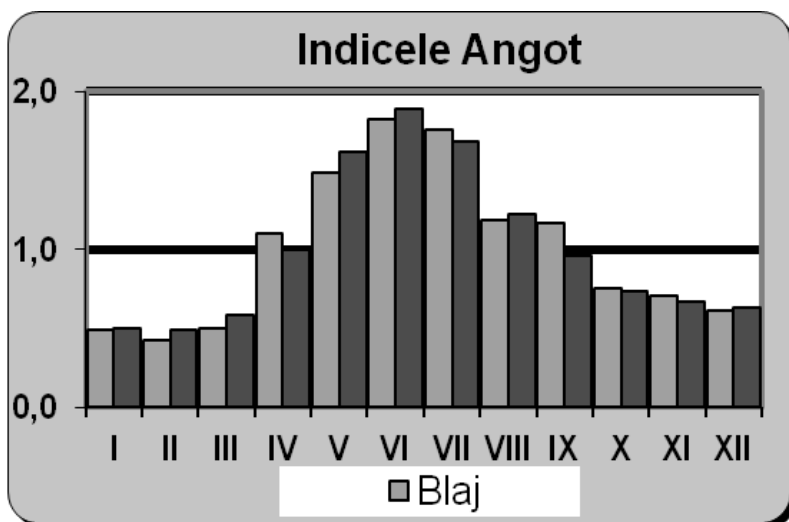

Fig. 1. Indicele Angot pentru stațiile meteorologice Blaj și Dumbrăveni

Totuși, este de menționat (și de asemenea firesc) faptul că cele mai ample procese hidrice pe versanți s-au produs în anii cei mai ploioși ori în cei în care s-au înregistrat un număr mare de zile consecutive cu precipitații mai mari sau egale cu 10 mm: 1969, 1970, 1973, 1975, 1979, 1980, 1995, 1997, 1998 ș.a. (Cătălina Mărculeț, Carmen-Sofia Dragotă, I. Mărculeț, 2008).

O influență locală asupra dinamicii proceselor geomorfologice actuale o au și **apele curgătoare**, în cazul nostru, Târnava Mare și Visa. În funcție de debit se poate accelera eroziunea malurilor ori acumularea. Sunt însă și cazuri excepționale când la inundații (1970, 1975 etc.) aluviunile acumulate în luncă pot depăși 10-20 cm. Aceste acumulări pot modifica

aspectul agestrelor și pot colmata șanțurile rezultate în urma proceselor de ravenare ori șanțurile și depresiunile create de om.

Așa cum am precizat mai sus, **vegetația naturală**, la care se adaugă și modul de **utilizare a terenurilor**, determină diferențieri locale în vulnerabilitatea ori protecția reliefului față de procesele de modelare actuală. Pădurile de quercinee ori de amestec (Greweln, Hulei Wewern, Dalăncop, Frumoasă, Dumbrăvii, Șomărtu, Zamăr etc.), ce au acoperit în trecut cea mai mare parte din regiunea analizată, au fost înlocuite în proporție de peste 75% cu terenuri arabile, pășuni și fânețe, mult mai puțin rezistente la eroziunea apelor din precipitații. Se adaugă noxele emenate de platforma industrială Copșa Mică, ce a funcționat la capacitate maximă până în anii '90, care au determinat distrugerea vegetației pe versantul din nordul localității, pe un front de circa 2 km și înalt de 150-200 m.

În ultimul deceniu, la nivelul întregului areal analizat, se observă o ușoară diminuare a proceselor de modelare actuală, inclusiv a celor hidrice. Această situație a fost determinată de:

- a) limitarea pășunatului, din cauza reducerii drastice a șeptelului;
- b) abandonarea unor terenuri arabile;
- c) diminuarea poluării, ca urmare a colapsului industrial de la Copșa Mică;
- d) datorită lucrărilor de fixare a versanților (din nordul localității Copșa Mică), stabilizării torenților și malurilor etc. (I. Mărculeț, Cătălina Mărculeț, I. Sas, 2014).

Procesele de modelare actuală. Din cauza interacțiunii agenților morfogenetici, modelarea actuală a reliefului din Valea Târnavei Mari este destul de amplă și se concretizează printr-o gamă variată de procese hidrice (fig. 2). Semnalăm:

1. Pluviodenudarea este procesul prin care picăturile de ploaie, în urma impactului cu suprafața terestră, desprind particulele de sol și de rocă și le antrenează împreună cu stropii de apă până la distanțe de 1-1,5 m. Împreună cu **eroziunea prin curenți peliculari**, se formează pe pantele cu valori mai mari sau egale cu 3°, neacoperite cu covor vegetal. Se manifestă mai intens la ploile torențiale și la cele de lungă durată. Erodează jumătatea superioară a versanților și depun materialele transportate spre baza

acestora, acolo unde capacitatea de transport a apei se diminuează semnificativ.

Pentru limitarea eroziunii în suprafață (și implicit a degradării solurilor) se impun o serie de lucrări, precum: *trecerea la sistemul de culturi în benzi înierbate ori la cel de cultură în fâșii, terasarea terenurilor arabile* etc.

2. Procesele de ravenare sunt consecințele eroziunii lineare sub influențele regimului precipitațiilor, litologiei, înclinării versanților și gradului de acoperire cu vegetație ierbacee și forestieră. Se evidențiază o mare varietate de forme rezultate:

a) Rigolele au adâncimi de câțiva centimetri (până la 0,5 m) și sunt mai dezvoltate pe terenurile arabile și pe unele drumuri de țară neîntreținute. Sunt dispuse în grupuri paralele și au un caracter efemer. Dispar natural de la o ploaie la alta ori în urma unor activități agricole.

b) Șanțurile de eroziune apar pe pantele ușor mai înclinate (mai mari de 5°) și sunt independente ori în asociere cu ogașele și ravenele.

c) Ogașele au adâncimi de 0,5-2,0 m, sunt mai dezvoltate pe versanții cu înclinare mai mare de 15° și sunt predominante cele simple. Sunt mai numeroase în treimea inferioară a versanților principali și în bazinele de recepție ale afluenților.

d) Ravenele sunt mai reduse ca număr comparativ cu ogașele și au adâncimi mai mari (2-3 m). Sunt simple ori ramificate și s-au instalat pe versanții cu pante locale de 10-20°.

În numeroase cazuri, eroziunea lineară generată de șiroire se dezvoltă pe terenurile arabile și pe unele drumuri de țară neîntreținute, situate pe versanți. În unele situații șanțurile rezultate devin atât de adânci încât necesită ocolirea lor și implicit abandonarea acestor sectoare de drumuri.

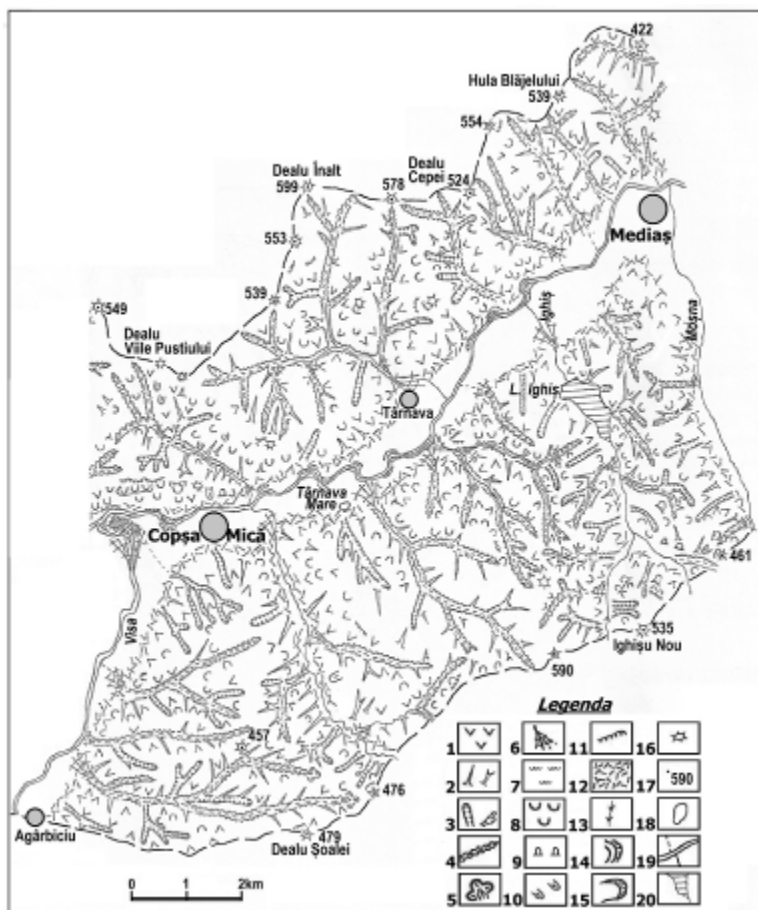

Fig. 2. Schița proceselor geomorfologice actuale din Valea Târnavei Mari între Mediaș și Copșa Mică: 1, pluviodenudare și eroziune în suprafață; 2, șanțuri de eroziune și ogașe; 3, ravene; 4, organism torențial; 5, complex de procese; 6, con de dejecție; 7, solifluxiune; 8, alunecare de teren; 9, grueți; 10, alunecare curgătoare; 11, râpă de desprindere, abrupt; 12, glacisuri coluvio-proluviale; 13, curs adâncit; 14, eroziune laterală în mal; 15, renie; 16, martor de eroziune; 17, cotă; 18, exces de umiditate; 19, cursuri de apă permanente și temporare; 20 lac (După: I. Mărculeț, Cătălina Mărculeț, I. Sas, 2014).

3. Torențialitatea, proces intermitent și complex de eroziune lineară și regresivă, are ca rezultat formarea **torenților**. Aceștia au lungimi de 1,5-2,5 km și au uneori obârșii în afara limitelor văii. Conurile lor de dejecție sunt dezvoltate în lunca Târnavei Mari, au structură încrucișată, sunt largi și ușor orientate spre avalul râului și sunt valorificate în mare parte ca terenuri agricole.

Pentru diminuarea ravenării și torențialității sunt necesare *plantații silvice și lucrări transversale de tipul garnisajelor, fascinajelor, cleionajelor, grătarelor de beton armat etc.*

În **concluzie**, versanții din regiunea analizată sunt destul de intens „spălați” de procesele hidrice actuale. De aceea, așa cum am arătat, se impun măsuri urgente în scopul fixării torenților din Valea Târnavei Mari între Mediaș și Copșa Mică și limitarea eroziunii în suprafață pe terenurile arabile.

Bibliografie

- Badea, L., Buza, M., Niculescu, Gh., Sandu, Maria, Schreiber, W., Mihaela, Șerban, Kadar, A. (2006), *Unitățile de relief ale României*, II, *Munții Apuseni și Podișul Transilvaniei*, Edit. Ars Docendi, București.
- Bălănescu, Dorina (1992), *Câteva considerații privind terasele Târnavei Mari între Sighișoara și Blaj*, Analele Universității Timișoara, vol. I, Timișoara.
- Buza, M. (1993), *Harta geomorfologică generală a României la scara 1 : 50 000, Foaia Blaj*, Analele Universității Suceava, Seria Geografie-Geologie, II, Suceava.
- Ciupagea, D., Păucă, M., Ichim, Tr. (1970), *Geologia Depresiunii Transilvaniei*, Edit. Academiei, București.
- Grecu, Florina, Comănescu, Laura (1998), *Studiul Reliefului. Îndrumator pentru lucrări practice*, Edit. Universității din București, București.
- Grecu, Florina, Palmentola, G. (2003), *Geomorfologie dinamică*, Edit. Tehnică, București.
- Josan, N. (1979), *Dealurile Târnavei Mici. Studiu geomorfologic*, Edit. Academiei, București.
- Moțoc, M. (1963), *Eroziunea solului pe terenurile agricole și combaterea ei*, Edit. Agrosilvică, București.
- Mărculeț, Cătălina, Dragotă, Carmen-Sofia, Mărculeț, I. (2008), *Zile consecutive cu precipitații pe praguri caracteristice și procesele geomorfologice din*

vestul Podișului Târnavelor, T. XIV-XV, 2007-2008, Edit. Ars Docendi, București.

- Mărculeț, I., Mărculeț, Cătălina, Sas, I. (2014), *Procesele geomorfologice actuale din Valea Târnavei Mari dintre Mediaș și Blaj*, Cultura Medieșană, III, Mediaș.
- Paisa, M. (2013), *Culoarul Târnavei Mari între Mediaș și Blaj – elemente de morfometrie*, Collegium Mediense, III, Comunicări științifice XII, Mediaș.
- Pop, Gr. (2001), *Depresiunea Transilvaniei*, Edit. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca.
- Sas, I., Oneț, O. (2012), *Procesele dinamice ale râului Târnava Mare în cursul mijlociu și acțiuni de combatere*, Collegium Mediense, II, Comunicări științifice, XI, Mediaș.

CUPRINS

Introducere.....	5
Scurte considerații iconografice asupra unui fragment de monument sculptural roman descoperit în așezarea de la Mediaș – Gura Câmpului (<i>Dr. Mihai Chiriac</i>).....	7
Considerații privind raporturile dintre Decanatul Mediaș și Episcopia Transilvaniei în secolele XIII-XIV (<i>Dr. Răzvan Mihai Neagu</i>).....	14
Domni munteni la Mediaș: Vlad Țepeș și Petru Cercel (<i>Dr. Vasile Mărculeț</i>).....	25
Un privilegiu regal pentru romii de la Mediaș (<i>Dr. Dragoș Lucian Țigău</i>).....	34
Kuruzen gegen Kaiserliche: die Schlacht um Mediasch. Die Belagerung der Stadt im Jahre 1705, beschrieben von einem anonymen Zeitgenossen / Kuruți vs. imperiali: Bătălia pentru Mediaș. Asediul orașului din 1705, descris de un contemporan anonim (<i>Dr. Liviu Cîmpeanu, Dr. Hansotto Drotloff</i>).....	47
Acțiuni militare în zona Mediașului, în perioada 2-11 martie 1849 (<i>Dr. Alexandru Bucur</i>).....	94
Magnații medieșeni Michael Ambrosi și Samulel Karres, speculanți cu terenuri în timpul reformei agrare din 1921 (<i>Dr. Vasile Mărculeț, Dr. Ioan Mărculeț</i>).....	107
Hermann Oberth și serviciile secrete (<i>Ion Mihai Ionescu</i>).....	114
Mediaș: copilăria rockului românesc (<i>Mircea Hodâmău</i>).....	133
Procese hidrice pe versanții văii Târnavei Mari între Mediaș și Copșa Mică. Observații preliminare (<i>Dr. Ioan Mărculeț, Dr. Cătălina Mărculeț</i>).....	143